

PANORMIA

¹Prima pars istius libri² continet: De fide. De diversis heresibus. De sacramento fidei, id est³ baptisate, et ministerio⁴ baptizandorum et consecrandorum⁵ et consignandorum et consignatorum et de⁶ observatione singulorum, et quid conferat baptismum, quid confirmatio. De sacramento corporis et sanguinis Domini⁷. De missa et⁸ sanctitate aliorum sacramentorum⁹.

¹ Capitulum prime partis Be; Incipiunt capitula Admg.GcWd; De prima parte Ld; Incipit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi Oe; Decreta Yvonis Prometheus curialis Of fo. 1v, repeated; Incipiunt argumenta uniuscuiusque libri Pa; Incipiunt capitula. Capitulum primi libri Pc; Capitula prime partis PtRaVp; Incipiunt octone divisiones SIWc. *In other copies these and other forms of the title precede the Preface; see too below, before c 1. No title CeLePwQeRbVo. BdBe²Wd number the headings within the contents list. In Ph this capitulatio follows 8. 134 and the Prologue; in PhWe it is after 8.136*

² istius lib. AdBdBcFcGcLdMgOaOePaPfPkPqPrPtRbSITfVmVoVpVqWcWe; huius lib. CaDaRaTc; canonum Tb; (Prima pars continet istius libri Se); om. PhQe

³ id est] De Pc; et Se

⁴ ministerio AdBeCaCeGcMgPaPc²PhPqPrPtPwRbSeSITbTcVmVp; misterio OaPcPfTfVo

⁵ consecrandorum AdBeCaDaGcLdLeMgMq²PcPfPhPqPtPwRaRbSITbTcVoVpWe; consecrantium CcCeFcOaOePaPkQeSe; secrandorum Mq; baptizandorum et baptizatorum Pr; baptizatorum Vm

⁶ consignandorum et [om. Bd] consignatorum et de (om. Rb)

BdBcCaCcDaGcLdLeMgMqPhPrPwRaRbSITbVmVoVp; consignatorum et consignandorum et de Ad; consignandorum[-adum Ce] et de CeFcPaPkOeQeTc; signandorum et OaPf; consignandorum et consignatorum. Ut Pc; consignatorum et de Pq; signandorum Tf; consignatorum et We

⁷ Domini AdBeCeGcMgOePaPrPtPwRaRbSeTbVmVoVpVqWe; Christi CaDaOaPfTc; dominici Ld

⁸ et om. Bd, de add. VmVo

⁹ sanct. al. sacr. AdBeCaCcDaOaPcPfPwRaTcVp; al. sacr. sanct. CeFcMgOePkPtQeSeVmVoWe; de al. sacr. sanct. GcLdMqPrRbTbSl. Prima - sacr. repeated before Bk. I, with many variants, CaCcOa. Le has only summary to Bk I, followed by c 1

[Capitula secunde partis]¹

Secunda pars continet: De constitutione² ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione³ et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura⁴. De⁵ presbiteris et de eorum ecclesiis⁶. De decimis⁷. De legitima possessione et de⁸ confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et

¹ Capitula secunde partis CaPtRaVp; Item cap' secunde partis Be; De secunda parte LdTb; Capitulum ii libri Pc; Secunda pars SeWc; Cap. secundi libri Tc; om. AdCeFcGcMgOaPfPhPkQeRbSIVmVoVqWe

² constitutione AdBeMgPfSeTbTcVm; constructione Ca; institutione Vp

³ ecclesie add. Vp

⁴ et add. CaTc, om. MgPfTbVp

⁵ De MgPfTbTcVp; om. Ca

⁶ eorum eccl. CaMgPfTb; eccl. eorum Tc

⁷ decimis CaMgPfTb; decima Tc

⁸ de CaPfTb; om. MgTc

commutatione⁹ rerum ecclesiasticarum. De scripturis¹⁰ et conciliis autenticis¹¹. De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.

⁹ commut- CaMgPfTb; mut- Tc

¹⁰ sepulturis Rb

¹¹ conc. aut. AdBeOaPfRbSeTbVoVpVq; aut. conc. CaDaTc; conc. autenticis Mg; conc. non autenticis Vm

[Capitula tercie partis]¹

Tertia pars continet:² De electione et consecratione pape³ archiepiscoporum, episcoporum⁴. De ordinibus. De clericis et⁵ laicis ordinandis et⁶ non ordinandis. De mutatione episcoporum. De ordinatis et⁷ non reordinandis⁸. De continentia ordinatorum. De simoniace ordinatis et ordinatoribus, qui omnino sunt⁹ deponendi et qui misericorditer reconciliandi. De professione hereticorum. De lapsis in sacris ordinibus qui non debeant ministrare et qui misericorditer¹⁰ ad ministrandum possint¹¹ accedere. De clericis homicidis qui non debeant¹² ministrare.¹³ De usurariis. De servis per ignorantiam ordinatis¹⁴, qui debeant manere in ordinatione¹⁵ qui non. De clericis ebriosis, scurrilatoribus¹⁶. De monachis.¹⁷ De etate qua possint¹⁸ parentes

¹ Capitula tercie partis CaPtRa; Item tertie partis Be; De tertia parte LdTb; Tertia pars SeWc; Cap. secundi libri Tc; *om.* CeGcMgOaPcPfPhPrQeRbSlVmVoVq

² Tert. – cont. *om.* Rb

³ et *add.* GcMgRbTc, *om.* CaLdPfTbVm

⁴ episcoporum CaGcMgPcPfPrTb; et episcoporum Rb; *om.* LdTc

⁵ et CaMgPfTb; De Tc

⁶ de *add.* Tb, *om.* CaMgPfTc

⁷ et CaPfTbTc; *om.* Mg

⁸ -andis MgPfTbTc; -atis Ca

⁹ sunt CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁰ *corr. fr.* merito Rb

¹¹ -int MgPfTbTc; -unt Ca

¹² -eant CaMgPaTbTc; -ent Pf. et qui debeant *add.* GcPcPrPwTb. et qui possint *add.* Rb

¹³ De clericis hom. – min. *om.* Ra. et qui misericorditer ad ministrandum possunt accedere *add. in mg.*

Pc

¹⁴ -atis MgPfTbTc; -ans Ca

¹⁵ ordinatione CaOaPf; ordine BdGcLkMgMqPaPcPkPqPrRb; ordine et Tb; ordinatione et Tc; in ord. *om.* Pw

¹⁶ De clericis ebr. - scurr. (scurr. Rb) CaGcLdLkMgMqOaPaPcPfPkPwRbSlTbVq; De cl. ebriosis, scurris (*corr. fr.* scurus), al<e>atoribus Ce; De clericis scurrilibus et adulatoribus RaTc; De cl. ebr. aleatoribus, scurulatoribus Vm

¹⁷ De clericis (ebriosis *add. and canc.* Ra) arma sumentibus et aruspices et (vel Ra) similia exercentes consulentibus et ebrietati vel alee insistentibus. De laicis aleatoribus *add.* Ra *after* ordinatione qui non, Tc *here*; RaTc, *om.*

AdBdBeCaCcCeFcGcLdLkMgOaObOdOeOfPaPcPfPhPkPqPrPtPwQaQeRbSeSgSlTbVaVmVoVpVq WcWe

¹⁸ possint CaMgPfTb; possunt Tc

contradicere¹⁹ religioni filiorum et qua²⁰ non possint²¹. De viduis et virginibus velatis.
De abbatissis.

¹⁹ vel concedere *add.* Rb

²⁰ *corr. fr.* quia Pf

²¹ possint CaPfTb; possunt GcMgTc

[Capitula quarte partis]¹

Quarta pars continet: De primatu et dignitate Romane ecclesie. De conciliis convocandis. De provincia² quomodo constituenda sit³. De potestate primatum⁴ et metropolitanorum⁵ episcoporum. De negotiis et causis clericorum ubi debeant tractari⁶. De spoliatis revestendis⁷. De accusatione et⁸ quo ordine et a quibus personis et adversus quas personas⁹ debeat vel non debeat fieri. De testibus qui et quomodo et quot et in quo negotio testificari debeant vel non. De induciis quo tempore et quanto¹⁰ dande sunt¹¹. De subterfugientibus quanto tempore et qua ratione exspectari debeant¹². De iudiciis quales debeant esse et quando sententiam iudicii debeant proferre¹³. De appellatione quo tempore et qua ratione debeat fieri et de pena male appellantium.

¹ Capitula quarte partis CaPtRa; Item Be; Quarta pars Se; De quarta parte Tb; Capitula libri quarti Tc; *om.* CeGcLdMgOaPfQeRbVmVoVqWc

² providentia Vq

³ constituenda sit GcLdMgPrRbTbVmVoVq; sit continenda Be; sit constituenda CaPfRa; sit custodienda Tc

⁴ -atum CaGcMgPaPf; -atuum TbTc

⁵ et ceterorum *add.* Tc, *om.* CaGcMgPfRaTbVm

⁶ agi Rb

⁷ rev. CaMgPfTbVm; revestigendis Gc; restituendis Tc

⁸ et CaGcMgPfPrVm; *om.* TbTc

⁹ quas personas CaMgTbTc Vq; personas quas Pf

¹⁰ quo tempore et quanto CaGcMgTbTcVoVq; quo tempore et quanto tempore OaPrRa; quanto temp. et quo tempore Pf

¹¹ sunt CaPfTcVq; sint GcMgRbTb

¹² exp. deb.] exspectandi sint Rb

¹³ et quando - proferre CaGcMgPfRaRbTbVmVoVq; *om.* Tc

[Capitula quinte partis]¹

Quinta pars continet: De clericis sola infamia sine² testibus accusatis³, quota manu se debeant purgare. De causis⁴ et negotiis⁵ laicorum. De vocatione⁶

¹ Capitula quinte partis CaPtRa; Item Be; De quinta parte LdTb; Quinta pars SeWc; Cap. quinti libri Tc; *om.* CeGcMgOaPfPhRbSIVmVoVq

² sine CaGcMgTbTc; sive Pf

³ test. acc. CaPfRbTbTc; acc. test. GcMg

⁴ causis CaMgPfTb; causa Tc

⁵ clericorum et *add.* Tc, *om.* CaMgPfRaRbTb

⁶ voc- CaGcMgPfTb; convoc- Tc

excommunicandorum. De licita et illicita excommunicatione⁷. De absolutione⁸. De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento astricti sunt quod possunt sine⁹ periurio absolvi ab illo¹⁰ sacramento. De hereticis post mortem excommunicandis. Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis¹¹.

⁷ et de absolutione *add.* Tc, et *add.* Mg, *om.* CaGcPfRaRbTbVoVq

⁸ solutione Rb

⁹ possunt sine CaPfTbTcVq; possint absque GcMgRb

¹⁰ abs. ab illo CaGcMgPfTb; ab illo solvi Tc

¹¹ sit comm. (communicatum *corr. fr.* excomm- Rb, cum *add.* Vo) non ex nomine (ratione PhTb) excommunicatis (-antis Pf, communicatis *before corr.* DaPa)
BeCaDaGcLdMgPaPfPhPrRaRbTbVmVoVq; sit comm. (*corr. fr.* excomm-) cum nomine non excomm. Sl; sit comm. non nomine communicantis Oa; non sit comm. excommunicatis Tc. Non facile excommunicandum *add.* Be

[Capitula sexte partis]¹

Sexta pars continet: De nuptiis quo scilicet² tempore et inter quas personas et qua de causa debeant³ fieri. De tribus⁴ que perfectum reddunt coniugium. De perfecto et imperfecto coniugio. De concubinis. De coniugibus quorum alter sine altero continentiam vovit vel religionis habitum sumpsit. De uxoribus qui⁵ viris in captivitatem ductis aliis nupserunt. Quod sit coniugium inter personas eiusdem religionis, hoc est inter gentiles, inter⁶ Iudeos. Inter personas vero que non sunt eiusdem religionis vel fidei non potest fieri coniugium. Quibus de causis non debeat solvi coniugium⁷. Cuiusmodi coniunctio non⁸ facit coniugium.⁹ De separatione coniugii non ob causam fornicationis¹⁰.

¹ Capitula sexte partis CaPtRa; Item Be; De sexta parte LdTb; Cap. sexti libri Tc; Sexta pars Wc; *om.* CeGcMgOaPfPhRbSeSIVmVoVq

² quo sc. GcMgPfTb; sc. quo CaTc

³ -eant CaGcMgPfTc; -ent Tb

⁴ tribus CaGcMgTbTc; tribus Pf

⁵ que a Rb

⁶ inter GcMgPfTb; et Tc; et inter CaRb

⁷ debeat solvi coniugium CaGcMgPrRaVq; debeat [fieri *add. and canc.*] coniugium solvi Be; debeant solvi coniugia OaPfTc

⁸ *om.* Pc

⁹ Quibus de causis – coniugium *in mg.* Pc

¹⁰ Quibus de causis - forn. BeCaGcMgOaPfPrPtTcVmVoVq; *om.* Tb; De separatione - forn. *om.* Ph

[Capitula septime partis]¹

Septima pars continet: De separatione coniugii ob causam fornicationis carnalis². De viro qui cum alterius uxore³ fornicatur quod⁴ post mortem mariti⁵ non

possit eam⁶ habere uxorem. De interfectione⁷ coniugum suarum. De fornicatione spirituali, quod propter eam licite dimittatur⁸ uxor. De reconciliatione coniugum. De sacramento quod⁹ debent viri facere¹⁰ mulieribus et mulieres viris suis¹¹ quando reconciliantur. De subiectione qua¹² debent uxores viris suis¹³ subici¹⁴. Qua¹⁵ ratione non debet fieri coniugium¹⁶ inter parentes. De eo quod unus vir¹⁷ non potest duas commatres ducere unam post aliam. De eo qui¹⁸ cum filiola sua aut commatre sua aut¹⁹ qui filium suum baptizavit²⁰ aut cuius uxor filium²¹ aut privignum suum²² de sacro fonte levavit aut ad confirmationem tenuit et ideo voluit separari²³. In quo ramusculo consanguinitatis possunt²⁴ coniugia fieri. De accusatione consanguinitatis²⁵ a quibus personis debet fieri²⁶. De sacramento quod debet fieri et quomodo debet fieri²⁷. De inquirenda parentela et de²⁸ incestuoso discidio. De gradibus consanguinitatis²⁹ recto et transverso ordine dispositis.

¹ Capitula septime partis CaPtRa; Item Be; Septima pars SeWc; De septima parte Tb; Cap. septimi libri Tc; *om.* CeGcMgOaPfPhRbVmVoVq

² forn. carn. BeCaPfRaTc; carn. forn. GcMgRbTbVoVq

³ alt. ux. CaMgPfTbVq; ux. alt. RbTc

⁴ quod GcMgRbTbVq; quia CaPf; quam Tc

⁵ mariti GcRb²TbTcVq; viri Pf; marti Rb; *om.* CaMg

⁶ eam CaGcMgPfTb; *om.* Tc

⁷ interfectione BeCaMgPfSIVq; interfectoibus GcPrTbTc; interfectore Be²RaVo; interfectionibus Rb

⁸ -atur CaMgPfTc; -itur Tb

⁹ sacramento quod GcMgPfTb; sacramentis que CaTc

¹⁰ viri fac. CaGcMgPfTc; fac. viri cum Tb

¹¹ viris suis CaMgPfTb; viris Rb; *om.* Tc

¹² qua CaMgPfTc; quam AdRbTb

¹³ suis CaMgPfTb; *om.* RbTc. quando reconc. - suis *in mg.* Ad

¹⁴ subici CaMgPfTc; *om.* RbTb

¹⁵ Cui Rb

¹⁶ deb. (debent Vo) fieri con. CaMgRbTbVoVq; fieri deb. con. Pf; deb. con. fieri Tc

¹⁷ unus vir MgPfTbTc; vir unus Ca

¹⁸ qui CaMgPfTc; quod OaTb

¹⁹ sua aut CaMgOaTbVq; aut Pf; dormierit et Tc

²⁰ -avit CaPfTbTc; -averit Mg

²¹ aut cuius ux. filium CaMgPfTb; *om.* Tc

²² suum CaMgPfTb; *om.* RbTc

²³ et ideo voluit (-unt Tb) sep. (separi Rb) CaMgPfRbTb; ut separetur Tc

²⁴ possunt CaMgPfTb; possint Tc

²⁵ osuunt coniug. – consang. *om.* Oa

²⁶ De accus. cons. (et *add.* Mg) a quibus pers. deb. fieri CaLdMgPfRaSeTb; *om.* Tc

²⁷ et quomodo - fieri *placed below after* De gradibus Ca. De sacramento – fieri *in mg.* Be

²⁸ de CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ consanguinitatis CaMgPfPrTbVmVo; sanguinitatis Oa; parentele Tc

[Capitula octave partis]¹

¹ Capitula octave partis CaPtRa; Item Be; De octava parte LdTb; Octava pars Se; Cap. octavi libri Tc; viii Wc; *om.* CeMgOaPfPhRbSIVmVoVq

Octava pars continet: De homicidio spontaneo et non spontaneo² et quod potest fieri sine peccato. De eo qui quemlibet clericum occiderit, quid debeat emendare. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem et abortierit³ utrum homicidium fecerit necne⁴. De incantationibus et divinationibus et diverso genere magice artis. De natura demonum. De sortibus⁵. De observatione dierum et mensium. De iuramento quod⁶ debeat teneri necne⁷, et quos habeat comites. De⁸ omni genere mendacii.⁹

[Expliciunt capitula]¹⁰

² spontaneo et non spontaneo CaLdMgOaPfTb; spontaneo RbVq; sponte et non sponte facto Tc

³ et abortierit MgPfTbVo; et abortiverit CaTc; abactivum Rb

⁴ utrum hom fec. necne CaMgPfTb; an sit hom. vel non Tc

⁵ sordibus Rb

⁶ quod CaPfTbTc; quid Mg

⁷ necne CaMgPfTb; vel non Tc

⁸ et Rb

⁹ Mn breaks off here and resumes in c 9 below. Item de mendacio add. in mg. Bd. Qe leaves a third of fo. 100v blank here.

¹⁰ Exp. cap. BdCe(mg.)PwTcWe; om. AdCaMgPfPhPqPr(ending half way down fo. 10rb, the rest of which is blank)RaSITbTfVoVqWc; Incipiunt capitula libri i. followed by 130 numbered rubrics to the first book PaWe (We ending Expliciunt capitula. Frater Nicolaus Lant fidel' complevit). We lacks the additions of Pa, so this numbering precedes their insertion. Cc then begins, Prima pars istius libri continetur. Ea lacks capitula entirely. Mq follows directly with short rubrics to the cc. of Book I, of which, after some uncertainty, cc 3 – 65 are preceded by a sequence of letters (acting as numbers); Vo has a new rubric: Incipiunt capitula primi libri canonum, and then copies out all the rubrics of Book I, numbering the first 11 as i-viii, one omitted, then xiii, xii, before giving up (cf Pa). DaOaPwQeTd repeat the capitula to bk I.

Incipit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi¹

PANORMIA I

1

De fide sancte Trinitatis²

¹ Incipit - episcopi BdCbObOfPkPwTfBrant; Incipiunt decreta sanctorum pontificum (patrum MqOeRbVcVp) AdBeGcLdLeMhMkMmMqOeRbSbSIVcVpVqWcWe; Incipit primus liber Pannormie Ivonis Carnotensis episcopi Ce mg.. Incipiunt sancti canones. Prima pars continet de fide – sacramentorum sanctitate (Prima pars – fide repeated from above) La; Incipit liber pannormie Ivonis venerabilis Carnotensis episcopi de multimoda distinctione scripturorum sub una castorum eloquiorum facie contemptarum Lg; Incipiunt sanctorum patrum decreta Mf; Canones Ivonis Carnotensis qui Pannormia dicuntur Oa; Incipit liber primus PaPk; Incipiunt capitula dogmatis Pt; Prima pars RaVp; In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Incipit Pannormia Yvonis Carnotensis episcopi. Incipiunt decreta [summorum subs. canc.] sanctorum patrum Sa; Incipiunt Sg; Incipit liber primus deflorationis canonum Ivonis Carnotensis episcopi Tc; Incipiunt decreta pontificum VaVo; Incipit pars prima Wc²; om. CaDaLcMgPfPqPrPtRaSeTbVm. Se has here an arbor consang. Ph fo. 1r is too faded to read on microfilm.

Credimus unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Patrem eo quod habeat Filium, Filium eo quod habeat Patrem, Spiritum sanctum eo quod sit ex Patre et Filio. Pater ergo principium³ deitatis, qui sicut nunquam fuit non⁴ Deus, ita nunquam fuit⁵ non Pater, a quo Filius natus, a quo Spiritus sanctus non natus quia non est Filius, neque⁶ ingenuus quia non est Pater, nec factus Spiritus sanctus⁷, quia non est ex nihilo, sed ex Deo Patre⁸, et Deo Filio⁹ Deus procedens. Pater eternus, eo quod habeat Filium eternum cuius eternus sit Pater, Filius eternus eo quod sit¹⁰ Patri et Spiritui sancto¹¹ coeternus. Spiritus sanctus eternus eo quod sit Patri¹² et Filio coeternus. Non¹³ confusa in una persona Trinitas, ut Sabellius dicit, neque¹⁴ separata aut divisa in natura divinitas¹⁵, ut Arius blasphemavit¹⁶, sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Unus¹⁷ in natura, in sancta Trinitate Deus¹⁸ Pater, et Filius et Spiritus sanctus¹⁹.

Ps-Aug. De ecclesiae dogmatibus c 1 (PL 42.1213, cf PL 58. 979-80)

² De - Trin. in mg. Ad²BeCaGcLdMgOePdPrPfSe, in text AdMhMkMmPa(adding Aug')PwRaRb(adding prima pars)SbSIVaVcVmVoVpVqWc; i. De fide in mg. Bd²; i in mg. Be; De fide Oa; Incipiunt capitula dogmatis Augustini de fide sancte Trinitatis Pt; Ex Niceno concilio. De - Trin. QeTb; De fide s. Trin. unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum in text, Credimus in Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum in mg. Rb; Aug' in (om. Sa) libro de definitionibus recte fidei et ecclesiasticorum dogmatum capitulum primum (capitulo primo Sb) add. in mg. SaSb²; De fide Trinitatis Tf; Ambrosius add. in mg Vc; om. CeDaLeMjMoPcPkScTc.

³ dicitur add. Tc, om. CaGcMgPfTb

⁴ ss Mo²

⁵ superscr. Tc

⁶ neque CaMgPf²Tc; nec Tb

⁷ nec factus Sp. sa. CaOeTbVq; nec factus est Sp. sa. AdBeMg; nec Sp. sa. factus Pf; neque factus Sp. sa. Tc

⁸ Deo Patre CaMgPfTb; Patre Deo Tc

⁹ Deo Filio CaMgPfTbVq; Filio Deo Tc

¹⁰ sit CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ et Sp. sancto GcPfTbVq; et Sp. sancto sit Tc; om. Ca

¹² Sp. sancto coeternus - sit Patri om. Mg

¹³ est add. Tc, om. CaMgPfTb

¹⁴ aut add. Mg, om. CaPfTbTc

¹⁵ -itas CaMgPfTb; -itatis Tc

¹⁶ blasphemavit CaGcTbTc²; blasphemavit Pf; om. Tc

¹⁷ Deus add. Mg, om. CaPfTbTc

¹⁸ Deus CaGcPfTbTc; om. Mg

¹⁹ Deus Pater - sanctus at foot of leaf Vm

2

¹*De incarnatione Christi*²

Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum, ut qui erat in divinitate Patris Dei³ Filius, ipse fieret in homine hominis⁴ filius, neque Filii nomen⁵ ad alterum transiret⁶, qui non esset nativitate Filius. Dei ergo nativitate⁷ filius, hominis factus est⁸ Filius, natus secundum veritatem nature⁹ ex Deo Dei Filius, et¹⁰ secundum veritatem¹¹ nature¹² ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utraque nativitate filii nomen nascendo haberet, et esset verus Deus et verus homo, unus Filius.

Ut sup. c 2a]

¹ Augustinus *add.* Pf, Item *add.* QeTb, *om.* BeCaGcMgPrTcVmVpVq

² De inc. Christi *in mg* BeGcPrWc, *in text* AdCcLeMgPaPcPfPtPwQeRbSbSITbTcTfVmVoVpVq; De inc. *in mg.* Ca; De inc. Domini *Ce mg.*; cap. ii *add. in text* Da, *in mg.* Sb²

³ Patris Dei CaGcMgPfTb; Dei Patris Tc

⁴ homine hominis CaGcMgPcPfTb; humanitate vere Tc

⁵ Filii nomen CaMgPfTb; nomen Filii Tc

⁶ ad alt. tr. CaMgPfPrTc; tr. in alt. Tb

⁷ nativ. CaGcMgPfTc; *om.* PrTbVo

⁸ hominis factus est AdCaGcMgPcPkPqPrTcVmVq; Dei factus est Pf; factus est hominis Tb

⁹ ver. nat. CaCeGcMgPfTbVmVq; divine nature ver. Tc; ex virg. filius *in mg.* Gc. Vm *begins new canon.*

¹⁰ et CaMfPfPrTc; et ex Ce; *om.* Tb

¹¹ humane *add.* Mg²Tb; *om.* AdCaGcMgPfPrTcVq

¹² et ex Deo Dei filius – nat. ss Ce¹

3

*[De eodem contra Timothianos et alios hereticos]*¹

Non ergo duos Christos, neque duos Filios², sed Deum et hominem unum Filium, quem propterea, et Unigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis, sicut ei nature veritas³ contulit, non confusis naturis neque inmixtis, sicut Timothiani volunt, sed societate unitis.

Ut sup. c 2b]

¹ De eodem – al. heret. (heret. al. Pt) AdBdPaPtTf *text*, Ad²BeCaCeDaMgPrPwTcWc *mg.*; *before* Deus ergo hominem *below* CcMqPcPfQeRbSa(*mg.*)SbTbVq; *in mg. against* Ex homine hominis *above* Gc; *before* veritatem nature *above*, *before corr.* Vm; *om.* LdPf. ii. De diversis heresibus *in mg.* Bd; ii *in mg.* Be²; Quantum ad divinam nativitatem non appellatione, quantum ad humanam scilicet quod appellaretur et non esset verus homo Mg *mg.* Contra - hereticos *in text* Vp. *No break* GcOaSITbVcWd

² credimus *add.* Tb, *om.* CaCeGcMgPaPcPfPkPrPqTc

³ nat. ver. CaCeMgPaPkPfTcVq; ver. nat. PqTb

⁴Deus ergo hominem assumpsit, homo in Deum transivit, non nature versibilitate, sicut Tracii Apollinariste dicunt, sed Dei dignatione, ut nec Deus mutaretur in humanam⁵ substantiam⁶ assumendo hominem⁷, nec homo in divinam⁸ glorificatus in Deum, quia mutatio vel versibilitas nature et diminutionem et abolitionem substantie facit. Creditur⁹ a nobis sine confusione coniuncta Trinitas, sine separatione distincta. Natus est ergo Dei Filius ex homine et non per hominem, id est non ex viri¹⁰ coitu, sicut Ebion dicit, sed carnem ex virginis corpore trahens, et non de celo secum afferens, sicut Marcion, Origenes¹¹ et Eutices affirmant, neque in fantasia, id est absque carne sicut Valentinus¹², neque Aokhci¹³, id est putative imaginatum, sed corpus verum, non tantum carnem¹⁴ ex carne, sicut Martianus¹⁵, sed verus Deus ex divinitate, et verus homo ex carne, unus Filius, in¹⁶ divinitate Verbum Patris, et Deus in homine anima et caro, anima non¹⁷ absque sensu et ratione, ut Apollinaris. Neque caro absque anima, ut Anomotius¹⁸, sed animam¹⁹ cum ratione sua, et carnem²⁰ cum sensibus suis, per quos sensus veros in passione et ante passionem carnis sue dolores sustinuit²¹.

Ut sup. c 2c]

⁴ see above for CcMqPfRbTbVq; Quid proprie ad Patrem, quid proprie ad Spiritum sanctum pertineat here Tc(cf c 7 below)

⁵ Ph fo. 1v begins

⁶ humanam substantiam MgPcPfSbTbTc; humana substantia CaCeGcPaPkPrPq

⁷ in Deo add. Tb, om. CaGcMgPaPfPkPqPrTc

⁸ divinam MgPfTbTc; divina CaGc

⁹ itaque add. Tc, om. CaGcMgPfTb

¹⁰ viri GcMgPfTbTc; virili Ca

¹¹ -nes Mg²PqTbTc; -nis CaCeGcMgPaPfPkPr

¹² -tinus GcMgPfTbTc; -tius Ca

¹³ AOKHCI Tb; AMENCI Ad; AO&NCI PfVq; Aiochei BePw; Aonchei Ca; AOKTHEi Gc; Aoacnci LdMgTc; AOICHCI Pr; AOKNCI RbSl; AONHCI Sc; AMCNCI Tf; δοκησει orig.

¹⁴ tantum carnem AdCaCeGcMgPaPcPfPhPqPrTc; tamen carnem Pr; tamen caro Tb

¹⁵ Martianus CaGcMgTbTc; Mathianus Pf

¹⁶ in CaMgPfTb; ex Tc

¹⁷ an. et caro, anima non CaGcLdMgOaTbVq; an. et caro, non anima Pf; et caro et an., anima non Tc

¹⁸ Anomotius AdCaTc; Anomocus BeMgVq; Annomaicus Gc; Annomocius Ld; Anonicus Mq; Anomotiis PaPf; Anomicus PkRb; Annomicus Pr; Noamoniciis Pw; Anamotius Sc; Anomacus Sl; Amonicus Tb; Anamoti Tf; Anomoti Tf²

¹⁹ -imam CaGcMgPfTc; -ima PrTb

²⁰ carnem CaGcPfPrTc; caro MgPhTb

²¹ dol. sust. CaGcMgPfTb; sust. dol. Tc

4

De nativitate Christi¹, contra Arthemonem² et ceteros³ hereticos⁴

Neque⁵ sic est natus⁶ ex Virgine ut deitatis initium homo nascendo acceperit⁷, quasi antequam ex Virgine nasceretur Deus non fuerit, sicut Arthemon et Berillus et Marcellus docuerunt, sed eternus Deus⁸ homo ex Virgine natus.

Ut sup. c 3a]

¹ Domini Vc

² Arcenionem Sl

³ alios PaTf

⁴ De - her. *in text* AdPaPcPfPhPtQe(et cet. her. *add.* Qe²)RbSbTbTfVmVpVq; *in mg.* Ad²BeCaCeGcMgPrPwTcVcSlWd; cap. iii *add. in text* Da, *in mg.* Sb²

⁵ Neque CaMgPfTbTcVq; Deus non AdSc

⁶ est nat. CaMgPfTb; nat. est. Tc

⁷ acceperit AdCaGcMgPfTb; sumeret Tc

⁸ et *add.* Tc, *om.* AdCaGcMgPfTb

5

De equalitate¹ sancte Trinitatis contra Dionisium et alios hereticos²

Nihil creatum aut serviens in Trinitate credendum³, ut vult Dionisius, fons Arii, nihil⁴ inaequale ut Unomius⁵, nihil⁶ gratie⁷ equale⁸, ut vult Aethius⁹, nihil antierius posteriusve¹⁰ aut minus, ut¹¹ Arius, nihil extraneum aut officiale alteri, ut Machedonius¹², nihil persuasione aut surreptione insertum, ut Manicheus, nihil corporeum, ut Melito et¹³ Tertullianus¹⁴, nihil corporaliter effigiatum ut Antropomorsus¹⁵ et Vadianus¹⁶, nihil sibi invisibile, ut Origenes¹⁷, nihil creaturis¹⁸

¹ equal- Ad²GcMgPrPt²TbTcVm; qual- AdBdBeCaPaPcPfPtPwSbSlWd; calitate Vq

² (Idem *add.* Ph) De (equal.) - her. *in text* AdBdCcPaPcPhPtQe²SbTcTfVmVpVq, *in mg.*

AdBeCaCeGcMgPrPwSlTcWd; De contra Bonosium *in text* Tb; cap. iv *add. in text* Da, *in mg.* Sb²; *om.* (no break) OaRb

³ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁴ sibi *add.* Ca

⁵ Unomius CaCeGcPrPwTbTfVm; Uinomius Ad; Unonius Be; Eunomius MgPa²TcVp; Unominus PaSlVq; Innominus Pf; Onomius Pt; Ynomius Rb; Vernominus Sc?

⁶ tantum *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁷ vel a *add. supers.* Mg

⁸ *corr. from* coequale Mg

⁹ Aethius GcPfPrTfVmVq; Ethius BeCaMgPaPhRbTc; Aetinus Tb

¹⁰ maius *add.* Tc, *om.* CaGcMgPfTb

¹¹ ait *add.* Mg, *om.* CaGcPfTbTc

¹² Da *inserts an extensive marginal gloss here*

¹³ et CaPfMgTc; *om.* Tb

¹⁴ Tertullianus CaPfTbTc; Tullianus Gc; Terculinus Mg

¹⁵ -orsus BeCaMgPfSl; -orhus Gc; -orplus PrTbTcVq; Sl *fo. 7v ends here, fo. 8 is missing, and it resumes at c 15 below*

¹⁶ Vad- CaMgTbTc; Nad- Pf

¹⁷ -nes CaPfMgTc; -nis PrTb

¹⁸ -uris CaMgPfTb; -ure Tc

visibile, ut Fortunatus, nihil moribus vel voluntate diversum, ut Marcion, nihil¹⁹ Trinitatis essentia ad creaturarum naturam²⁰ deductum, ut Plato et Tertullianus, nihil officio singulare nec²¹ alteri communicabile, ut Origenes, nihil confusum, ut Sabellius, sed totum perfectum, quia totum ex uno²² et unum, non tamen solitarium, ut presumunt²³ Silvanus et Praxeas²⁴, Pentapolitana dampnabilis illa²⁵ doctrina.

Ut sup. c 4]

¹⁹ de add. MgTc, om. BeCaGcPfTb

²⁰ add. Ca¹

²¹ nec CaMgPfTb; vel Tc

²² ex uno totum *later marked for reversal* Ca

²³ -unt CaMgPfTc; -it Tb

²⁴ Praxeas BeCaTbTcVq; Paraxeas Gc; Braxeas Mg; Praxas Pf

²⁵ damn. illa MgPfTbTc; illa damn. Ca

6

Quid sit homoision, contra Nestorium hereticum¹

Homoision ergo, id est² in divinitate³ Patris⁴ Filius, homoision Patri et Filio⁵ Spiritus sanctus. Homoision Deo⁶ et homini unus Filius manens Deus in homine suo in gloria Patris, desiderabilis videri ab angelis, sicut Pater et Spiritus sanctus adoratur ab angelis, et⁷ omni creatura. Non homo propter Deum vel Christus cum Deo, sicut Nestorius blasphematur⁸, sed homo in Deum et in homine Deus.

Ut sup. c 5]

¹ Quid - heret. *in text* BeOaPaPcPfPhPwQeRbSbTbTcTfVmVpVq, *in mg.* AdBeCaCeGcMgPrWcWd; Quid - Nest. *in text* Pt; Ego et Pater unum sumus Wc²; cap. v *add. in text* Da, *in mg.* Sb²

² id est MgPfTbTc; idem Ca; om. Le

³ substantialis *add. ss* Pc, coessentialis *add. ss* Sb², substantiali *add. Tc, om.* CaCeGcMgPfSbTbVpVq

⁴ Patris CaPfTbTc; Patri Mg

⁵ et *add. Tc, om.* CaGcMgPfTb

⁶ verus Deus et verus homo *add. ss* Vp²

⁷ ab *add. PrTb, om.* CaMgPfTc

⁸ affirmat (blasphematur *in mg.*) Tf

7

Quid proprie ad Patrem, quid proprie¹ ad Filium, quid proprie² ad Spiritum sanctum pertineat³

¹ proprie CaMgPfPhPrRbTcVmVq; om. BeTb

² proprie CaCcPfPhPrRbVmVq; om. AdBeMgPfTbTc

³ pert. *om. Rb. rubr. in text* AdBdLdOaPaPcPhPtRbSbTcTfVmVp, AdTc *repeating in mg.; in mg. only* BeCaCeGcMgQePrPwWd. Augustinus *add. MgQeVcmg.*, Mg² *adding in primo libro de Trinitate ss;* Augustinus in primo (*om. DaSb*) libro de Trinitate *in mg. Sb, in text* DaVp(*before rubr.*)Vq; Augustinus libro i. de Trinitate Sc (*the first insc. of the book*)

Omnes quos legere potui qui ante me scripserunt de Trinitate, que Deus est, divinorum librorum veterum⁴ et novorum catholici tractatores⁵, hoc intenderunt⁶ secundum Scripturas docere, quod Pater et Filius et⁷ Spiritus sanctus unius⁸ eiusdemque substantie inseparabili equalitate divinam insinuent unitatem. Ideoque non sunt⁹ tres dii, sed unus Deus. Quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Filius non sit qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est, Spiritusque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantummodo Patris et Filii Spiritus, et Patri et Filio etiam¹⁰ ipse¹¹ coequalis et ad Trinitatis pertinens unitatem. Non tamen eandem Trinitatem natam de Virgine Maria, et sub Pontio Pilato crucifixam, et sepultam, et tertio¹² die resurrexisse, et in celum ascendisse, sed tantummodo Filium, nec eandem Trinitatem descendisse in specie columbe super Iesum baptizatum¹³, aut die Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de celo quasi ferretur flatus vehemens, et linguis divisus¹⁴ velut ignis, sed tantummodo¹⁵ Spiritum sanctum, nec eandem Trinitatem¹⁶ dixisse de celo, Tu es Filius meus, sive cum baptizatus est a Iohanne sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens, Et¹⁷ clarificavi, et iterum clarificabo, sed tantummodo¹⁸ Patris vocem fuisse¹⁹ ad Filium factam, quamvis Pater et Filius et Spiritus sanctus, sicut inseparabiles²⁰ sunt²¹, ita inseparabiliter operentur²². Nam quo intellectu Deum homo capit, qui ipsum intellectum suum quo eum vult capere, nondum²³ capit?²⁴ Si autem hunc iam capit,

⁴ *after corr.* Ca

⁵ Catholici tractatores *CaMgPfPr²ScTfVq; cath. tractatores Pr, tractatores Tb; Catholicorum tractatus Tc

⁶ -derunt *MgPfTb; -dunt CaTc

⁷ et *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁸ *corr. fr.* unus Ca

⁹ sunt CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁰ etiam *LdPaPrTbRbSbVmVq; eternus et Ad; coeternus et Ad²Sc; coeternus

BbBdBeMgMoObPwRaTcTfVa; eternus CaLgMjOePf; et Ce; esset GcPk; est MhMkMmMqPq;

coeternus etiam OfBrant

¹¹ et *add.* MjPtTc, est *add.* Mq, *om.* *CaMgPfRbTb. ipse *om.* Bd

¹² -io CaMgPfTc; -ia Tb

¹³ Ies. bapt. *CaMgPf; bapt. Ies. Tc

¹⁴ vel sis *add.* Mg² *supersc.*

¹⁵ tantummodo *AdMgPfTc; tantum Ca

¹⁶ descendisse in specie - Trin. *om.* Tb, *in* *AdCaGcMgPaPfPqPrRbTcVq

¹⁷ Et *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁸ tantummodo *CaPfTbTc; tantum Mg

¹⁹ fuisse *CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁰ essentialiter *add.* Tc, *om.* *CaGcMgPfTb

²¹ *ss* Tb

²² insep. op. *CaMgPfTb; op. insep. Tc

²³ nondum *CaMgPfTc; non Tb

²⁴ capit ? *CaMgPfTb; capi ? Tc

attendat diligenter nihil in²⁵ eo esse in²⁶ sua natura²⁷ melius et videat utrum ibi videat ulla lineamenta formarum, nitores colorum, spatiosam granditatem, partium distantiam, molis distentionem, aliquas per locorum intervalla motiones, vel aliquid huiusmodi²⁸. Nihil certe istorum invenimus²⁹ in eo, quo³⁰ in natura nostra nihil melius invenimus³¹, id est in nostro intellectu quo sapientiam capimus, quanto capaces sumus. Quod ergo non invenimus³² in meliore nostro, non debemus in illo querere quod longe melius³³ est meliore³⁴ nostro, ut sic intelligamus Deum si possumus quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia³⁵ creatorem, sine³⁶ situ presentem, sine habitu omnia continentem³⁷, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui mutatione³⁸ mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, et³⁹ nondum potest omnimodo invenire⁴⁰ quid sit, pie tamen⁴¹ caveat quantum potest aliquid de illo⁴² sentire quod non sit⁴³. Est⁴⁴ tamen sine dubitatione⁴⁵ substantia, vel si melius hoc appellatur essentia⁴⁶, quam Greci usiam vocant.

ID 1.2] Ctp 3.1.1; De cons. D 3 c 30 to operentur inseparabiliter only

²⁵ nihil in *CaPfTb; intell' superscr. Mg²Tc

²⁶ in *MgTbTc; om. CaPf

²⁷ nihil add. Tc, om. *CaMgPfTb

²⁸ huiusmodi CaMgPfTb; huiusmodi Tc

²⁹ ist. inv. *PfTb; inv. ist. CaMgTc

³⁰ quo *CaMgPfTc; quod Tb

³¹ -nimus *CaMgTbTc; -niemus Pf

³² inv. after nostro Tc

³³ melius *CaMgPfTb; melior Tc

³⁴ -iore *CaMgPfTb; -iori Tc

³⁵ corr. fr. indulgentia Ca

³⁶ sine *CaPfTbTc; om. Mg

³⁷ omn. cont. *GcTbTcVq; cont. omn. CaMgPf

³⁸ sui mut. *CaMgPfTc; mut. sui Tb

³⁹ et *CaMgPfTb; si Tc

⁴⁰ omnimodo inv. *PfTbVq; omnino inv. CaGcMgPc; inv. omnino Tc

⁴¹ tamen *MgPfTbTc; tantum Ca

⁴² aliq. de illo CaMgPfTb; de eo aliquid Tc

⁴³ sentit add. ss Gc

⁴⁴ Est *CaMgPfTb; Et Tc

⁴⁵ est add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁴⁶ app. ess. *CaMgPfTc; ess. app. Tb

8

[Que sit causa baptismatis]¹ De originali peccato et remedio eius². xxiii³

¹ Que (Quid Se) - bapt. in mg. BeCaCeDaGcLdMgMjObPfPrPwSbSeVqWd, text

EaMfOaPaPtRbSc(first rubric in book)TcVm; in text and mg. Ad; om. BdMkPcPhPqTbTf; Aug' ad

Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitus viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci impietati subditum, mortique subiectum, et ob hoc natura⁴ ire nasci filium, de qua dicit apostolus, Eramus enim natura filii ire sicut et ceteri. A qua ira nullus liberatur⁵, nisi per fidem mediatoris Dei et hominum, hominis Iesu Christi, quia ipse est Agnus Dei⁶ qui tollit peccata mundi.

ID 1.26] De cons. D 4 c 3a, to Christi only

Petrus diaconum. Que – bapt. in mg. Qe². De sacramento fidei, id est baptismum add. Mg mg. iii add. in mg. Be²

² Idem ad Petrum, cap. add. Tc; Augustinus de fide add. Mf; Augustinus in libro de fide ad Petrum add. GcMg; Aug. Petro in mg. Vq²; Idem Petro diacono (only) Da, in mg. Sb, before De orig. Vp; om.

*BdCaCeEaLdLnMhMkMmMoPcPfPrPtPwRaScSeTbTfVo

³ xxiii CaCeGcMgMh²PfPrPwQeTbTc; xiii Mq; sequitur Mf; om DaMhMoPcPhPtRbVp; Augustinus add. BePh. De - xxiii] om. EaPa; Aug. ad Petrum diaconum Pq

⁴ Mo² adds at foot of leaf: id est debitor est pene eterne pro originali peccato

⁵ -atur *BdPhTbVm; -abatur CaMgPaPfPqPwTc; -abatur CeGcPk

⁶ supersc. Ca

9

[Quod etiam¹ parvuli qui sunt in uteris² matrum dampnantur nisi baptizentur]³

Testimonium veritatis⁴

Nisi quis⁵ renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non intrabit in regnum celorum⁶.

BD 4.52 med; ID 1. 246 med

¹ etiam CaMgPfTc; om. Tb

² -eris CaPfTbTc mg; -ero Tc text

³ Quod etiam parvuli qui sunt in uteris [-ro Tc] matrum dampnantur (-abuntur Ad), et adulti (et ad. om. DaPaPwTfWc) nisi baptizentur in text and mg. AdTc, before Firmissime below PwWc mg., in mg. only CaCeDaMgPfPrQeRb²Vq, in text PaTbTfVp; Quod etiam – matrum Pt; iii. De sacramento fidei, id est baptismus add. in mg. Bd²; cf below for BdOaVm, om. LgLhPc

⁴ Test ver. AdBdBeCaCcCeDaGcPfPhPrPtPwQeRb(corr. to Testimonia ver.)TbVmVp, in mg. Mg; Dominus in evangelio ait (om. Pq) PaPkPq; Testimonium ver. sumptum de evangelio Iohannis PcSbVq; om. Tf

⁵ quis GcMgTbTc; qui CaCePf

⁶ Test. ver. Nisi - celorum as rubric Vo, after c 9b LgLhScSe, om. Tf

*De baptismo xxiii*⁷

Firmissime tene et nullatenus dubites, non solum homines iam ratione utentes, verum etiam parvulos qui sive in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur, sive iam de matribus nati sine sacramento sancti baptismatis quod datur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, de⁸ hoc seculo transeunt, ignis eterni supplicio sempiterno⁹ puniendos, quia etsi peccatum proprie actionis nullum habuerunt¹⁰, originalis tamen peccati dampnationem carnali conceptione et nativitate¹¹ traxerunt¹².

ID 1.27] *De cons. D 4 c 3b*

⁷ De bapt. (cap. *add.* Pt) xxiii *CeGcPfPrPtPwQeSeTbWc; cap. xxiii. Quod etiam parvuli qui sunt in uteris non baptizentur. Aug. de baptismo Bd; Augustinus de baptismo (Quod parvuli qui sunt in in uteris matrum dampnantur si non baptizentur *in mg.*) Be; Augustinus CaPhPq; Augustinus de baptismo cap. xxiii CcVp; Quod etiam parvuli – baptizentur *in mg.* CeSb; Aug. Petro diacono Da; De bapt. cap. xiii FcOd; viii Le; De bapt. xiii cap. Mg; De baptismo *before* Quod etiam parvuli *above, only* xxiii *here* Oa; De eodem Aug' Pa; De baptismo. Quid conferat parvulis Pc(*adding* xxiii Augustinus)Sb(*adding* xxiii)Vq *text*; Aug' ad Petrum diaconum *in mg.* Qe; Item de eodem Rb; Quod parvuli dampnantur qui sunt in ventre matris nisi baptizentur Sc; De bapt. cap. xxiii Aug. Tc; De bapt. Quod etiam - baptizentur (*cf above*) Vm; *om.* Ad

⁸ de *MgPfTbTc; ex Ca. Mn *resumes here*

⁹ *supp.* *semp.* *Be²Tc; *semp.* *supp.* CaGcMgPfPrTbVq; *supp.* Be

¹⁰ -erunt *CaPfTbTc; -erint Mg

¹¹ et nat. *om.* Pt

¹² contraxerunt Rb

10

[*Quod ante adventum Christi, fides, sacrificium, circumcisio idem valuit quod modo baptismus.*]¹ Gregorius² in *Moralibus lib. IV*³

Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his qui ab Abrahe stirpe prodierant misterium⁴ circumcisionis.

ID 1.49] *De cons. D 4 c 5*

¹ Quod - bapt. *in mg.* AdBeCaDaGcMgPfPrPwSbQeTcVq, *in text* BdPaRbSc(*subs. canc.*)TbTfVm; *om.* PcPhPtVp. Qa *mg adds:* Greg' in *Moralibus*. Nondum venerat - supplicium non habebant.

² Origines Ad

³ *tercio* Pc. Greg. – IV] Id' Pa

⁴ misterium *BeGcMgPfPrRbTcVq; *misticum* Ca; *ministerium* PtTb

11

Augustinus ad Valerium contra Iulianum¹. De eodem²

Ex quo instituta³ est circumcisio in populo Dei, quod erat tunc signaculum fidei iustitiae Dei, ad significationem purgationis valebat et⁴ parvulis originalis veterisque⁵ peccati, sicut etiam baptismus ex illo valere cepit, ad innovationem⁶ hominis ex quo institutus est.

ID 1.50] De cons. D 4 c 6

¹ Aug. – Iul.] Aug. contra Iul. ad Val. Pc; Aug. ad Valerianum Pt

² De eodem in text BePaRbTbTcTfVm, in mg. AdCaCeDaMgPfPrPwQeSbVq; om. BdGcPcPhPtScVp

³ inst- CaMgPaPcPfPkPqPrTc; const- PhScTb

⁴ et *CaMgTbVq; magnis et PcTc; etiam Pf

⁵ veterisque *CaMgPfPhPrTc; om. Tb

⁶ innovationem *AdCaGcOaRbTbTcVmVq; invocationem Pf; Dei novationem Mg

12

*[Questio quid prosit¹ baptismus parvulis statim post baptismum mortuis²]³**Augustinus⁴ de libero arbitrio, libro III⁵*

Illud perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi⁶ quid parvulis⁷ prosit, cum eo accepto plerumque moriuntur, priusquam ex se quicquam cognoscere potuerint⁸. Qua in re satis pie recteque creditur prodesse parvulo eorum fides, a quibus consecrandus offertur, et hoc ecclesiae commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat quid sibi prosit⁹ fides sua¹⁰, quando in aliorum quoque beneficio, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

ID 1.120] De cons. D 4 c 7

¹ sit Ce

² post. bap. mort. PfTbTcVq; mort. post bap. CaMg

³ Quest. - mort. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrPwSbTcVq, in text PaTbTfVm; Questio quid prosit parvulis baptismus statim mortuis in text Rb; om. BdPcPhPtVp; iiii add. in mg. Be²

⁴ Augustinus *CaMgTbTcVmVq; Idem Pf; om. Rb

⁵ III *BeCaCePaSbTcTfVmVpVq; IIII MgPcPhTb; ? Pf; de lib. - III om. Ea

⁶ Chr. bapt. marked for reversal Ca

⁷ parv. *BePfPrTbTc; eis Ca; eis parv. GcMg

⁸ -erint *BePfTb; -erunt CaMgTcVq

⁹ ss Tb

¹⁰ fid. sua *BeGcTbVmVq; sua fid. CaMgPfTc

13¹

Solutio questionis². Isidorus De officiis lib. II c. xxiii³

Parvuli alio profitente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam egri, muti⁴, surdi quorum vice alius profitetur ut pro eis respondeat⁵ dum baptizantur.

cf ID 1.123 insc.] De cons. D 4 c 74

¹ after c 16 Cc; Ha reverses 13-14

² Sol. qu. in text Ea(after officiis)RbTcTfVm, in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrPwQeSbScVq; [De] eodem Pa; om. PcPhPtScTbVp

³ cap. xxiii *Be²CaGcMgPaPcPfPhPtRbScTbTf; cap. xxiiii BeVq; om. TcVp. Lib. - xxiiii om. Ea

⁴ et add. CaMgTc, om. PfTb

⁵ -eat CaPfTbTc; -eant Mg

14

[Eadem solutio de egrotantibus]¹ Cartaginense concilium² III, cap. xxxiii³

Egrotantes si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur. Similiter et de penitentibus agendum⁴.

ID 1.123] De cons D 4 c 75

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrPwQeSbTcVq; in text EaPaRbScTfVm; om. PcPhPtTbVp

² Cartag. conc. *BdCaMgTbTcVmVq; Ex concilio Cartaginensi Pf; om. Ea

³ III - xxxiiii *AdBeCaCeMgPfScTbTcVmVq; in cap. xxiiii Gc; cap. xxiii Oa; III - xxiii PaRbTf; om. Ea

⁴ est add. LeRbTc, om. *CaEaGcMgPfTbVm

15

[Quod non baptizentur qui respondere possunt nisi respondeant¹ in baptismo]²

Augustinus de unico baptismo, libro IV³

⁴Si pro eo qui respondere potest⁵ in baptismo alius respondeat, non itidem⁶ valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet⁷, Etatem habet, ipse pro se loquatur⁸.

ID 1.124] De cons. D 4 c 77b

¹ -erint Rb

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrPwSbTcVq; in text EaPaRbTfVm; Quod – possunt in bapt. nisi resp. Sc text; Quod non bapt. nisi resp. in bapt. after insc. Tb; om. BdPcPhPtVp

³ baptismo lib. IV *CeDaGcOePaPfPhPwScTbTfVq; bapt. Be; bapt. lib. CaMg; baptismate lib. III PcTcVp. baptismo l. III RbVm; Aug. - IV om. Ea

⁴ Sl resumes

⁵ resp. pot. *CaMgOeTbTc; pot. resp. Pf

⁶ itidem *CaMgPfTb; idem Tc

⁷ movet *BeTbTc; monet CaGcMgPfPhPrPwRb

⁸ loq. *CaMgPaPcPfPqPrRbTc; respondeat Tb

16

[Quod nemo¹ baptizetur² in Natale Domini seu³ Epiphania⁴, seu apostolorum seu⁵ aliorum sanctorum festivitibus, nisi necesse fuerit]⁶ Siricius papa Himerio Terraconensi episcopo, cap. ii⁷

Non ratione auctoritatis alicuius, sed sola temeritate presumitur, ut passim et libere Natalitio Christi seu⁸ Apparitione, nec non apostolorum seu martirum festivitibus innumere, ut asseris, plebes baptismi misterium⁹ consequantur, cum sibi hoc privilegium apud nos, et apud omnes ecclesias¹⁰ Dominicum¹¹ spiritualiter¹² cum sancto Pentecosten¹³ Pascha defendat¹⁴.

ID 1.58a] De cons. D 4 c 11

¹ nemo CaCeMfPfTcVq; non Pa; nullus Tb

² -etur MgPfTb?TcVq; -atur Ca

³ seu CaMgTbTcVq; seu in Pt; *om.* Pf

⁴ -ania CaMgPfTbVq; -anie Tc

⁵ seu CaMgTbTcVq; et Pf

⁶ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrPt²PwSbTcVq, *in text* PaSc(*subs. canc.*)TfVm; *om.* BdPcPhVp; Quod nemo baptizetur in Nativitate Domini seu sanctorum festis nisi necesse fuerit *in text* Rb; Quod - aliorum sanctorum *in text after insc.* Tb

⁷ Himerio Terrac. (Teucon. Rb) ep. (ep. Terr. Mg) cap. ii *CaMgPfPwRbTbTfVmVq; Humerio Terconensi epi. Pc; Henrico Terracon. ep. c. ii Sc; Henrico episcopo cap. Tc

⁸ seu *CaMgPfTbVq; sive Tc

⁹ misterium *CaMgTbTc; ministerium Pf

¹⁰ omn. eccl. *PhTbTf; eccl. omn. BdBeCaCeMgPaPcPfPkPqPrPwSbTcVm

¹¹ Dominicum CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² spiritualiter CaLeMgMkMmPaPfPtRaRbTbTf; specialiter BeMfMjMnMoTcVoVp; vel specialiter *add.* Mg²ss; spatialiter Oe

¹³ Pentecosten CaMgPfTb; Pentecoste Tc

¹⁴ ostendat Wc

17

[Quod duo tantum¹ tempora sunt² baptizandi, Pascha scilicet³ et Pentecostes]⁴. Leo papa episcopis per Siciliam⁵

Evidenter agnoscitis in baptizandis electis qui secundum apostolicam regulam exorcismis scrutandi⁶ et ieiuniis sanctificandi⁷, et frequentibus predicationibus imbuendi sunt, duo tantum⁸ tempora, id est Pascha et Pentecosten, esse servanda.⁹

¹ *om.* Rb

² sint Rb

³ *om.* Rb

⁴ Quod duo (*om.* Ad) – et (*om.* Vm) Pentecostes (-en Tc) *in mg.* AdBeCaCeDaMgPfPrPwSbTcVq, *in text* PaRbScTfVm; *om.* BdPcPhPtTbVp

⁵ constitutis *add.* Rb; cp. xii *add.* Da

⁶ -andi *CaMgTbTc; -andis Pf

ID 1.59]

⁷ -andi *CaMgTbTc; -andis Pf⁸ tantum CaCeMgPaPfPrTc²Tf; om. PhTbTc⁹ Ph fo. 2v ends with Item Leo; fo. 3r begins l. 73 below

18

[Qua ratione Christus¹ baptizari voluit in die Epiphania]². Non esse celebrandum baptismum³ in Epiphania⁴

Si quis autem Epiphaniae festivitatem, que in suo ordine debito honore veneranda⁵ est⁶, ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc⁷ quidam putant quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Iohannis accesserit, sciat illius baptismi aliam⁸ gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad⁹ eandem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum sanctum renascuntur, de quibus dicitur, Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Dominus enim, nullius indigens¹⁰ remissione peccati nec querens remedium renascendi, sic voluit baptizari quomodo et voluit¹¹ circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui factus fuerat ex muliere, sicut apostolus ait, fieret et sub lege quam non venerat solvere, sed adimplere, et implendo¹² finire, sicut beatus¹³ apostolus predicat dicens, Finis autem legis¹⁴ Christus ad iustitiam omni credenti. Baptismi autem¹⁵ sui in se condidit¹⁶ sacramentum, quia¹⁷ in omnibus primatum tenens se docuit esse principium. Et tunc regenerationis potentiam¹⁸ sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt¹⁹ sanguis redemptionis et aqua baptismatis.

¹ Chr. CaMgPfTcVq; om. Vm² in mg. AdBeCaCeDaMgPfPrPwSbTcVq, in text EaOaPaRbVm; om. BdPcPtTbTfVp. Idem add. Pf, om. BdCaMgTbTc. Quo sunt tantum tempora baptiz' Pasca et Pentecost' in mg. Pt²³ cel. baptismum *CaTbVm; cel. bapt' MgTc; cel. baptisma Pf; baptizandum RbTf⁴ Non esse – Epiph. CaCeMgPfRbSbScTbTcVm; om. PaDa⁵ corr. fr. -eanda Mg⁶ deb. hon. ven est *CaMgPfTb; ven. est deb. hon. Tc⁷ hoc *CaMgPfTb; erased Tc⁸ fuisse add. Tb, om. *CaMgPfTc⁹ ad *CaMgPfTc; om. Tb¹⁰ indig. *CaMgPfTb; egens Tc¹¹ bapt. quom. et vol. *CaMgTbTc; om. Pf¹² implendo CaGcPfPrTc; adimplendo MgTb¹³ beatus *CaMgPfTb; om. Tc¹⁴ est add. Tc, om. *CaMgPfTb¹⁵ autem *CaMgPfTb; enim Tc¹⁶ condidit *CaPfTbTc; credidit Mg¹⁷ et add. Pf, om. *CaMgTbTc¹⁸ reg. pot. *GcTbVq; pot. reg. MgPfTc¹⁹ -erunt *CaMgTbTc; -uxit Pf

ID 1. 47] *De cons. D 4 c 14*

19

[*Quod omni tempore baptizari debeant*¹, *urgente necessitate*]². *In decretis Leonis*³,
*cap. v*⁴

Porro hi qui necessitate mortis⁵, egritudinis, obsidionis⁶, persecutionis et naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari⁷. Hec ergo vestre indicimus caritati, ut ab apostolicis institutis⁸ nullo ulterius recedatis excessu, quia inultum post hoc⁹ esse non poterit¹⁰, si quisquam apostolicas regulas¹¹ in aliquo crediderit negligendas.

4L 3. 50b (cf 74T 218)]; *De cons. D 4 c 16* from Hi qui to baptizari only

¹ bapt. deb. BeCeGcPaPfTcVmVq; deb. bapt. (-are Ad) AdCaMgTb; baptizentur Tf

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrPwSbTcVq; in text EaPaTbTfVm; om. PcPtVp. No insc. Ea

³ pape add. BePcPtRbTbTcVq, om. CaGcMgPf

⁴ cap. v CaMgPfPrQeVmVq; om. Tb; cap. i Tc

⁵ ss Tb

⁶ egr. obs. CaMgPfTc; obs. egr. Tb

⁷ deb. bapt. CaMgTbTc; sunt baptizandi Pf. Ea ends canon here

⁸ inst. CaMgTbTc; om. Pf

⁹ h' MgPfTc; hec CaTb

¹⁰ poterit GcPfTbVq; potest CaTc; potuerit M

¹¹ regulas here CaMgPfTb, after negligendas Tc

20

¹*Gerundensi concilio, cap. iiii*²

De catecumenis baptizandis id³ decretum est, ut in Pasche⁴ solempnitate vel Pentecostes⁵ ad baptizandum veniant. Ceteris solempnitatibus infirmi tantum debeant⁶ baptizari.

ID 1.60] *De cons. D 4 c 15*

¹ Ex add. BePfTb, om. *CaMgPwRbTcVq. De eodem add. in mg. CaDa

² iiii *QeRbTb; iii BeCaGcMgOaPfPrPtPwTcTfVmVpVq. Ger. - iiii om. Ea

³ id *MgPfTb; idem CaDa; Tc obscure

⁴ Pasche *CaMgPfTb; Paschali Tc

⁵ -tes *CaMgTbTc; -ten Pf

⁶ -eant *CaMgPfTb; -eat Tc

21

¹*Gelasius*² *clero et plebi Tarenti*³

¹ De eodem add. in mg. CaDa, in text Pa

² papa add. CaPtSb², om. *MgPfSbTbTcVmVpVq

³ Tarenti *CaMgRbTcVq; Tharenti Pf; Larenti PrVm; Tarensi Tb; Tarento Vp

Venerabilis⁴ baptismi sacramentum nisi in festivitate paschali et Pentecostes tradere non presumat episcopus, exceptis egritudine laborantibus, quibus mortis urgente periculo talibus oportet, ne in eternum pereant, remediis subveniri.

ID 1.63] *De cons. D 4 c 17*

⁴ -ilis *CaMgPfTbVm; -ile Sc; -iles Tc; Generalis Pw

22

¹*Gregorius respondit Augustino*²

Baptizari³ vel⁴ ipsam mulierem vel hoc quod genuerit si mortis periculo urgetur⁵, vel ipsa hora eadem⁶ qua gignit⁷, vel hoc quod gignitur eadem hora⁸ qua natum est, nullo modo prohibetur.

ID 1.62] *D 5 c 3a*

¹ De eodem *add. in mg* CaDa, *in text* Pa; *Mg mg. has* Quod soli - nec. evenerit (*cf below c 23*)

² Greg. resp. Aug. *BdBeCaCeGcSlTcTfVm; Gregorius Augustino Anglorum episcopo DaTb; Greg. Augustino EaLdOaPtRb²SeVp; Ysidorus de officiis libro ii, cap. xxiii (*cf c 23*) Le; Greg. resp. Aug. lxxi. In reg. capit. Mg; Gregorius. Responsio Augustini Pa; Ex rescripto Gregorii ad Aug⁷ Pf; Greg. respondens Aug. episcopo SbVq; Greg. resp. S. Augustino Sc

³ -ari *CaEgMgPfTc; -are Tb. vel enixam *add. ss* Eg

⁴ enixam *add. ss* Sb²

⁵ -etur *CaMgTbTc; -entur Pf

⁶ hora ead. CaMgPfTb; ead. hora Tc

⁷ gignit *CaMgPfTb; genuit Tc

⁸ ead. hora *MgPfTc; hora ead. Tb

23

[Quod soli sacerdotes debeant baptizare nisi necessitas evenerit¹]. Isidorus, De officiis, lib. II cap xxiii²

Constat baptismus solis sacerdotibus esse traditum, eiusque ministerium nec ipsis diaconibus explere est licitum³ absque episcopo vel presbitero, nisi his procul absentibus ultima languoris cogat⁴ necessitudo, quod et laicis fidelibus plerumque permittitur⁵.

ID 1.67] *De cons. D 4 c 19a*

¹ Quod – nisi (summa *add. Tc*) necessitas evenerit *in mg*. AdBeCaCeDaGcMg(*before c 22*)PrTcVq, *in text* EaOaPaVm; Quod – nisi summis necessitatibus Pf *mg.*; Quod sac. deb. bapt. ubi necessitas evenerit Rb *text*; Quod soli sac. baptizentur nisi nec. ev. Tf *text*; *om.* PcPtPwTbVp

² cap. xxiii *CaCeDaGcLeMgPfQeTcVp; xxiii BdBeVm; cap. xxiii PaSbTf; *om.* Tb. Isid. - xxiii *om.* Ea

³ est lic. CaMgPfTb; lic. est Tc

⁴ lang. cog. *CaMgPfTb; cog. lang. Tc

⁵ conceditur Pq

24¹

*[Quod laici debeant baptizare in summis necessitatibus]². Gelasius³ episcopis⁴ per
Lucaniam, Bricies⁵ et Siciliam⁶*

Laicis Christianis baptizare plerumque⁷ conceditur⁸.

ID 1.64] cf De cons. D 4 c 19b

¹ c 24 after c 26 Pq; after c 25 HaPcTcVm (text confused Tc); c 25 before cc 24, 26 EgMoOdPyVm; Pq has cc 26, 24 (with no break), 25 (with no break), 27; as here

AdBdBcCaCbCcCeDaHaLaLcLdLeLfLgLhLjLkLmLoMfMgMhMjMkMmMnOaObOfPaPdPfPkPrPw
QeRaSbScSeSgSITbTdTfVaVcVoVpVqWcBrant; om. Ea

² Quod laici debeant (-bent Lj) bapt. (nisi add. Da) in summis (om. Be) necessitatibus (om. Tf)
AdBeCaFcGcLdLjMgObOeQeRbSITcVqWc mg.; in text CbPaTfLm; Quod soli sacerdotes debeant
baptizare nisi necessitas evenierit Lo text and mg; Quod laici debeant bapt. ex necessitate Pf mg.; Quod
laici debeant baptizare Pr² mg.; Quod laici dent bapt' in summis nec. CeTbWc as rubr. to c 26; om.
BdCcLeLfMhMqPcPtPwRaSgVo

³ papa add. MfSgTbTc, om. *AdBdBcCaCbGcLdLfLjLmMgMhMkMmPfPtPwRaRbSIVqWc

⁴ episcopis BeCaEgMgPfPtRbTbTcVq; episcopus AdBdGcLdLeLmMhMkMmMoPrPwRaSeSIVm;
om. SgWc

⁵ Bricies AdBdCbCeGcLdLeLjLmMfMgMhMkMmPfSbSeSITbTcVq; Briciam BeCaPtRa; Brittanum
Mn; Bricieis PrVm; provincias Rb; Briciensibus Sg; om. EgLfMoVp

⁶ et Siciliam *CaCbDaLeLjLmPfPtQeRaRb; et Sicilie AdGcLdMfPrVmVq; et Sicil' BdMhMkSITb;
Siciliam Be; Sicil' Mg; Sicilie cap. xxviii Pw; et Siciliae (-am, with Concilio Kartagin' IIII cap. xxviii
added and canc. Sb) cap. viiii DaSb²; et Sicilie ad Fortunatum SeWc; et Siculi Sg; ad Fort' Tc; om.
EgLfMoVp. Gelasius - Sic. om. CcMq(cf c 25); concilio iiii cap. xxviii add. LeMm

⁷ bapt. pler. *AdBdBcCaCbCc(after corr.)LdLfLjLmMfMgMhMkMmPtPwRaRbSgTbVqWc; pler.
bapt. EgMoPfTc

⁸ conc.

*AdBdBcCaCbEgFcLdLeLfLjLmMfMgMhMkMmObOdOeOfPfPkPrPtPwRaSeSgSITbVmVpVqWc;
permittitur CcRbTc; ex necessitate cum episcopi - quod acceperunt solemus audire (i.e. c 26 below)
OdTc; Ex necessitate. Aug. ad Fortunatum. (in necessitate add. mg. Mo²) Cum-audire. (i.e. c 26 below)
Mo; Laicis - conceditur as end of c 26 Pq

25

[Quod mulier nullomodo debeat baptizare]¹. ²Concilio Cartaginensi IV cap. xxviii³

Mulier baptizare non presumat.⁴

ID 1.65] cf De cons. D 4 c 20

¹ Quod - deb. bapt. in mg. AdBeCaCeDaEaFcGcMgMfObPrTcVaVq, in text EaPaVm(after inscr. to c
26); Quod mulier non presumat baptizare in mg. CeQe; Quod mulier non debeat (-eant Rb) baptizare
LdRb (run into rubric for c 24); Mulier - bapt. Oe mg; Quod - bapt. deb. Pf mg.; om.

BdCbLeMhMjMkMmMnOfPcPtPwRaSgTb(cf c 26)TfVoVp; as rubr. to c 26 Wc

² Ex add. Pf, om. *BdBcCaCbMfMgMhMjMkMmMnPtSgTc

³ Conc. - xxviii BdBcCaCbLjLkMgPrQeSgVmVqWc (IV - xxviii partly in mg. Sg, all in mg. PrWc),
CaCbLdLjRb running whole inscription on to end of c 24 above) with IDb; Conc. Cart. quartus cp. c
Da; Cart. conc. IIII cap. xcix Eg; Aug. Gc; Aug. ad Fortunatum MfMmPwSb(and cf c 24)Sc(subs.
canc.)TdVp; concil. (iii cap. xxviii add Mh²) Aug. ad Fortunatum MhSITdVp; c 26 continues without
break Mj; concilio iii cap. xxix Mo; Gelasius episcopus per Lucaniam, Bricies et Sicil' conc, IIII cap.
xxviii Mq cf c 24); Idem eisdem Pa; conc. - xxviii Pf; Aug' concil' Carthag' IIII cap. xxviii Se; Aug'
Fortunato (cf c 26) Tb; Vm has insc. and rubr. to this c. after insc. to c 26, and adds text above c 24;
om. CeEaLeMjOePkPt

⁴ Mulier - pres. as beginning of c 27 below Pq

26

*Augustinus ad Fortunatum*¹

In² necessitate cum episcopi aut presbiteri aut quilibet ministrorum non inveniuntur, et urget periculum eius qui petit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos dare solere sacramentum quod³ acceperunt, solemus audire⁴.

ID 1.191 med.] De cons. D 4 c 21

¹ Aug. ad Fort. *AdBdBeCaDaEgGcHaLdLeLkMgPaPcPfPkPrPtTcTfVm(adding rubric and insc. of c 25)Vo(adding xxv); Concil. Cartaginense Vp; Aug. ad Fort. Idem Augustinus ad eundem Vq; Augustinus Wc; om. EaScSeTbTdRb (RbSc run text on from c 25 without break); Concilio Cartaginensi IIII capitulo xxviii (iiii Pw) PwSl (cf c 25); Idem ad eundem Sb; om. Td. Quod laici - necessitatibus add. Ce(mg.)TbWc (cf c 24). Non est presumptio nisi necessitas urget add. Le²

² In BeGcMgPaPpPwVo; Qui CePk; Nisi Da; Ex Eg²PcTb; Nisi <ex> Sc

³ non add. Wc

⁴ sol. aud. om. Rb; laicis Christianis baptizare plerumque conceditur. add. Pq (cf c 24)

27

*[Quod paganus possit baptizare]*¹. Ex dictis² Isidori episcopi³

⁴Romanus⁵ pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare⁶ gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

ID 1.294] De cons. D 4 c 23

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrTcVqWc; in text EaOaPaRbTfVmVo(adding xxvi); om. BdPcPtPwSbTbVp

² sancti add. Tb; om. *CaMgPfTcVqWc; Ea om. insc. Ex dictis om. Pt

³ om. Wc; xxvii add. Le. Ex - ep. as last words of c 26 Rb

⁴ Mulier baptizare non presumat add. Pq (cf c 25)

⁵ Rabanus Ha (subs. corr.); Abavus Pq

⁶ -istrare *CaEaMgPfVqWc; -istrantem QeTc; -istrante Tb

28¹*[Quod heretici possunt² baptizare]*³. Solutio Augustini⁴ ad questionem⁵ Orosii⁶

Quamvis unum baptismum⁷ sit et⁸ hereticorum⁹, eorum scilicet¹⁰ qui in nomine Patris, et Filii, et¹¹ Spiritus sancti baptizant et ecclesie catholice, tamen quia

¹ after c 29 CeDbLgLhLkLmPkSe, here and after c 29 Oa

² possunt BeCaEaMgRbTcWc; possint DaPaPfVm

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrQeTcVqWc; in text EaPaRbTfVmVo; om. PcPtSbScTbVp. Quod her. bapt. possunt after insc. Oa

⁴ Sol. Aug. *BeCeGcMgPaPfRbTbVmVpVq(mg)Wc; Augustinus CaEaLePfTc; Solution' Aug' PrVm

⁵ questionem *PfTbTcVqWc; questiones Mg; om. CaPt

⁶ Orosii *BeDaGcMgRb²TbTcVmVoWc; Orosium CaPt; Torosii CeMqPa; ad. - Or. om. Ea; Torosii xxviii Le; Thorosii PfVq. Sol. - Orosii] Solutio questionis ad Orosium Aug' Tf

⁷ -smum CaMgPfTbWc; -isma Tc

foris ecclesiam baptizantur, non sumunt baptismum ad salutem sed ad perniciem¹², habentes nimirum formam sacramenti, virtutem autem eius abnegantes.

ID 1.160 med.] De cons. D 4 c 29a

⁸ sit et CaPfTbTcWc; et Mg

⁹ et add. CaGcPfTbWc, om. *MgTc

¹⁰ eorum sc. *CaPfTbTc; sc. eorum Mg

¹¹ add. Ca²

¹² periculum et ad add. Tc, om. *CaMgPfTbVmWc

29

[Quod Iudeus¹ possit baptizare]². Nicolas ad consulta Bulgarorum³, cap. civ⁴

A quodam Iudeo⁵, nescitis utrum⁶ Christiano an pagano⁷, multos⁸ in patria vestra baptizatos asseritis⁹, et quid inde sit consulitis agendum¹⁰. Hi profecto, si¹¹ in nomine sancte Trinitatis vel tantum in nomine Christi, sicut¹² in Actibus apostolorum legimus, baptizati sunt¹³, unum quippe idemque¹⁴ est¹⁵, ut sanctus exponit Ambrosius¹⁶, non constat esse rebaptizandos¹⁷.

¹ videns Rb

² in mg. BeCaCeDaGcLdMgPfQeSeSIVqWc, in text LmRbMfTf; Quod Iud. bapt. possit *after insc.* OaVmVo(adding xxviii); De eodem in text Pa, in mg. Sg; om.

AdBeCbCcEaLeLfLjMhMjMkMmMnMoPcPtRaSbTbTcVp

³ Bulgar- *BeGcLdLj² MgMhMkMjMmMnPfPtRaRbSeSgTcWc; Bugar- LfQe; Bulguar- Lj; Bugar- Mf; Bural- Tb

⁴ civ *BeCbGcLdLjLmMfMgMhMkMmOePfRbTbVo; ciii CaSe; iv Pt; iii Tc; Nich. - civ om. CcMj; Nich. papa *only* Ea

⁵ A quodam (a add. and *canc.* Da) Iudeo

*AdBdCaCbCcCeDaEaEgGcHaLdLeLfLjLkLmMhMkMmMqPaPfPkPqPrPtQeSbScSeTfVmVpVq; A quodam ut audio BeTb; A quodam autem Iudeo Eg²MgPwQa; De quodam iudeo MfMjMo; A quodam audio Mn; De quodam ut audio Oa; De quodam autem Iudeo PcTc; Quodam ut audio Rb; A Iudeo quodam SgSIVoWc

⁶ om. Sg

⁷ Chr. an pag. *BeCbCcGcLdLjLmMfMjMkMjMmMnPfPtSbSeSgTbTfVq; pag. an Chr. CaDaLfMgTc

⁸ multos *CaLdMfMgMhMjMkMmMnPfPtSeSgTbTc; multo Cb

⁹ ass. bapt. MhMm

¹⁰ sit cons. ag. BeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMmPfPtSeTb; sit ag. cons. MkSg; ag. sit cons. MnTc

¹¹ *obscurely corrected* Mh

¹² added Ld²

¹³ rebaptizandi non sunt add. BdBcLjLkPt, non rebaptizentur add. QeTb, om.

*AdBeCaCeEaEgGcLdLfMfMgMhMjMkMmMnMoPaPcPfPkPqPrPwRbSeSgTcVmVoVpVqWcWd

¹⁴ idemque *BdBcCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMmPtSeSgTb; idem eque Pf; idem Tc

¹⁵ quia non illorum, sed eius add. DaEaEbEcGcHa²Ka²LfLkMfMgMjMoPcQaRbSb²Sc²(adding est)Se²Sg²SiTcVpVtWaBrant; om.

*AaAbAdBdBcCaCbCcCeEgFcHaLbLdLgLjLmMhMkMmMnMqObOdOeOfPaPfPkPqPrPtPwQeSbScSdSeSgTbTfVaVmVoVpWbWcWdZa; est om. CcLj(bef. corr.)

¹⁶ s. exp. Amb. *AdBeCaFcGcLdLfMgMhMjMmOePcPfPwQeRbSeTcVq; s. Amb. exp.

BdBcLjMkMnOfPkPqPtSgSIVoWc; s. dicit Amb. quia non illorum, sed eius Od (*cf prev. note*); exp. s. Amb. Tb.

¹⁷ non constat esse rebaptizandi add. Tc; non denuo sunt rebaptizandi add. Mo²; non sunt rebaptizandi add. Sc; constat non esse denuo baptizandos ID; om.

ID 1.148] De cons. D 4 c 24

AaAbAdBdBcCaCbCeDaEaEbEcGcFcKaLaLbLdLeLfLgLjLkLmMfMgMhMjMkMmMnMoMqOaOb
OdPaPcPfPkPqPrPtPwQaQeRbSbSdSeSgSITbTfVmVoVpVqVtWaWbWcWdZa

30

[*Quod baptismus a malis vel a bonis¹ ministris datus, semper sit² bonus et equaliter bonus³*. Augustinus contra Cresconium gramaticum, lib. III⁴

Si⁵ inter bonos ministros cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo est malus qui etiam⁶ per malum datur quando⁷ idem baptismus datur, et ideo⁸ per⁹ ministros dispare Dei munus¹⁰ equale est, quia non illorum, sed eius¹¹ est.

ID 1.160 end] De cons. D 4 c 25

¹ a mal. vel a bon. (in add. Mg) AdCeMgPfTc; a bon. vel a mal. BeCaDaPaTfVo

² semp. sit BeCaOaPfTcVmVo; sit semp. MgSf

³ Quod - bonus in mg. AdBeCaCeGcMgPfPrQeTcVq, in text OaPaTfVmVo(adding cp. viiiixx); om. PcPtSbTbVp

⁴ Quod – III] Aug'. Quod heretici baptizare possunt. Aug' contra Cresconium gram. lib. iii. Quod baptismus a malis vel a bonis ministris semper equaliter sit bonus as insc. and rubr. Quamvis unum baptimum sit hereticorum ut supra as first line of text Rb

⁵ Si *BeCaGcMgPcPfRbTcVo; Hi Pa; om. LaTbVp

⁶ qui etiam *CaMgPfTb; etiam qui Tc

⁷ quando *CaMgTbTc; quoniam Pf

⁸ in omni add. Vo

⁹ inequales add. Tb, om. *CaMgPfTc

¹⁰ disp. Dei munus *BeGcMgTcVmVq; Dei munus CaLeOaTb; Dei non minus Pf

¹¹ eius *CaMgPfTbTf; eiusdem Le; Dei ScTc

31

[*Quod homo non baptizat sed¹ Deus²*. Augustinus super Iohannem, parte prima tractatu v³

Baptismus talis est qualis est ille in cuius potestate⁴ datur, non qualis est ille⁵ per cuius ministerium⁶ datur. Item. Quid noverat Iohannes Baptista? Dominum. Quid non⁷ noverat? Potestatem baptismi dominici⁸ in nullum hominem⁹ a Domino

¹ nisi AdPa; solus add. CeLm

² rubr. AdBeCaCcCeDaEaGcLdLjLmMgPaPfPrQeRbTcTfVmVo(adding cp. xxx); om.

BdCbLfPcPtSbTbVp

³ tract. v *BeDaGcLdLfLmPfRbSb²TbVm; titulo v Ad; cap. ii CaMgTc; cap. iii Sb; cap. v Tf; v cap. Vp; om. BdCbLjPt; Aug. - v om. Cc; Aug' only Ea

⁴ vel auctoritate add. in mg. Mo²

⁵ est ille BdBeGcMgPfTc²; ille est Ca; ille CbCcLdLfLjLmRbTc

⁶ cuius min. *BdCaLdMgPfTbTc; min. cuius Lf; cuius potestatem (vel ministerium in mg.) Sc

⁷ non *CaLdMgPfTbTc; om. Lf

⁸ bapt. Dom. *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; Dom. bapt. Tc

transituram¹⁰, sed ministerium plane transiturum. Potestatem a Domino in neminem, sed ministerium in bonos et in¹¹ malos. Item. [Non exhorreat columba ministeriorum malorum. Respiciat Domini potestatem. Quid tibi facit minister malus ubi bonus est Dominus? Quid tibi nocet malus prece si benivolutus est iudex? Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, set qui incrementum Deus. Qui vero superbus fuerit minister cum diabolo computatur set non contaminatur donum Christi. Quod per illud fluit purum, quod per illud transit liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia iste lapideus est qui ex aqua fructum ferre non potest set per lapideum canalem transit aqua ad areolas. In canali lapideo nichil generat, set ortus fructus plurimos affert]¹². Ego dico, et nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur¹³, quia iustos oportet esse¹⁴ tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt, si autem noluerint esse iusti qui¹⁵ in cathedra Moysi sedent, securum me fecit magister meus, de quo Spiritus eius¹⁶ dicit, Hic est qui baptizat. Item¹⁷. Quos baptizavit Iudas, Christus baptizavit¹⁸. Si¹⁹ ergo quos baptizavit ebriosus, quos baptizavit²⁰ homicida, quos baptizavit adulter, si baptismus Christi erat, Christus baptizavit. Non timeo adulterum, ebriosum, homicidam, quia columbam attendo per²¹ quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Item. Homicida dedit baptismum Christi, quod²² sacramentum tam sanctum²³ est²⁴, ut nec homicida ministrante polluitur²⁵.

ID 1.156-9] De cons. D 4 c 26 to Hic est qui baptizat, including some of the add. in MgWa

⁹ om. Cc

¹⁰ -uram CaCbCcLlLjPfRbTb; -urum LdLmMgTc

¹¹ in *CbCcLdLlLjLmMgPfTbTc; om. Ca

¹² Non exhorreat. - affert MgWa (*cf ID 1.157-8, Ctp 3.1.2*); om.

AbAdBdBcCaCbCcCeDaEaEbEcEgFcGcHaKaLbLdLeLlLgLjLkLmMfMjMjMkMmMnMoMqOaObOdOeOfPaPcPfPkPqPrPtPwQaQeRaRbSbScSdSeSgSITbTcTdTfVaVoVmVpVqVtWbWcZaBrant

¹³ -atur *CaCbCcLlLjLmMgTcVaVq; -antur Pf

¹⁴ per quos bapt. (-antur Tf) - esse

*AdBdBcCaCbCcDaEgFcGcHaLeLlLg¹LjLkLmMfMgMhMjMkMqObOdOfPaPcPfPrPtPwQaQeSbSc(*adding omnes before quia iustos*)SITcTfVaVmVoWc; om. BeCeLdLgOaOePkPqRbSgTbMigne; per quos bapt. op. esse Vp; per quos bapt. quia oportet esse iustos Brant

¹⁵ obsc. corr. Cc

¹⁶ eius *CaMgPaPfPrTc; sanctus CbLdLj; Dei Tb

¹⁷ Item *CaCbCcLdLlLjLmMgTbTc; om. PfRb. Ego dico - Item om. Ea

¹⁸ Chr. bapt. *CaLdMgPfTc; bapt. Chr. Tb

¹⁹ Si *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; Sic Tc

²⁰ ebr. q. bap. ss Tb

²¹ per *CaLdMgPfTbTc; post Cc

²² quod *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; quia Lf²; et Tc

²³ sanctum *CaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; magnum Tc

²⁴ add. Lf²

²⁵ polluitur *AdBeCaCbCcLdLlLjLmMgPfTb; non polluitur Pk; pollui possit Tc

32

¹*Augustinus, De unico baptismo, lib. III*²

Non³ autem sicut heresis hereticorum est, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium⁴ dissensionis ipsorum est⁵, sic etiam⁶ baptismus, qui⁷ Christi est, debet dici ipsorum⁸.

ID 1.164c] De cons. D 4 c 46

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa, Item de eodem *add.* Pa

² lib. III *BeCaMgPfRbTbVo(*adding xxxi*); cap. iii Tc. L' III PrVmVq; *om.* Pt. Quod inveniatur ab apostolis dictum, Ministerium meum, evangelium meum, si numquam baptismum meum *add.* GcRbTf; ...evangelium meum sed ... bapt' *add.* Tb (*cf c 33*)

³ Nos Ce

⁴ sacr. *CaMgPfTb; in sacrilegio Tc

⁵ ips. est *CaMgTbTc; est ips. Pf

⁶ etiam *PfPrTbVq; et CaMgTc

⁷ *corr. fr.* Christi Ca

⁸ eorum Rb. Verumptamen valeat - datus (*cf c 33*) *add.* Pk

33

[Quod inveniatur ab apostolis dictum¹ ministerium meum, evangelium meum sed nunquam baptismum meum]². Idem libro v³

Cum⁴ tantum valeat baptismus per hominem contemptibilem quantum per apostolum datus⁵, ita nec illius⁶ sed Christi esse cognoscitur. Item. Invenimus dictum ab apostolis⁷, Et⁸ gloriam meam quamvis utique in Domino, et ministerium meum et prudentiam meam et evangelium meum, quamvis utique⁹ a¹⁰ Domino¹¹ impertitum atque donatum, baptismum autem¹² meum nemo eorum dixit omnino. Neque enim omnium equalis est gloria, nec ministrant omnes equaliter, nec¹³ equali prudentia sunt omnes prediti, et in evangelizando alius alio melius operatur, et ideo dici potest alius

¹ dict. ab ep. Be

² Quod – meum *in mg.* AdBeCeDaPrQeSbVq, *in text* EaPaTbVmVo; *om.* GcPcPfPtMgOaTcVp – *cf c 32*

³ Idem (*in add.* Rb)libro v BeCaMgPfPtRbSbTfVmVpVq; Libro v idem DaOaSfVo; Item, libro II Tc.

⁴ Dum Pc. autem *add.* FcOePcPfQa²SbSc²Tf, *om.* *AdBeCaGcMgPrQaRbScSeTbTcVmVoVp

⁵ Pk *attaches beg. of c 33 to datus to end of c 32 (see above)*

⁶ nec illius *repeated* Ca

⁷ dict. ab ap. *CaMgPfTc; ab ap. dict. Tb

⁸ Et *CaEgMgPfTb; Doctrinam meam et ad Tc

⁹ ss Oe²

¹⁰ a *CaMgMhMjMkMnMoOaTbTcVo; in OfPf

¹¹ et *add.* BdPf, *om.* *CaFcLgMfMgMhMjMmMnMoObOdOfPtSgTbTcVmVo. et ministerium meum - Domino *om.* Brant, Migne, but in Vosmedian

¹² quamvis-autem *suppl. in mg.* Mk

¹³ nec *GcPfTbVoVq; neque CaMgTc

alio doctior et¹⁴ ipsa doctrina salutari. Alius autem alio maius¹⁵ minusve baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive a maiore baptizetur.

ID 1.167a] De cons. D 4 c 47

¹⁴ et *MgPfTbTc; in Ca

¹⁵ maius *CaMgPfTb; magis Tc

34

¹*Item, libro IV*²

Satis³ ostendimus ad baptismum qui verbis evangelicis consecratur non pertinere cuiusquam vel dantis vel accipientis errorem, sive de Patre sive de Filio sive de Spiritu sancto aliter sentiat quam doctrina celestis insinuat.

ID 1.165 med.] De cons. D 4 c 48

¹ De eodem *add.* Pa

² Item (Idem BePa) libro IV BeCaPaPfRbSbTcTf; Lib. IV Item (Idem Da)

CeDaGcPrSfTbVmVo(*adding* cap. xxxiii); Idem libro IV. Item EaMg; Idem lib. III Vq(?)

³ natis Oa

35

[Quod omnis homo accedens ad baptismum prius¹ debet² agere penitentiam si facultas fuerit]³. Augustinus⁴ de penitentia

Omnis qui iam sue voluntatis arbiter constitutus est⁵, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum peniteat vite veteris, novam⁶ non potest inchoare. Ab hac penitentia cum baptizantur soli parvuli immunes sunt, nondum enim uti possunt libero arbitrio.

ID 1.76] De cons. D 4 c 96

¹ accedens ad baptismum prius AdBeCaMgOeSfTcVmVoVq; baptizandus Pf

² debet CaPfTc; debeat BeCeMgPaSfVm

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLd(*ploughed*)MgPfPrQeSbTcVq; *in text* PaRb(*after corr.*)TfVmVo; *om.* PcPtTbVp

⁴ *in libro add.* SbVq, *om.* CaMgPfTbTcVo

⁵ const. est CaMgPfTb; est const. Tc

⁶ novam *CaMgTbTc; nova Pf

36

¹*Augustinus² ad Selectitanum*³

¹ De eodem *add.* *in mg.* CaDa, *in text* Pa; De eodem. Item *add.* Vo

² Aug. *BdCeDaPaPcPkPrPwSbTbTcVm; Idem CaPt; Item Pf; *om.* Mg

Agunt⁴ homines ante baptismum penitentiam de prioribus peccatis, ita tamen⁵ ut etiam baptizentur, sicut scriptum est in Actibus apostolorum, loquente Petro ad Iudeos ac⁶ dicente, Agite penitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri⁷ Iesu Christi.

ID 1.77] De cons. D 4 c 97

³ Selectitanum AdLeMqOaPaPfPtSbSIVo(adding cap. xxxv)VpVq; Selettitanum Ca²; Salectitanum CeGcPkPrVm; Sele Da; Selectianum Ld; Selectitannum aug. Mg; Seleucianam PcTc; Selentios Rb; ? Tb; Selectitandum Tf; [ID divided].

⁴ Agunt *BeMgPfTbVo; Agant CaTc

⁵ tamen *MgPfTbTc; non Ca

⁶ ac MgPfTbTc; et Ca

⁷ nostri CaMgTbPfVm; om. Tc

37

[Quot diebus ante baptismum debeat Iudeus agere¹ penitentiam]². Gregorius Fantino³ defensori

Ne, quod absit, longa dilatio retro possit Iudeorum animos revocare, cum fratre nostro episcopo loci illius loquere, ut penitentia ac abstinencia xl dierum indicta⁴, aut die Dominica, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes⁵.

ID 1.61b] De cons. D 4 c 98

¹ debeat Iudaeus agere AdBeDaGcLdMgTcSbSfVmVq; Iudeus agere debet Ca; Iud. deb. agere PaTf; Iudeus agat Pf; debeat agere pen. Tb

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq, in text PaTbTfVmVo(adding xxxvi); om. PcPtVp. Quot diebus autem baptismum penitentiam in Deus agere debeat in text Rb

³ Fantino *CeLdMqOePaPfTb²Vm; Faustino BeCaSbTbTcVoVq; Fantino Salonitano Mg; Faritino Pr; Sativo Rb; Fautino Tf

⁴ xl dierum indicta BeCaRbTb; xl diebus interdicta Mg; xl indicta PfPrVmVq; quad. indicta Tc; xl diebus indicta Vo

⁵ -zes BdBeCaCeDaGcLdLkMgOaOePaPcPkPrPwQeRbTbTcTfVmVo; -zet *MnPfPq

38

[Quod ex auctoritate Domini ante baptismum homines debeant cathezizari¹]².

Rabanus, De institutione³ clericorum⁴, cap. xxv⁵

Ante baptismum cathezizandi⁶ debet in hominem⁷ prevenire officium, ut fidei primum catecumenus accipiat⁸ rudimentum. Item. Prius ipse Iesus ceci nati oculos

¹ -are Rb

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq, in text EaPaRbTfVm; Quod – cath. ante babtisma cap. xxxvii Vo; om. PcPtTbVp

³ -ione MgPfTbTc; -ionibus Ca

⁴ libro I add. Pf. om. AdCaGcLdMgSfTbTcVm

luto ex sputo facto superlinivit, et sic⁹ ad aquas Siloe misit, quia prius debet baptizandus¹⁰ fide incarnationis Christi instrui et sic ad baptismum iam¹¹ credulus admitti, ut sciat cuius gratie in eo¹² est particeps¹³, et cui iam debitor fiat deinceps.

ID 1.82-3] De cons. D 4 c 54

⁵ cap. xxv *BeCeGcMgPfPtQeRbVmVo; om. AdCaPaPcTcTf; cap. xxvi Tb. No insc. Ea

⁶ over erasure Tb

⁷ -inem *CaMgPf; -ine TbTc

⁸ catechumenus accipiat *AdEaGcPfTbVoVp; catechumeni accipiant CaTc; catechuminis accipiat Ce²Gc²MgPr

⁹ et sic *CaMgPfTb; sicque Tc

¹⁰ deb. bapt. *CaMgTbTc; bapt. deb. Pf

¹¹ incarnationis - iam om. Migne

¹² vel iam sit add. superscr. Mg

¹³ particeps *CaMgPfTc; princeps Tb

39

[Quot¹ diebus catechumenus ante² baptisma³ debeat⁴ instrui]⁵. Bracarense concilium⁶

II cap. i⁷

Ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni currant, in quibus viginti diebus omnino symbolum quod est, Credo in Deum Patrem omnipotentem⁸, spiritualiter⁹ doceantur.

cf ID 1.203] De cons. D 4 c 55

¹ Quot CaPfTcVm; Quod Mg

² ante CaMgPfVm; ad Tc

³ baptisma GcMgPf; baptismum BeTc; bapt' Ca

⁴ -eat CaMgPf; -et SbVm

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq, in text PaTfVmVo(adding cap. xxxviii); om. PtRbTbVp

⁶ Bracarense concilium CaDaPtRbSbSfTbTcVq; Brancarensi conc. Ad; Bracanense concil' Be;

Bracarensi concilium Mg; Ex Bracarensi concilio Pf; Bacarense concil' Vo

⁷ II cap. i AdGcMgPfRbTbTcVmVp; cap. iii Pt; II cap.ii Sf; cap. i Vq

⁸ omn. MgPfTbTc; om. Ca

⁹ spiritualiter CaMgPfTb; specialiter Tc

40

¹Nicolaus papa Iohanni archiepiscopo Ravennensi²

Catechismi baptizandorum a sacerdotibus uniuscuiusque ecclesie possunt fieri sicut in hac sancta Romana, cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus ecclesia, solempniter fieri comprobatur³.

¹ Item add. Pa

² Nich. – archiep. (ep. Pt) Rav. (Rav. ep. Rb) BeGcLdMgPfPtSIRbTbTcVp; N. papa episcopo Ravennati (-iensi Da). (Quod sacerdos uniuscuiusque ecclesie catechismos facere potest add. in mg.) CaDaLn; Nich. papa Ioh. arch. Sf; Quod catechismi baptizandorum a sacerdotibus cuiusque ecclesie possunt fieri Ea; Quod quisque presbiter catechizare suos baptizandos potest cap. xxxviii Vp

ID 1. 87] *De cons. D 4 c 57*

³ -atur *CaPaPc²PqTc; -antur BdBeGcMgPcPfPkPrTbVoVpVq; qui probatur Rb

41

[*Quid significet exsufflatio in baptismo*¹]². Rabanus, *De institutione*³ clericorum lib. I, cap. xxvii⁴

Postquam se baptizandus per confessionem vere fidei in alterius commendaverit dominium et⁵ per abrenuntiationem a prioris possessoris se alienaverit servitio⁶, exsufflatur ab eo seva potestas, ut per pium sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus⁷.

ID 1.90] *De cons. D 4 c 61*

¹ exs. in baptismo BeCeEaGcPfTcVmVo(adding xl)Vq; in baptismo exs. Ca; exs. in baptismum (vel o superscr. Mg) MgPa; exs. Tf

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq, in text EaPaTfVm; om. PtRbTbVp

³ -ione *MgPfTbTc; -ionibus Ca

⁴ corr. to xxviii Ca; no insc. Ea

⁵ et *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ servitio *CaMgPfTc; officio Tb

⁷ fug. sp. mal. CaGcMgRbTbTc; fug. mal. sp. LePfSl; mal. sp. fug. Wc

42

¹Augustinus, *De simbolo, lib. I*²

Sicut nostis, parvuli et³ exsufflantur et exorcizantur ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, que decepit hominem ut possideret homines. Non ergo⁴ creatura⁵ Dei in infantibus exorcizatur⁶ aut exsufflatur⁷, sed ille sub quo sunt qui sub peccato nascuntur.

ID 1. 94] *De cons. D 4 c 62*

¹ Item add. Pa

² II Vp. De eodem add. in mg. Da; De eodem cap. xli add. Vo

³ et *CaMgTbTc; om. Pf

⁴ ergo *CaMgPfTb; igitur Tc

⁵ -ura *CaPfTbTc; -ure Mg

⁶ -atur *CaPfTbTc; -antur Mg

⁷ -atur *CaPfTbTc; -antur Mg

43

[*Quid significet*¹ *signaculum crucis in fronte*]². Rabanus, *De institutione*³ clericorum⁴ lib. I, cap. xxvii⁵

¹ sign. CaCeMgTcTf (after signac.); om. PaPf

Postea signatur baptizandus signaculo sancte crucis⁶ tam in fronte quam in corde, ut ipse apostata diabolus in vase suo pristino sue interemptionis⁷ cognoscens signum, iam sibi deinceps sciat illud esse alienum⁸.

ID 1. 95] De cons. D 4 c 63

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq; in text EaPaTfVm; Quid significet exsufflatio in bapismo cap. xlii Vo; om. PcPtRbTbVp

³ -ione *MgPfTbTc; -ionibus Ca

⁴ De inst. cler. *CaMgPfTb; Idem Pc; de inst. Pt; in eodem Tc

⁵ lib. – xxvii] eodem libro eodemque capitulo Vo; no insc. Ea

⁶ crucis *CaMgPfTb; Trinitatis Tc

⁷ interemptionis *BdBeGcLdMq²OaPcPkPrPtPwQeSbSeTbVmVoVpVq; intentionis Ad(*obsc. altered*)HaMqPfTc(*obscurely corr.*)TdTf; interemptionis non CaDa; intemperamentis Ce; interpretationis Mg; vituperationis Pa²; internicionis Pq; interpceptionis *corr.to* interc- Rb

⁸ sciat illud (l' *add.* Vo) esse alienum *BdBeGcOaRbTbTcVoVq; illud esse al. sc. CaMg; sciat esse alienum Ea; illud est alienum Pf

44

Rabanus eodem libro eodemque capitulo¹

Ex hinc iam dicuntur super eum orationes ut fiat catecumenus².

ID 1.97] De cons. D 4 c 64a

[Quid significet sal in os missum]³. Item idem⁴

Tunc⁵ datur baptizando sal benedictum in os, ut per sal tipicum⁶ sapientie sale conditus fetore careat iniquitatis, et⁷ nec⁸ a vermibus peccatorum ultra⁹ putrefiat, sed magis illesus servetur¹⁰ ad maiorem gratiam percipiendam.¹¹

ID 1.99] De cons. D 4 c 64b

¹ Rabanus (de *add.* GcRb) eodem libro eodemque capitulo BeDaGcPaPrQeRbSITbVmVoVpVq; Idem (in *add.* Ad) libro eodem cap. eodem AdCa; Rabanus ibidem Bd; Item Rabanus eodem libro eodem capitulo Mg; Idem in eodem MnPc; Idem in eodem - cap. PfSb; Idem libro eodem cap. eodem Pt; Item in eodem Tc; Quid significat sal in os missum. idem ibidem Tf

² Ex - catec. om. Oa

³ Quid significet(*om.* Pf) sal (*om.* Tc) in os(hos Ce, suum *add.* Mg) missum in mg.

AdBeCaCeEaGcMgPfPrQeSfTcVmVq, in text EaVm; Quid – os suum in mg. Da; Quod sal in os missum Lkmg.; Quid significet in os missum sal. capl. xliii Vo; in text before Exhinc above PaRbTf; om. PcPtSbTbVp

⁴ Item idem CaPf; In eodem cap. Item Be; Idem in eodemque capitulo CeVp(*mg.*); Idem in eodem cap. Da; Rabbanus de eodem libro eodemque capitulo GcRb; Item in eodem MgPrTc; In eodem idem Mn; Ibidem ibidem Pt; Item (Idem PkSb) in eodem, eodemque capitulo MqPkQeSbSfVq; Idem eodem cap. Tb; Idem Tf; Eodem cap. Idem in eodem Vm; Idem in eodemque cap. SIVp; om. EaPaPqVo

⁵ Tunc *AdBdBeEaGcMg²PfPrPtQeSeTbVoVpVq; Nunc CaOa; cum Mg; Tum Tc

⁶ tipicum *BeCaMgTbTcVo; tipum BdPfSe

⁷ et *BeTbVoVq; et ut BdLk; om. CaGcLk²MgPfTc

⁸ ss Be

⁹ pecc. ultra *CaMgPfTb; ultra pecc. Tc; pecc. <ultra> Vp

¹⁰ fetore – servetur in mg. Pt

¹¹ -eat iniquitatis – percip. in mg. Lk

45

¹*Beda super librum Regum², libro II³*

Sal celeste⁴ sapientie quo initiantur catecumeni in cunctis operum nostrorum sacrificiis offerri⁵ iubemur.

ID 1.100] *De cons. D 4 c 65*

¹ De eadem *add. in mg.* DaLn; *in text* Vo

² lib. Reg. BeGcMgPfRbSbTcVmVq; Reg. lib. CaTb; Reg. CeDaPaPtSeSfTfVp; Beda *only* Ea

³ lib II *BeCeDaGcMgPf[?]RbSbTbVmVo(*adding* cap. xlv)Vq; *om.* CaEaPcTc

⁴ -este BeCaCeEaGcOePfVq; -estis LeMgRbOaSeTb; *om.* Mn; -estius Tc

⁵ offerri BeCaCeGcOaRbSeVoVp; offerre AdPfPrSbTbTc; offerre lege Ea; *om.* Mg; offerre l'i Vq

46

¹*Rabanus, eodem libro et eodem capitulo²*

Dehinc³ iterum exorcizatur diabolus⁴ ut suam nequitiam cognoscens iustum super se Dei iudicium⁵ timens recedat ab homine, nec iam contendat⁶ eum arte sua subvertere ne baptismum⁷ consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens reddat opus Deo factori⁸ suo.

ID 1.102] *De cons. D 4 c 66*

¹ Quare baptizandi exorcizantur *add. in mg.* CaDaLn; Item exorcizatur diabolus *add.* Vo

² eodem libro (titulo BeCeDaOaQeSfVm) et (*om.* MgPt) eodem capitulo BeCeCaDaMgOaPtQeSfVmVo(*adding* cap. xlvi); (de *add.* Rb) eodem libro eodemque capitulo AdPaRbTbTf; ubi superius Bd; eodem titulo et eodem capitulo Ce; eodem titulo eodemque cap. Gc; eodem Pc; supradicto libro et cap. Pf; in eodem libro Tc

³ Dehinc *BdBcCaMgTbTcVm Vq; Ne huic Ln; Ex hinc Pf

⁴ deabolus Ca

⁵ super se Dei iud. *GcMgPfTbVq; super se iud. Ca; Dei iud. super se Tc

⁶ *corr. fr.* conc Gc²

⁷ *corr. fr.* baptizatum Gc²

⁸ *factori GcMnPrTcWd; creatori AdCaCeDaHaLdMgPaPcPfPkPqSbTb

47

¹*Gregorius in homelia xxiii²*

Sacerdotes cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt et habitare malignos spiritus³ in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt nisi demonia eiciunt?

ID 1.103] *De cons. D 4 c 67*

¹ De eodem *add. in mg.* CaDaLn, *in text* Vo; Quod sacerdotes demonia eiciunt (*with no insc.*) Ea

² cap. xlvii *add.* Vo

³ mal. sp. *CaMgPfTc; sp. mal. Tb

48

[*Quare*¹ *tanguntur*² *nares et aures*³ *saliva*]⁴. *Rabanus eodem libro et eodem capitulo*⁵

Postea tanguntur ei⁶ nares et aures cum saliva⁷ et dicitur ei⁸ verbum evangelicum quod Iesus quando mutum et⁹ surdum sanavit tangens cum sputo¹⁰ linguam eius et mittens digitos in auriculas¹¹ eius dixit, Effeta, quod est adaperire¹². Hoc¹³ enim sacramentum hic agitur ut per salivam tipicam sacerdotis et tactum¹⁴ sapientia et virtus divina salutem eiusdem catecumeni operetur, ut¹⁵ aperiantur¹⁶ illi nares¹⁷ ad accipiendum¹⁸ odorem¹⁹ notitiae Dei²⁰, ut²¹ aperiantur²² illi aures²³ ad audiendum mandata²⁴ Dei sensuque²⁵ intimo cordis²⁶ reponendum²⁷.

¹ Quare BeCaEaGcLdLjLmPfQaSeTc; Cur AdCcMg

² -untur CaGcPfTcSf²VmVq; -antur AdCcMgSf; ei *add.* Be

³ nares et aures BeCaCe²MgPfQaQeSbVoVq; aures et nares Ad; nares et aures a

CeEaGcLdLjLmPrSeTcTfVm; nares et aures cum BeCe; nares et aures de Pa; aures et nares a Wc

⁴ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLjMgPfPrQaQeSbTcVqWc; *in text* CcEaLmPaVmVo(*adding* cap. xviii); *om.* CbEgLeLfMfMhMjMkMmMnMoPcPtRaRbTbVp

⁵ Rab. eodem libro et eodem (eodemque AdCaPfRbSb, eodem DaMgVq) cap.

*AdBeCaCeDaGcLdLjLmMgMqPfPrQeRbSbSeTbVmVoVpVqWc; Rabanus eodem libro Bb; Rab. ubi superius BdCbLj; Item Rabanus eod. libro EgMoPc; Rabanus eodem titulo et eodem l' Le; Rabanus eodem libro etcetera Mf; Rabanus Mn; Rabanus eodem capitulo Pt; Gregorius in omel' xxiii Qa; Rab. in eodem libro Tc; Rabanus - cap. *om.* CcEa

⁶ ei *BeCaEgLeLfMfMgMhMjMkMmPcPfQaRaSeTbTcTfVq; eis Ca²CbLjPt; eis *before* tanguntur SIVoWc; *om.* Mn

⁷ nares et aur. (et aures *ss* Pt²) cum (*om.* Mn) sal.

*BeCbCcEgGcLdLjLmMgMhMjMkMmMnPfPtQaSeTbTcVqWc; nares cum sal. et aur. Ca; aur. et nar. cum sal. Lf

⁸ ei *BeCaCcCeEgLeLfLmMgMhMjMkMmMnPfQaSeTbTfVq; eis CbLjPt; eis tanguntur SIVoWc; *om.* RbTc

⁹ *om.* Mk

¹⁰ tang. cum sp. CaLeMgPfTbTc; cum sp. tang. Be

¹¹ -ulas *GcMjMnPrRbTbTc; -ulam BeCaCeEgLeLfMgMhMkMmMoPaPcPfPtQaSeTfVoVq; -ula LePk

¹² adap- *BeCaCeEgGcLdLjLmMgPaPfPtQaSeTcVoVq; ap- MkMnRbTb

¹³ est *add. and canc.* Cc

¹⁴ *corr fr.* tandum Mk

¹⁵ ut *BeCaEgLeLfMgMhMjMkMmMnMoPfQaSeTbTcVq; et Lm

¹⁶ aper- *BeCaCc²EgLeLfMgMkMmMnPfQaSeTbTcVq; oper- CcLm

¹⁷ illi nares BeCaEgGcLdLjLmMgMhMkMmMnQaSeTbTcVq; ei nares CbCcLjPt; nares illi Pf; ad accip. - aures *suppl. in mg* Mk²

¹⁸ acc- CaLeMgPfTbTcVq; perc- Be

¹⁹ *add. ss.* Be²

²⁰ ut aperiantur illi - Dei *after* reponendum *below* Pc

²¹ et Pr

²² ad accipiendum - aperiantur *ss* Pr

²³ illi aures *BeCaCcEgGcLdLjLmMgMhMkMmPtRbSeTbTcVqWc; ei aures CbLjVp; illi nares Ce; aures illi PfPk. ad accip. - aures *in mg.* Lm²Mk², *om.* Qa; ad accipiendum - illi aures *in mg.* Vo²

²⁴ Dei ut aperiantur - mandata *in mg.* Bd

²⁵ sensuque *AdEaEgLeLfMgMhMjMkMmMnRbSeTcVq; sensuque in BeCaLjWc; sensusque CcGcLe; sensusque in CeLmPkTb; sensumque in Pt

²⁶ *ss* Ra²

ID 1. 104] De cons. D 4 c 68

²⁷ reponendum CaCcDaLePc²TcVa; respondendum AdBdCeEaHaLdLlGmGmMhMjMkMmMnMoMqOaPaPcPfPkPqPrPwQaQeRbSbSeSgSITdTfVmVoVqWcWdBrant; respondemus Amen Be; reponenda CbLjLk; responendum Eg; respondendus Gc; recondendus Gc²; recondendum Mo²; recondendum Pt; ad respondendum TbVp; sensuque - rep. om. Od

49

¹Ambrosius², De sacramentis, tractatu i³

Propter gloriam muneris et operis non os tangit episcopus, sed nares, ut bonum odorem accipiat pietatis eterne.

ID 1. 106] De cons. D 4 c 69

¹ De eodem add. in mg. Da, in text Vo; Item add. Pa

² Ambrosius *CaEaMgPfTb; Augustinus Tc

³ i *DaMgPfTbTcVmVq; secundo CaOePtTfVo(adding cap. xlviii)Vp; tr. i] om. Ea; libro vi Mn; i eodem libro eodemque capitulo Rb

50

[Quare ungitur¹ in pectore et inter² scapulas]³. Rabanus⁴, eodem libro eodem capitulo pro catecuminis⁵

Deinde⁶ a sacerdote munitur⁷ ut sacrum baptismum cum fide accepta custodiatur, ungitur⁸ illius tunc⁹ pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sancte¹⁰ Trinitatis, ut nulle reliquie latentis inimici in eo resideant, sed in fide sancte¹¹ Trinitatis mens eius confortetur. Ungitur¹² et inter scapulas de¹³ eodem oleo ut undique muniatur et ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur¹⁴.

ID 1.108] De cons. D 4 c 70a, cf cap. 52 below

¹ ungitur BeCePfVq; inungitur AdEaMgPa; ungitur Ca; ungatur GcPrVm; unguntur QeTc(?)

² inter BeCaMgPfVmVq; intra Tc

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrQeSbTcVq; in text EaPaTfVmVo(adding cap. 1); om. PcPtRbTbVp

⁴ prima pars add. in mg with tie-mark Vc

⁵ eodem lib. eodem (eodemque Pf) cap. pro cat. AdBeCaGcMgPfPrSfVmVoVpVq; ubi superius pro cat. Bd; eodem lib. (et add. Tb) eodem cap. PtTb; item eodem capitulo Tc; pro catecumini Rb; om. Mn

⁶ Deinde *AdBdBeDeCaEaMgOePtTbTcVq; Exinde Pf

⁷ munitur *AdBdBeCaDaEaGcHaLdMqOaPfPrPtRbTbTdTfVoVq; inungitur MgTcVp

⁸ ungitur PfTbTc; unguitur CaMg

⁹ ill. tunc *CaMgPfTb; tunc ill. Tc

¹⁰ sancte *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ sancte *CaMgPfTb; om. Tc

¹² Ungitur CaMgPfTb; Ungitur BdGcTc

¹³ de *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ confirmetur Rb

51

¹*Ambrosius, De sacramentis tractatu i*²

Venisti³ ad fontem, ingressus es, considera quid videris⁴, quid locutus sis, repete diligenter, occurrit tibi levita, occurrit tibi presbiter, unctus es quasi athleta Christi, ad baptismum catecumenus accedis⁵.

ID 1.109] *De cons. D 4 c 87*

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa; Item *add.* Pa

² De unctione et bapismo cap. li *add.* Vo

³ Venimus OaSb

⁴ quid videris *AdBeCeGcHaMgMnMqPfPtTbTdTfVoVpVq; quid inieris CaTc; quos videris DaSbVm; quid egeris Ld; quos Iudeis Oa; quid inseris Rb; quid inieris Td²

⁵ ad bap. (-ma Sg, Christi *add.* Ad) catecuminus accedis AdCeGcHaLdLeMqObOeOfPqPrPtSb(*subs. canc.*)SgTbTdVmVoVq; ad bap. cat. accedas BdPf²RbTf; ut ad bap. cathecuminus accedas BeMgOd; consecratur fons ut (*etc, as c 52 below*) CaVp; ad bap. cat. accedat Mn; *om.* DaTc

52

[*De consecratione fontis*]¹. Rabanus eodem libro capitulo xxviii²

Consecratur fons et ad ipsum baptismum³ catecumenus accedit⁴.

ID 1.110] *De cons. D 4 c 70b, cf c 50 above*

[*Quod imperitus minister*⁵ *sanctificet aquam per verba evangelica quibus consecratur baptismus, quamvis multa contra fidem*⁶ *proferat in illa sanctificatione*]⁷. Augustinus,

*De unico baptismo libro vi*⁸

Si non⁹ sanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam precator¹⁰ effundit, multi non solum mali, sed boni etiam fratres, in ipsa ecclesia non sanctificant aquam. [53] Multorum enim preces emendantur cotidie si doctoribus¹¹ fuerint recitate, et multa in eis reperiuntur contra catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquos

¹ *after insc.* CeMgMnMqQeSbVm; *om.* CaDaOaPcPfPrPtRbVp; *in text* BeGcTbTfVo(*adding cap. lii*)Vq; *in mg.* BeTc; Item Pa

² Rabanus - xxviii *BeCaDaMgPfPrRbVoVp; *after* accedit Tb; *om.* Tc; Rabanus Mn. Oa *runs inscriptions and text of both sections into one*

³ ipsum bap. *BePfTbVq; ipsum AdCaMg; bap. ipsum PrVm; bap. *after* accedis Tc

⁴ accedit *BeCaMg; accedat CeGcLePfPrRbTfVmVq; accedit, inde sanctificatur aqua Pc; accedis Tc

⁵ minister MgPfTcVmVq; magister Sf

⁶ multa contra fidem MgPfTcVo; contra fidem multa Ca

⁷ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq, *in text* PaTfVmVo; *om.* LeMqOaPtRbTbVp (LeOa *with no break*)

⁸ *no insc.* MqOa

⁹ Si non] Inde (*run on without a break from c 51*) Mq

¹⁰ precator *BeDa²MgPfPrTcVq; peccator CaDaRbTb; peccator Vo

¹¹ doctoribus *BeCaMgTbTc; sacerdotibus Pf

baptizatos cum ille preces dicte super aquam¹² fuissent, iubentur denuo baptizari? Quid ita? Quia plerumque precis vitium superat precantis affectus, et quia certa illa verba evangelica¹³, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, ut per illa sic evacuentur quecumque in prece vitiosa contra regulam fidei¹⁴ dicuntur, quemadmodum demonium Christi nomine¹⁵ excluditur. Nam utique hereticus¹⁶ si afferat precem vitiosam, nec bonum habet caritatis affectum, quo possit illa imperitia superari, et ideo similis est ei quicumque in ipsa catholica immundus vel invidus et malivulus¹⁷ quales illic arguit Ciprianus, afferat etiam (ut fieri solet) aliquam precem in qua loquatur contra regulam fidei¹⁸ (multi quippe irruunt in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hereticis compositas, et per ignorantie simplicitatem non eas valentes¹⁹ discernere utuntur²⁰ eis, arbitantes quod bone sint) nec²¹ tamen quod in eis perversum est evacuat²² illa que ibi recta sunt, sed ab²³ eis potius evacuatur²⁴.

ID 1.115] De cons. D 4 c 72

¹² preces dicte super aquam CaPfPrRbVmVoVq; <pre> dicte preces super aquam Be; preces super aquam dicte MgSg²Tc; preces dicte SgTb

¹³ ver. ev. *CaPfTbTc; ev. ver. Mg

¹⁴ reg. fid. *CaMgPfTc; fid. reg. Tb

¹⁵ Chr. nom. CaMgPfTc; nom. Chr. Tb

¹⁶ clericus AdTf (vel hereticus ss Ad)

¹⁷ in ipsa catholica (ecclesia add Gc²LkMo²PtBrant, om. Migne) immundus vel (om. Gc) invidus (mundus ObTb, vel inv. ss Ld) et (vel Gc) mal. (est add.

Gc²)AdBeGcHaLdLkMgMkMoObOePaPcPqPtPwQeSb(inmundus vel subs, canc.)SgSlTbTdTfVaVoVqWcBrant; in ipsa catholica (ecclesia add. Bd) vel immundus vel mundus et mal. BdCa; in ipsa catholica invidus et (om. PrVm) mal. CeOaPrVm; in ipsa ecclesia catholica immundus vel invidus, (et add. Da) mal. DaOfVp; in ipsa catholica immundus <vel invidus Lg> et mal. Da²LgOdSe; in ipsa catholica invidus et malitiosus MhMm; in illa catholica immundus et mal. MnPk; in ipsa catholica vel invidus immundus vel mal. MjMj; catholicus mundus vel immundus et mal. Pf; in ecclesia catholica immundus vel invidus et mal. Ra; in ipsa catholica ecclesia nudus immundus et mal. Rb; in ipsa catholica invidus immundus vel mal.Tc

¹⁸ reg. fid. *CaMgPfTc; fid. reg. Tb

¹⁹ eas val. *CaMgPfTb; val. eas Tc

²⁰ -untur *CaMgPfTc; -antur Tb

²¹ nec *CaMgPfTb; non Tc

²² -uat *CaPfTbTc; -uant Mg

²³ ab *CaMgTbTc; om. Pf

²⁴ -uatur *CaPfTbTc; -uantur Mg

54

¹*Idem in libro III*². [*De eodem*]³

Non est aqua profana et adultera super quam Dei nomen invocatur, etiamsi a profanis et adulteris invocetur, quia nec ipsa creatura nec ipsum nomen adulterum est.

ID 1. 116] *De cons. D 4 c 50*

¹ Item *add.* Pa

² Idem in libro III (II Sf, III Be) BeCaLdMgSfTbTfVmVq; *om.* Ea; Idem eodem in libro III Oe; Idem - I Pf; libro III Rb; Item libro IV Tc; Idem in libro eodem Vo

³ *in mg.* CaGcLdMgPfTcVq; *in text* BeCeEaPaPrRbTfVmVo(*adding* cap. liiii); *om.* AdDaOaPaPtSbTbVp

55¹

[*Quomodo intelligitur, Credis*² *in*³ *sanctam ecclesiam, et remissionem peccatorum, et carnis resurrectionem*]⁴. *Augustinus*⁵ *ad neophitos, homelia iii*⁶

Prima igitur et secunda predicatione de his tantum locuti sumus, que vobis priusquam ad fontem sanctum⁷ veniretis⁸ iuxta catholice regule⁹ instituta tradidimus¹⁰, et quid significaret¹¹ unctio que, diversis corporis nostri¹² adhibita partibus, diversum intellectum designat¹³, prout Dominus donare¹⁴ dignatus est, interpretati sumus, cum ostenderemus¹⁵ vos per oleum sanctificationis ad auditum plene¹⁶ fidei preparados, et¹⁷ bonum Christi odorem vocatos ex toto corde, et ad¹⁸ abrenuntiandum diabolo esse commonitos. Nunc vero de interioribus iam¹⁹ misteriis²⁰ locuturi sumus, que in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa enim certissima cautione²¹, qua²² vos abrenuntiare

¹ Lc *begins at* In hic ergo fonte

² Credis BeMgPfTcVo; Credere Ca; Cred' Vm

³ in BeCaPfTcVo; *om.* MgSf

⁴ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb(*against* Quod autem interrogavimus *below*)TcVq; *in text* TfVp; *om.* LcOaPaPcPtRbTbVp

⁵ Aug. CaMgTbTc; Idem Pf

⁶ liiii BeCe; *no insc.* Lc

⁷ fontem sanctum *CaMgPfPr; sanctum fontem Tb; fontem sacrum Tc

⁸ -iretis *CaMgPfTc; -iatis Tb

⁹ cath. reg. *CaMgPfTb; ecclesie catholice Tc

¹⁰ tradidimus CaMgTbTc; tradimus Pf

¹¹ significaret *CaMgPfTb; signaret Tc

¹² nostri *CaPfTbTc; vestri Mg

¹³ designat *MgPfTbTc; significat (vel designat *supersc.*) Ca

¹⁴ ss Pr

¹⁵ -eremus MgTc; -imus BeGcCaPfVo; vel dimus *add. superscr.* Mg; -erimus PrTb

¹⁶ plene CaMgTbTc; plane Pf

¹⁷ ad *add.* CaMgTbTc, *om.* *Pf

¹⁸ et ad CaMgPf; ad Tb; et Tc

¹⁹ de int. iam *MgPfTc; de int. Ca; iam de int. Tb

²⁰ ss Tb

²¹ cautione *CaMgTbTc; captionem Pf

omnibus pompis et operibus eius, et omni fornicationi²³ diabolice spondistis
 descendentes²⁴ in fontem, fontem²⁵ sacrum, fontem redemptionis, fontem
 sanctificatum virtute celesti.²⁶ Item. In hoc ergo²⁷ fonte antequam vos toto corpore
 tingeremus²⁸, interrogavimus, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis²⁹,
 Credo. Rursum³⁰ interrogavimus, Credis et in Iesum Christum Filium eius, qui natus
 est de³¹ Spiritu sancto et Maria Virgine? Respondistis singuli³², Credo. Iterum³³
 interrogavimus, Et in Spiritum sanctum? Respondistis similiter³⁴, Credo. Hoc autem
 fecimus iuxta Domini nostri Iesu Christi salvatoris³⁵ imperium³⁶. Qui cum ad Patrem
 in celos³⁷ ascenderet, discipulis suis, id est apostolis, mandavit dicens, Euntes,
 baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Item. Quod autem
 interrogavimus, Credis³⁸ sanctam ecclesiam et remissionem peccatorum, et carnis
 resurrectionem, non eo modo interrogavimus ut quomodo in Deum creditur, sic et in
 ecclesiam sanctam et³⁹ catholicam. Propterea sancta et catholica est quia recte credit⁴⁰
 in Deum. Non ergo diximus ut in ecclesiam quasi in Deum crederetis, sed intelligite
 nos⁴¹ dicere et dixisse ut in ecclesia et⁴² sancta et catholica conversantes in Deum
 crederetis. Crederetis etiam resurrectionem carnis⁴³ que futura est⁴⁴.

ID 1.194a] De cons. D 4 c 73

²² qua *CaMgPfTb; quia Tc

²³ omni fornicatione *CaMgPfTc; <omni> formatione Tb

²⁴ -dentes *CaMgTc; -distis PfTb

²⁵ fontem *MgPfTb; om. CaTc

²⁶ Lc lacks all to here

²⁷ ss Pr

²⁸ vos (nos Be) toto corp. ting. AdBePfTbVo; toto corp. vos tingeremus CaMg; vos toti (toto Pr)
 corpore tingeremus GcPrVm; nos vos toto corpore tingeremus Rb; vos tingeremus toto corp. Tc; vos
 toto corpore mergeremus (vel ti- ss) Vq

²⁹ -istis *CaMgPfTb; -isti Tc

³⁰ -sum *CaMgTc; -sus PfTb

³¹ de *TbTcVo; ex CaMgPf

³² singuli *CaMgPfTc; omnes Tb

³³ Iterum *PfTbTc; Item CaMg

³⁴ Credo. Item interr. – similiter in mg. Le²

³⁵ ss Tb

³⁶ imperium *AdBeCeGcLdMnRbTbTcTdTfVmVoVq; preceptum CaHaMgPf

³⁷ celos *CaMgPfTb; celum Tc

³⁸ in add. Ca, om. *MgPfTbTc

³⁹ in add. Pf, om. *CaMgTbTc

⁴⁰ credit *CaPfTbTc; creditur Mg

⁴¹ nos CaPfTbTc; vos Mg

⁴² et MgPfTb; om. CaTc

⁴³ res. (ss Pr) carnis *CaMgPfPrTb; carnis res. Tc

⁴⁴ crederetis add. Vp

56

[*Quid est*¹ *credere*]². *Augustinus*³

Nihil est aliud credere quam fidem habere, ac per hoc cum respondetur credere parvulus qui fidei nondum habet effectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, et convertere se ad Deum propter conversionis sacramentum, quia et ipsa responsio ad celebrationem sacramenti pertinet⁴. Item. Parvulum etsi nondum fides illa quae in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit⁵, sicut credere respondetur. Ita etenim fideles vocantur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

ID 1.187] *De cons. D 4 c 76*

¹ est CaPfTc; sit Mg

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcVq; in text EaPaTfVmVo(adding cap. lvi); om. OaPcPtRbTbVp

³ Augustinus BeCaCeEaRbSe; Idem Aug⁷ Ad; Item Aug. BdDaPtVoVq; Aug. in omelia iii Mg; Item idem Pf; Aug. Tb; Aug. ad Bon. Tc; Aug. Item Tf; Item with no break Vp; om. Pa

⁴ sac. per. CaMgPfTc; per. sac. Tb. Ea ends canon

⁵ nam add. Mg, om. *CaPfTbTc

57

[*Quod trina mersio debet fieri in baptisate*]¹. *Augustinus in omelia iii*²

Postquam vos³ credere promisistis, tertio capita vestra in sacro fonte dimersimus. Qui ordo baptismatis duplici misterii significatione celebratur. Recte enim⁴ tertio mersi estis, quia accepistis baptismum in nomine Trinitatis. Recte enim tertio mersi estis quia⁵ accepistis baptismum in nomine⁶ Iesu⁷ Christi qui tertia die resurrexit a mortuis⁸. Illa enim tertio repetita dimersio tipum Dominice exprimit sepulture, per quam Christo consepulti estis in baptismo et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti⁹ in sanctitate virtutum vivatis Christum imitando.

¹ in mg. AdBeCaCeGcLdLnMgPfPrSbTcVq; in text EaPaVmVo(adding cap. lvii); om.

DaMjMkMmMnMoOaPcPtRbTbTfVp

² Augustinus in (om. MoRb) omelia iii BeCeGcMfMgMhMjMkMmMnMoOeRbTfVoVq; Idem - iii CaPf; Aug. Ea; Idem homelia iii Pt; Aug. in omelia Tb; Toletano concilio IV, cap. vii Tc; om. Pa

³ vos *CaMgPfTb; om. Tc

⁴ enim *CaEaMgPfTb; etenim GcTc

⁵ qui CeLdMqWc

⁶ Trinitatis. - in nomine *AdBeCaCeDaEaLdLgMqPaPcPrObOePfTbTdtfVmVqWcBrant; Trinitatis et in nomine GcTc; Trinitatis nomine Mg; sancte Trin. - in nomine Od; Trinitatis [Recte etiam - Christi ss] Se; sancte Trinitatis. - accepistis in nom. Christi baptisma Sg; Trinitatis Va; om.

BdHaLkOaOfPkPqPtSbVoMigne

⁷ Iesu before in nom. Wc

⁸ et in nomine Trinitatis add. Bd Sb(cf above); Recte enim tertio mersi estis quia accepistis bapt. in nom. I.C. om. Rb

⁹ abluti *BeLeMfMhMjMkMmMnMoMqPrQeRbSITbVmWc; abluti et Vo; absoluti AdBdCaCeDaGcLkMgPaPfPkPtRaSbSeTcTfVq

ID 1.194 end] De cons. D 4 c 78

58

¹Canones apostolorum, cap. l²

Si quis presbiter non trinam mersionem unius misterii³ celebret, sed semel mergat in baptisate quod⁴ dare iubetur⁵ in Domini⁶ mortem, deponatur. Non dixit Dominus nobis⁷, In morte mea baptizate, sed Euntes, docete⁸ omnes gentes, baptizantes eos⁹ in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

ID 1. 128] De cons. D 4 c 79

¹ De eodem add. CaDaLn in mg., in text Vo

² cap. l *CaCeMqOePfPtQeTcVq; om. EaSfTb; cap. vii MgTf; cap. i Ad?BeGcOaRbVm. cap. l capitulum lviii Vo; De observatione crine [sic] mersionis et eius significationis add. Vp

³ unius mist. *CaMgPfVq; mist. unius GcPrTcVm; unius ministerii Tb

⁴ quod *CaMgPfTb; quam Tc

⁵ iubetur *MgPfTbTc; videtur Ca

⁶ Domini *MgPfTbTc; Deum Ca

⁷ Dom. nobis CaMgPfTc; nobis Dom. Tb

⁸ Euntes doc. *CaGcMgPfTb; Docete Tc

⁹ in nomine Patris – trina baptismatis (c 60) om. Pq

59

¹Toletano concilio² IV³, cap. vii⁴

⁵Propter vitandum scismatis scandalum⁶ vel heretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem.

ID 1.129] De cons. D 4 c 85

¹ Quod sufficiat una mersio in nomine Trinitatis add. in mg. CaDaGcQeTd, in text Vo. cf c 60

² Tol. conc. CaMgTcVo; Ex Tol. conc. Pf; Toletanum concilium TbVq

³ IV *CaPfTbTcVmVq; om. Mg

⁴ vii MgOaPfRbTbTcVmVq; vi BeCaDaGc; v Pt; lviii Vo

⁵ Placuit add. Sb

⁶ periculum (vel scandalum in mg.) Tf

60

[Quod sufficiat una mersio¹ in nomine Trinitatis]². Gregorius³ Leandro episcopo⁴

De trina mersione baptismatis nil responderi⁵ verius potest, quam⁶ ipsi sensistis, quia in una fide nil officit sancte ecclesie consuetudo diversa. Nos autem

¹ mersio BeCaPfTcVm; submersio Mg

² in mg. AdBeCeGcMgPfPrSbVq; in text EaVm; De eodem Vo; before c 59 CaQeVo; Quod utrumque possit fieri scilicet semel aut ter mergi in mg. CaDa; Item Pa; om. OaPcPtRbTbTc(cf c 62)TfVp

³ papa add. Mg, om. *CaEaPfTbTc

⁴ L. ep. om. Ea; cap. lx add. Vo

quod⁷ tertio mergimus triduane sepulture sacramenta⁸ signamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio tridui temporis exprimatur⁹. Quod si quis forte etiam pro summe Trinitatis veneratione estimet fieri¹⁰, neque hoc aliquid obsistit baptizandum semel in aquis¹¹ mergere, quia dum tribus subsistentiis una substantia est¹² reprehensibile esse nullatenus potest¹³ infantem¹⁴ in baptismo vel ter, vel semel mergere, quando et¹⁵ in tribus mersionibus personarum Trinitas et¹⁶ una potest divinitatis singularitas designari.

ID 1.130] De cons. D 4 c 80

⁵ text resumes Pq

⁶ quod add. CaTc, om. *BeMgPfTb

⁷ quod CaMgPfTb; qui Tc

⁸ ss Vp

⁹ -atur *CaMgTb; -itur PfTc

¹⁰ non obsistit add. Pf, om. *CaMgPrTbTcVo

¹¹ semel in aquis CaMgPfTb; in aqua semel Tc

¹² sub. est *CaMgPfTb; est sub. Tc

¹³ esse null. pot. PfTbTc; null. esse pot. Mg; null. pot. esse Ca

¹⁴ -tem *CaMgPfTb; -tes Tc

¹⁵ quando et *CaMgPfTb; quoniam Tc

¹⁶ in add. CaTb, om. GcMgPfTc

61

¹Hieronimus² super epistolam ad Ephesios, libro II³

Eodem modo in Patrem et⁴ Filium et⁵ Spiritum sanctum baptizamur, et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum. ⁶Item. Licet ter baptizetur ⁷propter misterium⁸ Trinitatis, tamen unum baptismum⁹ reputatur¹⁰.

ID 1.131] De cons. D 4 c 81

¹ De eodem add. in mg. CaDa

² Rabanus Rb. eodem modo add. Tf

³ lib. II om. Be; Lib. III Le. No insc., no break Pa; Quod non sit baptismus in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus tantum, nisi in nomine Trinitatis add. Sf (cf 62 below); Quod trina mersio Trinitatis designet sacramentum cap. lxi add. Vo

⁴ in add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁵ in add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ Pelagius papa Gaudenzio episcopo (cf c 62) Da

⁷ Pq fo. 16r resumes here

⁸ misterium *CaMgTbTc; ministerium Pf

⁹ unum baptismum CeGcPfPqRbTbVmVq; unus baptismus BeCaMgTcVp

¹⁰ reputatur CeMgPfTbTcVq; reputabitur (vel tatur superscr.) Ca

62

[Quod non sit¹ baptismus in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus sancti tantum nisi in nomine Trinitatis]². Pelagius³ papa⁴ Gaudenzio episcopo⁵

Multi sunt qui in nomine solummodo Christi una etiam mersione se⁶ asserunt baptizari. Evangelicum vero preceptum, ipso Deo Domino⁷ et Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina etiam mersione sanctum baptismum unicuique tribuere, dicente Domino nostro Iesu Christo⁸ discipulis suis, Ite, baptizate omnes gentes⁹ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Si revera hi de prefatis hereticis qui in locis dilectioni¹⁰ tue vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur¹¹, sine cuiusdam¹² dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes¹³ sancte¹⁴ Trinitatis nomine baptizabis.

ID 1.161 med.] De cons. D 4 c 82 to et Spritus sancti, c 30a from Si revera to end (cf cap. 90 below for c 30b)

¹ sit MgPfTc; fuit Vq

² in mg. Be(adding tantum)CeGcPfPrSbVq, in text VmVo(adding cap. lxii), cf c 61 for Sf; Quod sufficiat una mersio (submersio Ca) in nomine Trinitatis in mg. AdCaDaTc (cf cc 60, 63), in text PaTf; om. MgOaPcPtRbTbVp

³ Pelasius Gc; Gregorius Rb

⁴ papa *CaMgPfRbTb; Gr. papa Oa; om. PcTc

⁵ ep. *CaMgPfTc; om. Tb; insc. repeated here from c 62 Da

⁶ etiam mers. se *CaPfTbTc; se etiam mers. Mg

⁷ Deo Dom. BeTbTcVo; Dom. Deo CaMgPf

⁸ nostro Iesu Christo CaMgPcPfTb; om. Tc

⁹ baptizantes eos add. Ca, om. *AdDaGcMfMgMhMjMkMmMnMoPfPtQeRaRbTbTcVo

¹⁰ -ioni *CaMgPfTb; -ionis Tc

¹¹ -entur *CaMgPfTb; -eantur Tc

¹² -dam CaPfTb; -quam MgTc

¹³ corr. to invenientes Mg

¹⁴ sancte *CeGcPaPcPfPqQeRbTb; in sancte Be; sancte in CaMg; sub Tc

63

¹Zacharias papa² Bonifacio episcopo³

In sinodo Anglorum decretum et iudicium firmissime preceptum et diligenter demonstratum esse⁴ dignoscitur ut quicumque sine invocatione Trinitatis mersus

¹ AdCaDaMgQeTc mg and Pa text have here Quod non - Trinitatis as Pf c 62 mg. De eodem add. Vo

² papa PfTc; om. BdBeCaMgOaQeRbSfTbTfVp

³ capl. lxiii add. Vo. Insc. add. in mg. Sb²

⁴ add. Ca²

fuisset⁵, quod⁶ sacramentum regenerationis non haberet, quod omnino verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti fuerit baptizatus⁷. Hoc quoque observari in supradicta sinodo ob se⁸ sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptismum esse verum⁹ non posset. Quod pro certo verum est, quia qui unum ex¹⁰ sancta Trinitate confessus non fuerit nomen, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem et Filium, si confessus non fuerit Spiritum sanctum, nec Patrem habet, nec Filium¹¹. Et qui confessus fuerit¹² Patrem et Spiritum sanctum, et¹³ Filium non fuerit confessus, nec Patrem habet¹⁴ nec Spiritum sanctum¹⁵, sed vacuus est a divina gratia.

ID 1.169a] De cons. D 4 c 83

⁵ mersus fuisset CaMgPfTb; fuisset mersus Tc

⁶ quod *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ fuerit bapt. *TbTcVm; bapt. fuerit CaMgPf

⁸ ob se AdBdCaCeDaGcHaLdMgPaPkPqPrPwOaObOfSITdTfVaVm; obnixe Pf; om.

BeLgMfMkMmMnMoMqOb²OdOePcPtQeRbSbSgTbTcVoVpBrant; lacuna LkMh; observari Mj; sui tutela Ra

⁹ bapt. esse verum AdCaMgTb; esse bapt. verum Pf; bapt. verum esse Tc

¹⁰ ex *CaMgPfTb; in Tc

¹¹ nec Spiritum sanctum add. Pa, which ends cap. here

¹² fuerit *CaMgPfTc²; om. TbTc

¹³ et CaMgPfTc; fuerit subs. canc. Tb

¹⁴ habet *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ habet add. Tc, om. *CaMgPfTb

64

¹Gregorius Quirino episcopo in Hibernia²

Hi³ vero heretici qui in Trinitatis nomine minime⁴ baptizantur, sicut sunt Bonosiaci, et Catafrige, quia et illi Christum Dominum non credunt, et isti Spiritum sanctum perverso sensu esse quemdam pravum hominem Montanum credunt (quorum similes multi sunt⁵ alii) cum ad sanctam ecclesiam veniunt baptizantur⁶, quia

¹ Ut qui in nomine Trinitatis baptizati non sunt rebaptizentur add. in mg. CaDaLn. Capitulum lxxiii.

Item de eodem add. Vo

² in Hib. om. Sf. De eodem add. in mg. Ad, which also has there: Quid bapt.... in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus sancti, nisi in nomine Trinitatis; Quod baptismus in nomine Patris tantum, nomine vel Filii tantum, Spiritus sancti tantum nisi in Trinitatis nomine add. Tf

³ Hi *AdBeCaCdCeDaMg²PfPtSeSITcVm; Si BdGcHaLaLdLeLnMgMqPaPrQeSbTdVcVpWc; Alii OaRb; Qui Py; [Ji Tb; Sunt Vo

⁴ minime *BdCaMgPcPf; non TbTc

⁵ multi sunt *CaMgPfTb; sunt multi Tc

⁶ -antur *CaPfTbTc; -entur Mg

baptismum⁷ non fuit quod in errore positi sancte Trinitatis nomine minime perceperunt.

ID 1.153b] De cons. D 4 c 84

⁷ -mum *CaMgPf; -mus TbTc

65

[Quod sacerdos baptizet quamvis erret¹ in Latina lingua]². ³Zacharias papa⁴
Bonefacio⁵

Retulerunt⁶ nuntii tui quod fuerit in eadem provincia sacerdos qui Latinam linguam⁷ penitus ignorabat, et dum baptizaret⁸ nesciens Latine loqui⁹, infringens¹⁰ linguam¹¹ diceret, Baptizo te¹² in nomine¹³ Patria et Filia et Spiritu scientia¹⁴, et per¹⁵ hoc¹⁶ tua¹⁷ reverenda fraternitas¹⁸ consideravit rebaptizare¹⁹. Sed sanctissime²⁰ frater, si²¹ ille qui baptizavit²² non errorem²³ introducens aut heresim, sed²⁴ pro sola ignorantia Romane²⁵ locutionis infringendo²⁶ linguam, ut suprafati sumus²⁷, baptizans dixisset²⁸, non possumus consentire ut denuo baptizentur²⁹.

¹ erret here AdCaCeDaEaGcMfPaSeSfTcVmVoWc, after lingua MgPfSb; om. BeOe; non add. Oe²

² in mg. AdBeCaCeDaGcLnMgPfPrSbSeTcWc; in text EaMfPaTfVmVo(adding cap. lxxv); om. EgLdMhMjMkMmMnOaPcPtRbTbVo

³ Item add. EgTc, om. CaMgPfRbTbWc

⁴ papa AdCaGcMfMgMhMkMmOaPfPtQeRbSeTcVm; om. BeTbWc

⁵ Bon. om. Ea. episcopo add. BeCeMfMjSfTbTcWc, om.

AdCaEgGcMgMkMmMnMqOaOePcPfPtRbSeVm

⁶ Ret- *AdBeCaCeEgGcMfMgMhMkMmMnOaPfPtRaRbSeTcVmVWco; Det- MjMoTb

⁷ corr. fr. lignam Mf

⁸ -aret *AdBeEgMfMhMjMkMmPfPtTcOe; -abat (vel ret supersc. Mg) CaMg; -are Vo

⁹ Latine (vel num ss Mg) loqui AdBeCaCeGcMfMgMnMoPfPtSeTcVoWc; Latini (vel ne ss Eg) eloquii (neloqui ss) Eg EgOa; Latine eloqui MjMkMm; Latinum eloquium Tb

¹⁰ infringens BeEgMjMjMkMmOaOePfPtSeTbTcVo; refringens (vel in ss Mg) AdCaMg

¹¹ Latinam add. Mg, om. *BeCaEgMfMjMkMmOePfPtRaSeTbTcVo

¹² Baptizo te *BeCeGcMgMhMjMmMnMqOePf²PtQeRbSeTbTcVo²; Baptizate CaMhOa; Baptizo EgMfMk; Baptizato Pt; babtuo te Vo

¹³ nomine *BeCaEgMfMgMhMjMkOePfPtSeTb; nomina Tc

¹⁴ Spiritu scientia AdEg(vel sancta ss) MfMhMj²MmMnOaOePfPtQeRaSeVo; obsc. corr. Be; Spiritu sancta CaMg; Spiritui sancta GcTc; Spiritu sanctia Mo; Spiritu sancti MjPt²; Spiritus scientia MqRb; Spiritus sanctia Tb

¹⁵ per BeEgMfMgMhMjMkMmOePfTbTc; propter Ca

¹⁶ hec MhMm

¹⁷ tua *BeCaEgMfMgMhMjMkPfPtTc; in a (?) Tb

¹⁸ rev. frat. *BeCaEgMfMgMgMhMjMkPfPtTc; rev. sancitas Mm; frat. rev. Tb

¹⁹ baptizare ss Eg

²⁰ si add. ss Eg

²¹ si frater Pt

²² -avit *BeCaEgMfMgMhMjMkMmOePtTbTc; -averit Pf

²³ errorem non MfMj

²⁴ si Pt

²⁵ Romane *BeCaEgMgOePfTb; Latine Tc

²⁶ infringendam Mj

ID 1.149A, also 1.237] *De cons. D 4 c 86*

²⁷ ut sup. sumus *BeCaGcEgMgMhMkMmMoOePfPtTb; supra diximus MfMj; supradicti sumus Vm; om. Tc

²⁸ dixisset *BeCaEgMfMgMjMkMmMoPfPtTc; hec dixerit Tb

²⁹ baptizentur BeGcMgPfPtQeRbTbTcVoVp; baptizetur MfMhMjMkMmMq

66

[*Quid significet unctio chrismatis¹ in cerebro*]². Rabanus super epistolam ad Ephesios lib. II, cap. xxviii³

Postquam ascenderit baptizatus de fonte, statim signetur in cerebro a presbitero cum sacro⁴ chrismate sequente simul et oratione, ut Christi regni⁵ particeps fiat, et a Christo Christianus possit vocari.

ID 1.140] *De cons. D 4 c 88*

¹ unct. chrism. MgPfTcVm; chrism. unct. Ca; uncto crismatis Sf

² in mg. BeCaCe²DaGcMgPfPrTc; in text EaPaTfVmVo; in mg. and text Ad; om. PcPtRbTb

³ xxviii PfPrTbVm; xxvii AdBeCaDaGcLeMgMqOePaQeSbTcTfVoVp; cap. xxviii om. Rb (cf c 66); insc. om. Ea

⁴ sacro *CaMgPfTb; om. Tc

⁵ Chr. regni *CaMgPfTb; regni Christi Tc

67

¹Ambrosius de sacramentis tractatu² ii³

Mersisti⁴, venisti ad sacerdotem⁵, quid dixit tibi⁶? Deus, inquit⁷, Pater omnipotens qui te regeneravit ex aqua et Spiritu sancto, concessitque⁸ tibi peccata tua, ipse te ungat⁹ in vitam eternam.¹⁰ Vide¹¹ ubi¹² unctus¹³ es in vitam, inquit, eternam¹⁴.

ID 1.141] *De cons. D 4 c 89*

¹ De eodem add. in mg. CaDa, in text Vo

² tract. *CeMgPfTbTcVmVo; libro CaPtSg; capl' Pa; feria Se. Item add. Pa

³ cap. lxxvii add. Vo. Ambr. – ii] Rabanus super ep. ad Ephes. libro ii cap. xxviii Rb; om. Tf

⁴ Mersisti BdBeCaCbCe²EgFcMgOaPkPtPwQaRbSeTcVmVo; Mersus es PfTb; Emersisti Vp

⁵ sac. *CaMgPfTc; fontem Tb

⁶ sacerdos add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁷ tibi add. Se²Tb, om. *MgPfSeSgTc

⁸ concessitque *CaGcMgMoPc(obsc. corr.)PfPrSbSeSgTb; remisitque DaSe²Tc; vel remisitque add. ss Mo²

⁹ ungat MgPfSeTbTc; unguat Ca

¹⁰ Tractatu iii add. Qe (cf c 68)

¹¹ Vidi Lg; Vide inquit Qe

¹² ubi] om. Cb

¹³ add. Sg²

¹⁴ in vitam inq. (ss Ad) et. AdBeEgGcLeLgOaObOdOePkPwQeRbSeTcVmVp; in vitam et. inq. Bd²CaCbDaMgOfPfPtQaVaBrant; in vitam et FcMn; inquit in vitam et. Sg; in vitam inquit in vitam et. Vo; Vide ubi - et. om. Bd(before corr.)Tb.

68

Tractatu iii¹

Accipis misterium, hoc est unguentum super caput². Quare super caput? Quia sensus sapientis in capite eius. Sequitur spirituale signaculum, quod audistis hodie legi, quod post fontes³ superest quo⁴ perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.

ID 1.142] De cons. D 4 c 90

¹ Tr. iii *BeCeDaOaPrPtSeTbVm, with no break Rb, in mid. c 67 above Qe; De eodem tr. iii Ca; Idem tr. iiiii MgPa; Tr. iv LeOeVp, LeOe with no break; Id. tr. iii MnPf; R' iii Sl; Item Tc; R' iii (no break) Vo; om. Tf. De eodem add. in mg. Da

² super caput *OePfTbTc; om. Ca; super caput tuum Mg

³ -tes MgPfTbTc; -tem *Ca

⁴ quo *MgPfTbTc; quod Ca

69

[Quid significet candida vestis post baptismum super caput posita]¹. Rabanus, eodem libro, capitulo xxix²

Post baptismum traditur Christiano³ vestis candida que significat innocentiam et puritatem Christianam, quam post ablutas⁴ veteres maculas studio sancte conversationis⁵, immaculatam servare debet ad representandum ante tribunal Christi. Cuncti⁶ vero renati albis⁷ induuntur vestibus ad misterium⁸ resurgentis ecclesie. Item. Utuntur baptizati albis vestibus⁹, ut quorum prime nativitatis faciem vetusti¹⁰ erroris pannus¹¹ fuscaverat, habitus secunde regenerationis glorie preferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput eius mistico velamine, ut intelligat se diademate regni et sacerdotali dignitate potiri.

ID 1.143] De cons. D 4 c 91

¹ Quid – caput posita (om. CeTf) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc; in text EaPaTfVmVo; om. PcPtTbVp

² eodem libro cap. xxix *AdBeCaGcLeOeRbSeVm; eodem libro eodem capitulo xxix Ce; eodem libro cap. xxviii MgVp; eod. libro cap. xix PfTb; eodem cap. xxix SfVo(adding cap. lviii); eodem capitulo quo superius Tc; no insc. Ea

³ baptizato add. AdBdCaDaEaHaLkMgPfTc²Tf, om.

*BeCeGcLdMnPaPcPkPqPrPtPwRbSbTbTcVmVo

⁴ sordes add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁵ sancte conv. *AdBeGcTbTc; conv. sancte CaMgPf

⁶ Cuncti *CaGcMgOePfTb; Omnes Tc

⁷ albis *CaPfTbTc; ab his Mg

⁸ mist. *AdGcMgTbTc; ministerium CaPf

⁹ ad misterium - albis vestibus in mg. Tc

¹⁰ vetusti *BeGcRbTbTcVm; veteris CaMgPf; vetustatis Vo

¹¹ pannus *CaMgPfTb; pannis Rb; panno Tc

70

¹*Ambrosius, De misteriis*²

Accepisti³ post baptismum vestimenta candida, ut esset indicium quod exueris involucrum⁴ peccatorum et indueris innocentie casta velamina⁵.

ID 1.144] De cons. D 4 c 92

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa, *in text* Vo

² misteriis BdBeMgPfRbTbTcVmVo(*adding* cap. lxviii); ministeriis Bd²CaPt; Agatensi *add.* Ce (*cf c* 71); *no insc., no break* MnPa

³ -isti *MgPfTbTc; -istis CaPrVm; Recepisti Wc

⁴ involucrum *CeDaMnOaPkPrQeSbSeTbVmVo; voluptatem AdBdBeCaHaLdLkMgPa²PcPfPqPwTcTdTf; voluptate Gc; voluntatem LnMoPa; vel vetustatem *add ss* Mo²; volutabrum Mq; lucrum Rb; voluptates Se²; voluntate Wc

⁵ velamina *CaLdMgPfSeTc; volumina Tb

71

*[De baptismo Iudeorum]*¹. *Ex concilio Agathensi*², cap. xxxv³

Iudei quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad leges catholicas venire voluerint, octo⁴ menses inter catecumenos ecclesie limen introeant, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam mereantur⁵. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra prescriptum tempus⁶ incurrerint, et desperati fuerint, baptizentur.

ID 1. 275] De cons. D 4 c 93

¹ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfSbTc, *in mg. to c* 70 Ce; *in text* PaTfVmVo(*adding* cap. lxx); *om.* PcPtRbTbVp

² Arelatensi Pa

³ xxxv *CaMgPfSb?Tb?TcTfVm; xv Be; xxxiv DaSb²; xxv GcLn; xx Le. Ex – xxxv *om.* Ce (*cf c* 70)

⁴ octo CeGcMgPfTbTcVo; viiii Be; septem *Ca

⁵ mereantur *CaMgTbTc; mercantur Pf

⁶ per. inf. intra pres. tempus CaMgPfTb; intra pres. tempus per. inf. Tc

72

*[Quod non sit Iudeis inferenda vis¹ baptizandi sed² postquam³ baptizantur ad fidem tenendam sunt cogendi⁴]*⁵. *Ex concilio Toletano V, cap. vii*⁶

¹ inf. vis CaPfTcVm; vis inf. Mg

² *om.* Ad

³ priusquam Ce

⁴ -endi MgPfTcVm; -antur Sf

⁵ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrSbTc, *in text* PaTfVm; Ut nullus vim inferat Iudeis ad credendum (*after insc.*)Bd; De Iudeis ut nullus eis vim ad credendum inferat (debeat inferri Le) *in text* LeOaRb; *om.* PcPtTbVp

⁶ V cap. vii *BeCaOaPfPrRbSeTbTfVm; cap. v Bd; IV cp. lvii Da; V cap. lvii Mg; V cap. Oe; ... cp.<l.>vii Sb; IV cap. lvi Tc; cap. v. lxxi Vo; V cap. lxviii Vp

De⁷ Iudeis autem hec⁸ precipit sancta sinodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult Deus miseretur, et quem vult indurat. Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra⁹ sit forma iustitie. Sicut homo propria arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante se gratia Dei proprie mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi sed libera¹⁰ arbitrii facultate¹¹ ut convertantur vocandi sunt, non potius¹² impellendi. Qui autem iam pridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi¹³ principis Sisemandi¹⁴, quia iam constat eos sacramentis divinis associatos¹⁵ et baptismi gratiam suscepisse, et chrismate unctos esse, et corporis Domini et sanguinis exstitisse participes, oportet ut fidem etiam quam vi vel necessitate susceperunt tenere cogantur, ne nomen Domini¹⁶ blasphemetur, fidesque quam susceperunt¹⁷ vilis ac contemptibilis habeatur.

ID 1.276] +D 45 c 5

⁷ corr. fr. Ne Tb

⁸ hec *PfTb; hoc CaGcMgTc

⁹ integra *CaPfTbTc; vite gratia Mg

¹⁰ libera *CaMgPfSe; propria Tb; liberi (?) Tc

¹¹ corr. fr. voluntate Se

¹² potius *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ -osissimi *CaMgPfTb; -osi Tc

¹⁴ Sisemandi *PfPrRbSeTbVmVo; Sisenandi BeMg; Sesemandi Ca; Sisemanni Gc; Phisemandi Tc

¹⁵ assoc- *CaMgPfTb; soc- Tc

¹⁶ Domini *MgPfTc; Dei Tb

¹⁷ tenere cogantur - susceperunt om. Ca

73

[Ut¹ Iudeorum filii² baptizati cum Iudeis non habitent³]⁴. Ex⁵ eodem concilio V, cap. xl⁶

⁷Iudeorum filios vel filias baptizatos, ne parentum ultra involvantur erroribus⁸, ab eorum consortio separari decernimus, tradique aut monasteriis aut Christianis viris

¹ Ut *BdMgSeVm; Quod AdCaCeGcPfPtTc

² Iud. fil. *BdBe²CaMgTcVm; fil. Iud. BeCeGcPaPfSb

³ cum Iud. non hab. AdBe²CaCeDaLd(mg.)PaPfPr(mg.)SbTc; ab eis separentur Bd; ab eorum consortio separari debeant BeLd(text)OaPr(text)RbSeSfTdVm; consortio separari debeant *Mg; ab eis separand... Pt

⁴ in mg. Be²CaCeDaPfSbTc, in text BeMgPaPrRbVm, in mg. and text Ad; Filii baptizati ab eodem consortio separari debent Le; Ut nulla communio sit Hebreis ad fide Christiana translatis cum aliis non baptizatis cap. lxxxiii Vo; om. PcTbTfVp

⁵ Ex *CaMgPfTb; De PcTc

⁶ V cap. xl *BdBeCeLnOaPfQeRbSeTbTf; cap. xli Ca; cap. lx DaSb; c. xl Ld; V cap. lx MgVp; cap. xl Mn; V cap. Oe; lxi Pc; cap. lvi Tc; Ex - xl om. Ad

⁷ Ph resumes - cf above c 17

aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum⁹ fidei discant, atque in melius constituti, tam in moribus quam in fide proficiant.

ID 1.277] +C 28 q 1 c 11

⁸ inv. err. *CaMgPfPhTc; err. inv. Tb

⁹ Dei vel add. Tb, om. *CaMgPfTc

74

[*Ut nulla communio sit Hebreis¹ ad fidem Christianam translatis cum aliis nondum baptizatis*]². Ex eodem concilio V, cap. lxii³

Sepe malorum consortia etiam⁴ bonos corrumpunt, quanto magis eos qui ad vitia proni sunt. Nulla igitur ultra communio⁵ sit Hebreis ad fidem Christianam translatis cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte eorum participatione subvertantur. Quicumque igitur amodo ex his qui baptizati sunt infidelium consortia non vitaverint et hi Christianis donentur, et illi publicis cedibus⁶ deputentur.

ID 1.278] +C 28 q 1 c 12

¹ hereticis LeMk

² Ut nulla - bapt. in mg. BeCaDaSbTc, text AdCeGcLdLeMgMkOaPrRbSeVmVo(adding cap. lxxxiii); Quod Hebreis ad fidem Christianam translatis nulla sit cum aliis nondum baptizatis communio after lxii Pf; De Iudeis qui apostataverunt post conversionem in text, Ut nulla sit communio Hebreis ad fidem Christianam translatis cum aliis Iudeis in mg. Tf; om. PaPcPhPtTbVp

³ Ex - lxii BdBeCaGcMgPfPhSeTbVm; Ex eod. conc. V cap. lii AdOe; Ex - xlii CeRb; Ex eodem conc. cap. lxii DaLdSbVo; Item eodem concilio, cap. lxi Tc; Ex - lxix Tf

⁴ etiam *CaMgTbTc; et Pf

⁵ ultra comm. CaPfTbVm; comm. ultra MgTc

⁶ ced- *AdBdBeCaDaLdMgTcTdTf²; sed- Ad²CeGcHaLeMqOaPfPhPrPtQeRb(after deput.)SbSeTbTfVmVpWc; legibus Vo; vel cedibus add. Vp²

75

[*De Iudeis conversis¹ et postea ad vomitum reversis*]². Ex³ eodem concilio V, cap. lxviii⁴

Plerique qui ex Iudeis dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes Christum non solum⁵ Iudaicos ritus⁶ perpetrasse noscuntur⁷, sed etiam

¹ Iud. con. LdMgPfTc; con. Iud. Ca

² De - reversis (conversis Ld) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text PaVmVo(adding cap. lxxxiii); De Iudeis qui (om. Oa, iam add. Rb) apostataver' add. AdGcLeMfMgMhMkMmMqOaPrPtRaRbVm (MqPrVm before inscr.); om. MjMnMoPcPhPtQaTbTfVp

³ Ex *CaMgMjPfTbVo; Item de Mo; Item Tc

⁴ V cap. lxix *BeCaGcMgOaPfRbVm; V cap. lix AdOe; cap. lxix DaLdMnSbVo; V cap. lxxi Ph; V cap. lxvii Tb; cap. lxi Tc; no inscr. Tf

⁵ solum *AdCeGcPhTbTc; solummodo BeCaMgPf

⁶ Iud. rit. CaMgPfTbTc; rit. Iud. Be

abominandas circumcisiones exercere. De quibus, consultu piissimi ac religiosissimi⁸ domni nostri Sisemandi⁹ regis, hoc sanctum decrevit concilium ut huiusmodi¹⁰ transgressores pontificali auctoritate correcti, ad cultum Christiani dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat, animadversio sacerdotalis coherceat. Eos autem quos circumciderint, si filii eorum sunt¹¹, a parentum¹² consortio separentur, si servi, pro iniuria corporis sui¹³ libertati tradantur.

ID 1.279] De cons. D 4 c 94

⁷ noscuntur *CaMgPfTb; dinoscuntur Tc

⁸ -osissimi *MgPfTb; -osi Tc; ac. rel. om. Ca

⁹ -mandi *CaTbTc; -manni Gc; -nandi MgPf

¹⁰ huiusmodi *GcPcPhTc; huiuscemodi CaMgPfTb

¹¹ sunt *MgPfTbTc; sint Ca

¹² a par. CaPfTbTc; apparentum Mg

¹³ corp. sui (corr. fr. sua) in mg. Tb

76

[De baptismo paganorum]¹. Rabanus, De institutione clericorum, lib. I, cap. xxvii²

Primum interrogetur paganus si abrenuntiet³ diabolo et omnibus dampnosis⁴ eius operibus atque fallacibus cunctis, ut⁵ primum respuat errorem et sic appropinquet ad veritatem, possitque iuxta apostolum deponere veterem hominem secundum pristinam conversationem qui corrumpitur secundum desideria erroris⁶ abnegans⁷ impietatem et secularia desideria.

ID 1.78] De cons. D 4 c 95

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text PaTfVmVo; om. PcPhPtRaTbVp; De bapt. parvulorum in mg. Rb²

² insc. originally before c 73, subs. corr. Ln

³ -iet *MgPfTbTc; -iat Ca

⁴ dampnosis *BeMgPfTbTc; dampnationis Ca

⁵ cunctis ut *CaGcMgPfTb; pompis et Tc

⁶ vel carnis add. supersc. Mg²

⁷ -ans *CaMgPfTb; -antes Tc

77

[Quod sufficiat unus patrinus¹ in catecumino in² baptismo si necesse fuerit]³ Ex decretis Ygini pape⁴, cap. x⁵

¹ corr. fr. patrus Ca

² catecumino in CeMgQeTc; catecumino et in BeCaDaPaPrSbVm; catechismo Pf; chatecusmo et Vo

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; in text EaPaTfVmVo(adding cap. lxxvi); om. PcPtRbTbVp

⁴ Yg. papa corr. fr. Leonis pape apud sanctum Medardum Tf

⁵ Ex - x *BePfMgTbTcVmVo; Iginus papa cap. x Ca; om. Ea

In catecumino⁶ et⁷ baptismo et in⁸ consummatione⁹ unus patrinus¹⁰ fieri potest, si necessitas cogat. Non est tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt¹¹.

ID 1.218] De cons. D 4 c 100 (var.)

⁶ -umino BeCaMgOeTbTc; -ismo PfVq

⁷ in add. PfVp, om. *BeCaMgOeTbTc

⁸ in *CaMgOePfTbVp; erased Sb; om Tc

⁹ consummatione (vel confir ss Mg², vel fir ss Sf) CaCeGcLkMgMqOaPaPcPhPkPrPwRbSfTbTdVm; confirmatione AdBdBcDaHaLdMnPa²PfPqSbTcTfVoVp

¹⁰ unus pat. *CaMgPfTb; pat. unus Tc

¹¹ -iunt *CaMgPfTb; -iant Tc

78

[Quod unus tantum¹ suscipiat infantem de baptismo, sive vir sive mulier]² Ex decretis³ Leonis pape apud Sanctum Medardum⁴

Ut⁵ non⁶ plures⁷ ad suscipiendum de baptismo infantem accedant quam unus⁸, sive vir sive mulier. In confirmationibus quoque idipsum fiat.

ID 1.219] De cons. D 4 c 101

¹ Quod – tantum] Ut non plures quam unus Gc

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc; in text EaPaTfVmVo(adding cap. vii lxxvii)cap. 1; om. PcPtRbTbVp

³ Ex dec. om. Pt

⁴ apud S. Medardum *CaGcMgPfRbSeTb; cap. iiii Tc; no insc. Ea

⁵ Ut BeCaDaGcMgPfPhTbTcTfVm; Et EaOaRbSbWc

⁶ before accedant below Tf

⁷ quam unus add. Tc, om. *CaMgPfSeTb

⁸ quam unus *CaGcMgPfSe²Tb; om. SeTc

79

[Quod¹ nemo potest filiolum facere² nisi baptizatus]³. Ex concilio⁴ Moguntiensi, cap.

ii

In baptismo vel in chrismate⁵ non potest alium suscipere⁶ in filiolum⁷ ipse qui non est baptizatus vel confirmatus.

ID 1.220] De cons. D 4 c 102

¹ Quod AdCaMgTcVm; om. Pf

² filiolum facere BeGcPaPrRb²SbSeVmVo; facere filiolum AdTf; suscipere filiolum CaTc; filiolum suscipere Ce; vel facere filiolum Da; filiolum Mg; filium facere Pf; facere filiorum Sf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PaTfVmVo(adding cap. lxxviii); om. BdPcPtRbTb

⁴ conc. MgPfTbTc; decr' Sf

⁵ vel in chrismate *BdCaMgPfSeTb; vel in scismate Ce; et in confirmatione Tc

⁶ al. sus. *CaMgPfPhTc; sus. al. Tb

⁷ in fil. ss Sb²

80

[*Quod abbates et¹ monachi non debent sibi facere compatres vel commatres*]².

Auctisiodorensis concilium³, cap. xv

Non licet abbati⁴ vel⁵ monachis de baptismo suscipere filios⁶, nec⁷ commatres habere⁸.

ID 1.132] *De cons. D 4 c 103*

¹ vel CeVo

² non deb. sibi fac. (fac. sibi Be, fac. Sf) comp. vel comm. BeCeEaPaPrSfTcVmVo(adding cap. lxxviii); comp. vel comm. non deb. sibi fac. AdCaDa; non deb. comp. vel comm sibi fac. Mg; non deb. sibi fac. comp. comm. Pf; non deb. sibi comm. vel comp. facere Rb²; non deb. sibi facere comm. vel comp. SbTf. *In mg.* AdBeCaCeDaGc(against c 81)MgPfPrRb²SbTc; *in text* EaPaTfVm; *om.* PcPtTbVp

³ Auct. concilium Tb; Altis<s>i<d>orensis concil' Be; Ex Autis. concilio CaMgPf; Autidiosorensis conc. Ce; Antisiodorensis conc. Pr; Antisiodorensis concilium MqVp; Astidiolense cc. Rb; Aut. concilium SeVo; Ex conc. Aut. Tc; *no insc.* Ea

⁴ -ati CaMgPfTbTc; -atibus Ea

⁵ vel CaMgMqTbTcVo; nec BeGcOaPfPrRbVm

⁶ filios *CeOaLdMqPaPhPkPqPrSbTbVm; infantes AdBdBeCaDaHaLk(repeated and *canc.*)MgPcPfSb²(ss)TcTdTfVoVp; filioli Mn

⁷ nec *CaMgPfTbVm; vel Tc

⁸ nec osculari feminas *add.* Ea (*cf c 81*)

81

¹Capitulorum², lib. VII³, cap. cccxciii⁴

Monachi sibi compatres commatresve⁵ non faciant, nec osculentur feminas.

ID 1.133] *De cons. D 4 c 104*

¹ In *add.* Pf, De eodem *add.* Vo; *om.* *BeCaMgTbTc

² -ulorum BeCaMgPtSfVm; -ularium Da; -ularum PfPh; -ular' Tb; -ul' Tc

³ VII *CaMgPfTcVm; VI PhTbSf

⁴ cccc (et *add.* Pf) xciii *BdDaPfPhPtSfTb; cccxciii BePhTf; cccxviii Ca(?); cccxcv GcPrVm; cccxciii Mg; cccxciii PcTc; ccc capitulum xciii Vo; *om.* QaSe; *no insc., no break* Rb

⁵ comp. commatresve BeCaMgPfPhQaVm; commatres compatresve Tb; comp. et commatres Tc

82

[*Quod patrini¹ sint² fideiussores apud Deum pro filioliis³ suis*]⁴. *Sermo Augustini⁵ dominica⁶ prima post Pascha qui⁷ sic incipit, Hodiernus dies⁸*

¹ patrini AdBeCeDaMgPaPfTcVm; patruus Ca

² sint AdBeCePaPfTcVm; sunt CaMgRb²

³ filioliis BeCaCeDaMgPaPfTc; filiis EaRb²

⁴ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; *in text* EaPaSfTfVmVo(adding cap. lxxxi); *om.* PcPtTbVp

⁵ Sermo. Aug. *AdCeMgPc; Augustinus BeCaPhPtTf; Aug' omelia Gc; Sabb' autem Mq; Sermo s. Aug. PaTb; Ex sermone Aug. in Pf; Omel' Augustini PrVm; Ex sermone sancti Aug. in Tc; Sunt autem RbVo

⁶ *om.* Gc

⁷ dom. prima post Pascha qui (que CaPtRb) *AdCaCeMgPaPfPtRbVo; in homelia (i *add.* Da) post Pascha qui BeDa; post Pascha qui PcTb; qui post Pascha Tc; ubi Tf; prima post Pasch' que Vm

Vos⁹ ante omnia tam viros quam mulieres, qui filios in baptismo suscepistis¹⁰, moneo ut vos cognoscatis¹¹ fideiussores apud Deum extitisse pro illis quos visi¹² estis de sacro fonte suscipere, ideo semper eos admonete ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, caritatem teneant. Ante omnia symbolum et orationem Dominicam et vos ipsi tenete, et illis quos excepistis¹³ ostendite.

ID 1.134] *De cons. D 4 c 105*

⁸ dies *CaMgPfTb; om. PcTc; no insc. Ea

⁹ Vos DaGcMgPfPrQeTbTcVp; Nos AdCeMqPk; Hoc LgLhPaPq; ostquam Sl

¹⁰ suscepistis CaMgPfTb; suscipitis Tc

¹¹ vos cog. *CaMgPfTb; cog. vos Tc

¹² visi *BeGcMgTbVp; iussi Ca²Pf²TcVm; missi Ca

¹³ excepistis *AdCeGcLdMgPaPcPfPrRbSbTcTdTfVm; suscepistis Be; accepistis CaDaHaPhQeTb

83

Cartaginense concilium IIII, cap. xli¹

Non liceat² fieri rebaptizationes, reordinationes vel translationes episcoporum.

ID 1.152] *De cons. D 4 c 107*

¹ (Ex add. Pf) Cart. conc. IIII – xli CaLdMgPfPt; cap. xli (ex add. Ad) conc. IIII (III GcLnPr) Cartag' AdBeGcLnMqPrQe; Conc. IIII Kart' cap. xli CeRb; Ex concil' Carth. III cp. xxxvii (xxviii Sb) DaSb; Ex Cart. conc. Ea; Conc. Cartag. IIII cap. xli LdTf; Ex conc. III Cart. cap. xli Oa; Ex conc. Cart. – xli PhTc; Ex (om. Vm) cap. xli conc. IIII Cart. SfVm; Cart. conc. cap. xli Tb; cap. xli concil' IIII Cart. TdVo; cap. x libro ex conc. quarto Cartaginensi Vp.

Quod nemo rebaptizandus est add. in mg. Sb, Quod non licet rebaptizari, reordinari vel episcopos transferri add. Vo; cf c 84 for CeRb

² liceat CaPfTbTc; licet AdMgSb

84

[Quod nemo debeat rebaptizari]¹. Ex² epistola³ Augustini ad Maximianum

Rebaptizare hereticum hominem⁴, qui hec sanctitatis signa⁵ perceperit, que Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est. Rebaptizare autem catholicum immanissimum scelus est.

ID 1.172] *De cons. D 4 c 108*

¹ in mg. BeCaDaGcMgPfPr, in mg. to c 83 CeRb, in text PaVm; Quod nemo rebaptizetur cap. lxxxiii Vo; om. PcPtTbTcTfVp

² Ex MgMqPfTbTc; om. *CaRb

³ Ex ep. om. Pt

⁴ Reb. her. hom. *CaGcMgRbTbTcVm; Reb. hom. her. BePf; Ne babazare her. hom. Pq; Her. hom. reb. Wc

⁵ signa *CaMgPfTb; dona Tc

85

¹*Beda in libro primo, omelia xxxvii*²

Sive hereticus sive scismaticus sive facinorosus, quisque in confessione sancte Trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est a bonis catholicis rebaptizari, ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

ID 1.173] *De cons. D 4 c 51*

¹ De eodem *add.* CaDaQa mg, Vo *text.*

² in (om. Ph) libro primo omelia xxxvii (xxxviii BeMfPhSe, xxxviii CeGcMgMhMqQe) BeCaCeGcTd(mg.)MfMgMhMqOaPfPrQeRbSeSITbVmVo(*adding* capitulum lxxxiii); in libro I omel' xxx AdBdMkPcTf; in libro Levit. om. xxxvii DaVp; in libro I omel. Xxxviii MjMm; lib. I Pa; Beda homelia xxxvi Pt; omel. xxxvii *only* Qa; in libro I om. xxxviii Sf; super Iohannem in omelia de Nicodemo Tc; *no insc.* Ea

86

¹*Augustinus, De unico baptismo libro III*²

Catholica vero³ ecclesia propterea⁴ non debet iterare baptismum qui⁵ apud hereticos datus est, ne iudicare videatur ipsorum esse quod Christi est, aut eos non habere quod intus cum⁶ acciperent⁷, amittere utique foras exeundo non possent.

ID 1.164 *med.]*

¹ De eodem *add.* in mg. Da, Item de eodem capl' lxxxv *add.* Vo

² libro III *BeCaGcMgPfRbTfVo; lib. III AdTb; om. MnPcPrTcVm

³ vero *CaMgPfTb; quoque Tc

⁴ ideo Mn

⁵ qui *BeCaMgMqTc; quia PfTb?VmVo; quod Rb

⁶ intus cum *CaMgRbTb; cum intus Pf; intus Tc

⁷ acciperent *CaMgTbTc; *corr. fr.* acciperint *to* acceperint Pf

87

¹*Idem*². *Libro primo*³

Sacramentum baptismi est quod habet qui baptizatur, et sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur. Sicut enim baptizatus⁴, si ab unitate recesserit, sacramentum⁵ baptismi non amittit, sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi⁶ baptismi⁷ non amittit. Nulli enim⁸ sacramento iniuria facienda

¹ Quod baptizatus non amittit sacramentum baptismi nec ordinatus sacramentum ordinationis *add.* Ca mg.

² Idem BeMgPfPhTb; Item Qe; Item de sacramento baptismi Vo; om. AdCaDaGcMqOaPcPrPtRbTcTfVm

³ *no insc.* Ea; clxxxvi *add.* Vo

⁴ vel ordinatus *add.* ss Tf

⁵ dande *add.* and *canc.* Mo

⁶ dandi *CaMgTbTc; tanti Pf

est, si discedit a malis, utrumque discedit, si permanet in malis, utrumque permanet. Sicut ergo acceptatur⁹ baptismus quem non potuit amittere qui ab unitate discesserat, sic acceptandus¹⁰ est baptismus quem dedit ille qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat.

ID 1.162 med.] cf De cons. D 4 c 32b

⁷ -ismi *CaMgPf; -ismum TbTc

⁸ enim CaPfTbTc; om. Mg

⁹ -atur *CaMgPfTb; -atus Tc

¹⁰ acceptandus *AdBeCaCeDaHaLdMgMqOaPfPhPrTdTf; accipiendus GcTbTc; accipitandus Rb; acceptus Vo

88

[*Quod baptizati ab hereticis debeant¹ reconciliari*]². *Gregorius Quirino episcopo³ in Hibernia⁴*

⁵Antiqua patrum institutione didicimus ut quilibet⁶ apud heresim in Trinitatis nomine baptizantur⁷, cum ad sanctam ecclesiam redeunt, aut unctione⁸ chrismatis, aut impositione⁹ manus, sola professione fidei ad sinum matris ecclesie revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens¹⁰, per unctionem vero sancti¹¹ chrismatis ad ingressum catholice Oriens¹² reformat¹³.

ID 1.153] De cons. D 4 c 44a

¹ ab her. deb.] deb. ab her. Gc

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PaPcTfVmVo(adding lxxxviii); om. PtTbVp

³ om. Pt

⁴ Hiberia Sf

⁵ In add. Pf, om. *BeCaMgMnOeTbTc

⁶ ut quil. BeCaGcMqOaTbVo; ut quil. si Mg; ut si quil. Pf; ut quil. qui Rb; quod si quil. Tc

⁷ -antur PfTbTc²; -entur CaMg

⁸ unctione *CaMgPfPhTc; ad unctionem Tb

⁹ -one *CaMgPfPhTc; -onem Tb

¹⁰ occidentalis ecclesia add. ss Ld²

¹¹ sancti *MgPfTb; sacri CaTc

¹² orientalis ecclesia add. ss. Ld²

¹³ reformat *CaMgOePfTb; informat Tc

89

¹*Gregorius III Bonefacio²*

Illi³ qui baptizati sunt per diversitatem et declinationem linguarum gentilitatis tamen, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos⁴ per manus impositionem et sacri chrismatis unctionem confirmari.

¹ De eodem add. CaDa mg., Vo text. Pelagius papa Gaudentio episcopo add in mg. Rb²

ID 1.149]

² episcopo *add.* Sftb, cap. lxxxvii *add.* Vo, *om.* *BeCaMgOaPfRbTcVm

³ Illi *BeCaDaMgMqPtRbTbTcVo; *om.* OaOePf

⁴ eos *CaMgPfTb; *om.* Tc

90

¹*Pelagius papa Gaudentio episcopo*²

Sin³ vero apud dilectionem tuam eorum qui converti volunt manifesta confessione claruerit, quod in⁴ Trinitatis nomine fuerint⁵ baptizati, sola reconciliationis gratia impensa, catholice reconciliare fidei⁶ maturabis, ut tali dispositione⁷ servata nihil aliter⁸ quam quod⁹ evangelica iubet auctoritas temeritatis cuiusdam¹⁰ spiritu videatur effectum.

ID 1.161 end] De cons. D 4 c 30b (cf above c 62)

¹ De eodem *add.* CaDa mg., Vo *text*

² lxxxviii *add.* Vo. *No insc., no break* Rb (cf c 89)

³ Sin *BeCaDaGcLdMgMqOaPkPrPtQaTbVmVoVp; Si quando AdPfTfWc; Qui BdCe²LjPyRb; Cum CcPaPq; Sui Ce; Sum Pa; Si PhTc; Si vero Sb

⁴ in *BeRbTbTcVm; *om.* CaGcMgPf

⁵ nom. fu. CaMgPfTc; fu. nom. BeTb

⁶ rec. fid. CaMgPfTb; fid. rec. Tc

⁷ dispositione *BeCaCeGcHaLdMgPaPfPrRbTdVm; dispensatione Da(*after obsc. corr.*)Sb(*over erasure*)TbTcTf

⁸ vel aliud *in mg.* Mo²

⁹ *suppl. ss* Mo²

¹⁰ cuiusdam *CaPfTbTc; *om.* Mg

91

¹*Ex decretis*² Leonis pape episcopis per³ Siciliam constitutis missis⁴, cap. xxix⁵

Tu⁶ autem⁷ de quibus scripsisti qui se baptizatos sciunt, sed cuius fidei fuerint qui eos baptizaverunt se nescire profitentur, quoniam quolibet modo formam baptismatis acceperunt, rebaptizandi non sunt, sed per manus impositionem virtutem Spiritus sancti accipientes quam⁸ ab hereticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt.

ID 1.236] De cons. D 4 c 38

¹ De eodem *add.* CaDa mg., Vo *text*

² -etis CaMgPfTc; -eto RbTb. Ex dec. *om.* Pt

³ per *CaMgPfPhPrTcVm; *om.* Tb

⁴ missis *BdBeCaDaGcPrVm; meis [?] Oa; miss' Tb; constitutis Vp; *om.* MgPfPrRbTcTf

⁵ xxix BdBeCaGcMgPrPtRbTbVmVo(*adding capitulum lxxxx*); xxx PcTc; xix Pf; xxxi OeSf

⁶ Tu AdBeCeGcHaLdMgMqOaPaPfPkPrPtRbSbTdVmVoVp; Hii CaCcDaMnMoPcSb²TbTc; Si LaPhPy

⁷ Tu autem *om.* Tf

⁸ quam *GcOaPhPrRbSbTbTcVp; quod BeCaMgMqPaPcPfPkPqVo

92

[Quod parvuli quorum nescitur baptismus rebaptizari¹ debeant quia non dicitur iteratum² quod nescitur³ factum]⁴. Gregorius III⁵ Bonefacio⁶

Parvulos qui a parentibus subtracti sunt, et an baptizati sint⁷ an non⁸ ignoratur, ut hos baptizare debeas secundum patrum traditionem, si non fuerit qui testificetur, ratio poscit⁹.

ID 1.146] De cons. D 4 c 110

¹ non add. EaSf, om. BeCaMgPfTcVo

² om. Vo

³ iterum add. Vo

⁴ in mg. AdBeCaCeDaGcHa²LdMgMoPfPrRb²SbTc (cf c 95 below); in text EaPaPcVmVo(adding cap. lxxxxi); Quod parvuli quorum nescitur baptismus rebaptizentur in text Tf; om. OaPtTbVp

⁵ IIII RbVp

⁶ no insc. Pc (cf c 93)

⁷ sint *MgPfTbTc; sunt BeCa

⁸ an non *BeMgOaPfPhPrTc; om. CaTb

⁹ Similiter - consecrentur add. Ea from end of c 93

93¹

²Carthaginense concilium³ V⁴, cap. vi⁵

Placuit de infantibus quotiens non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos⁶ esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per etatem⁷ idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos⁸. Similiter et de ecclesiis, quotiens super earum hesitatur consecratione⁹, agendum est, id est ut¹⁰ sine trepidatione consecrentur.

ID 1.147] De cons. D 4 c 111

¹ Ea has only end, from Similiter, run on from c 92

² De eodem in mg. Da; De eodem et de ecclesiarum consecratione de quibus dubitatur add. Vo. Greg. II Bonefacio add. Pc

³ Carthag. conc. *BeTbVp; Carthaginensi concilio CaGcMgPhTc; Item ex Carth. conc. Pa; Ex Carth. conc. Pf; Cartag' concil' Vm

⁴ V *BeCaMgPfTbVm; om. PcTc

⁵ lxxxxii add. Vo

⁶ bapt. *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ sunt per et. *BeTbTcVmVo; per et. sunt CaMg; sint per et. Pf; propter et. Rb

⁸ corr. fr. baptizatos Mo

⁹ hes. cons. CaMgPfTb; cons. hes. Tc

¹⁰ est id est ut *AdBeCaPhTb; est idem ut MgPf Rb; est id est Tc

94

De illis qui aliquam habent dubitationem baptismatis¹ ut rebaptizentur². Ex decretis Leonis pape ad Rusticum Narbonensem episcopum missis cap. xxviii³

Si nulla extant indicia inter propinquos aut⁴ familiares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi de quibus queritur baptizati fuisse doceantur, agendum est ut renascantur ne manifeste pereant. In quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum. Qui⁵ autem possunt meminisse quod⁶ ad ecclesiam veniebant⁷ cum parentibus suis, possunt recordari⁸ an quod eorum parentibus dabatur acceperint⁹. Sed si hoc etiam ab ipsa memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse¹⁰ nescitur, quia non¹¹ temeritas presumptionis¹² intervenit, ubi est diligentia pietatis.

ID 1.238] De cons. D 4 c 113

¹ hab. dub. bapt. (baptismi Ce) *CaCeVm; dub. bapt. hab. Mg

² De illis - rebapt. AdBdCaCeDaGcLdLeMgOaPrRbSbVm; om. BePaPtTbVp; De his qui habent dubitationem baptisii rebaptizentur PcTc; Ut rebaptizentur super quibus dubitatur Pf; De eodem TfVo

³ missis (-a Rb, -um Vm) cap. xxviii BeCaGcOaRbSfTbVmVo(adding cap. lxxxiii); xxviii MgPfQa; cap. xviii Tc. Ex – xxviii in mg. Pk

⁴ aut CaMgPfTb; et Tc

⁵ Qui *CaMgPfTb; Si Tc

⁶ corr. fr. quo Mo

⁷ veniebant *CaMgPfTb; venierint Tc

⁸ suis possunt rec. *CaMgPcPfTb; om. Tc

⁹ -erint *OaRbTc; -erunt BeCa(vel i add. supers.)CeGcMgMoPaPfPqQaQeTbVmVo. non iterabitur add. Tc, om. *BdBeCaCeMgOaPcPfQaRbTb

¹⁰ esse *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ non *CaMgTbTc; om. Pf

¹² non add. Pf, om. *CaMgTbTc

95

¹Epistola Augustini ad Bonefacium²

Non illud te moveat quod quidam³ non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regenerentur eternam, sed eos putant hoc remedio temporalem retinere vel recipere⁴ sanitatem. Non enim propterea illi non⁵ regenerantur, quia non⁶ ab istis hac intentione offeruntur.

¹ Quod parvuli baptizantur licet non ea intentione ut regenerentur a parentibus ad baptismum deferantur CaDaLn mg.; Quod parvuli quorum nescitur baptismus rebaptizari debeant, quorum non dicitur iteratum quia nescitur factum Tc mg; Quod parvuli qui recta fide ad baptismum non feruntur tamen regenerantur cap. lxxxiii Vo; om. BeCeGcLdMgMoPaPfSfTbTdTfVmVp (cf Pf c 92 above)

² Ep Aug. ad Bon. AdBeDaGcPfQeTbVmVo; Ep. Bon. ad Aug. Ca; Aug. in ep. ad Bon. Mg; Ex ep. Aug. ad Bon. PhTc; Aug. ad Bon. Pt; Ep. Greg' ad Bonefacium Rb; ad Bon. add. ss Mo

³ cum add. MgTc, om. *BeCaGcPfRbTb

⁴ vel rec. CaMgPfTb; om. Tc

ID 1.171] *De cons. D 4 c 33*

⁵ *erasure in text, minus in mg. Ph*

⁶ *after intentione RbTb, here *CaMgPaPcPfPkPrSbTc; nondum Qe*

96

[De presbitero qui se deprehenderit non esse baptizatum¹. Contraria sententia]². Ex concilio apud Compendium, cap. v³

Si quis presbiter ordinatus deprehenderit se non baptizatum⁴ esse, baptizetur et ordinetur iterum⁵, et omnes quos prius baptizavit.⁶

ID 1.268] +C I q 1 c 60 *Palea*

¹ *in mg. AdBeCaCeDaLjMgSb, in text LdLeLnPfPrPoSfTfVmVo; De his qui se – bapt. in text Rb; om. GcPaPcPtQeTbTcVp*

² *Contraria sententia in text PaSfVmVo(before De presb.), in mg. AdCaCeDaGcLdLnPrQeSbTc, ss in mid-canon over baptizetur Mg; Sententia est contraria in mg. Tb; om. BeLeOaPcPfPrRbTfVp*

³ *cap. v BeCeRbTbTcVm; cap. MgPaPf; cap. lxxxxv Vo; om. CaVp*

⁴ *non bapt. *CaMgPfTb; bapt. non Tc*

⁵ *ord. it. *CaMgPfTb; it. ord. CeGcTc*

⁶ *et omnes quos – bapt. antequam baptizet [fo.18]debent ab eo baptizari rebaptizari subs. canc. Ce (cf c 97)*

97

[De eodem. Determinatio]¹. Ex dictis² Isidori episcopi³

Si quis per ignorantiam ordinatur, antequam baptizetur, debent ab eo baptizati rebaptizari⁴, et ipse non ordinetur. Sed Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat⁵, sed Spiritum Dei subministrantem gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

ID 1.294] C I q 1 c 59

¹ *De eodem in mg BeCaGcLdPfPrQe, in text RbVmVo, om. AdCeDaMgOaPaPcPtTbTcVp; Determinatio (-tione Ad) in mg. AdCaDaLjLnMgTc, Contraria sententia in text Tf; om. BeGcOaPaPcPfQeRbSbTbVmVoVp*

² *Ex dictis] Ex dicto Ad; dicto Tf*

³ *episc. *CaMgPfTbVo(adding lxxxxvi); ep. de eodem Pc; ex eodem Tc; om. Rb*

⁴ *antequam bapt. – rebapt. suppl in mg. Ce² (cf c 96)*

⁵ *hoc dimissum est in mg. DaGcLn*

98

De illis qui presbiteros cogunt denarios pro balsamo dare¹. Ex concilio Cabillonensi, cap. v²

¹ *De illis qui (presbiteros add. EaLdMgSf) cogunt denarios pro balsamo dare (dare pro bals. EaLdRb) AdEaGcLdLeMgMqOaPcPrRbSfTbVm text; Quod presbiteri chrisma (prima Ce) accepturi nichil*

Quidam fratres dixerunt consuetudinis antike fuisse in eorum ecclesiis ut pro balsamo emendo, ad chrisma faciendum sive pro luminaribus ecclesie concinnandis³, binos⁴ vel quaternos denarios presbiteri darent. Unde omnes uno consensu⁵ statuimus ut, sicut pro dedicandis basilicis et dandis ordinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo sive pro luminaribus emendis⁶ nihil presbiteri chrisma accepturi dent. Episcopi itaque ex ecclesiasticis facultatibus balsamum emant, et luminaria singuli in ecclesiis suis.

ID 1.287] C 1 q 1 c 106 has from Statuimus ut only, sl. variant

debeant dare pro balsamo (baptismo MgPaTcWc, et pro baptismo add. Vo) emendo vel (om. Pf) pro (om. Be) ordinibus vel (om. Pf) pro dedicandis (dedicatis Ln) ecclesiis (eccl. ded. Vo) add. in mg. AdBeCaCe²DaGcLnMgPfPrSbSlTcTdVo(adding lxxxxvii)Wc, in text EaPa; Ut presbiteri non cogantur balsamum crismatis vel ordines vel ecclesiarum dedicatines emere Mn; Ut pro balsamo vel luminaribus ecclesie nichil dare cogatur Pt; Nichil dandum pro crisma, pro bapt' vel orationibus vel dedicandis ecclesiis in text Tf; om. PhTbVp.

² Cabillonensi cap. v *LdPfRbSfTbTc; Cabilonensi BeCa; Carbonensi cap v MgVp; no insc. EaPc

³ eccl. conc. *CaMgPfTb; conc. eccl. Tc

⁴ binos *CaMgPfTb; benos Tc

⁵ consensu *MgPfTbTc; concessu Ca

⁶ emendis *CaMgPfTb; om. Tc

99

[¹De chrismatis panno]². Ex³ concilio⁴ apud Belvacum, cap. viii⁵

Si quis voluerit chrismatis pannum iterum linire⁶ et super⁷ alium baptizatum⁸ mittere, non est absurdum⁹.

ID 1.288] De cons. D 4 c 121

¹ Sique (?) add. and conc. Ad

² De chr. panno *AdCbEaLdLeLjMgMhMkMmOaPcPfSeTc; De panno chr. in mg.

BeCeDaGcPrQeSbTc, in text CcLmMfPaRbSfTfVmVo; Ca in mg. only; De panno chrism. scilicet add. in mg. Ld; om. LfMgMnPtTbVp

³ corr. fr. E Cb, om. Rb

⁴ Ex conc. om. Mj

⁵ Ex - viii om. CcEaMoPc; lxxxxviii add. Vo

⁶ chr. pan. it. lin *GcLmMoQeRaSeTbVmVoVp; chr. it. pann. lin. BeCaCbCcLlLjMgPf; pan. chr. it. lin. LdMn; chr. pan. it. lavare MkMmMq; chr. pann. lin. it. Tc

⁷ caput add. MkMmMq

⁸ alium bapt.] alius baptizati MkMmMq

⁹ est abs. *CaEaMfMgMhMjMkMmMnMoOaPfPtQaRaRbSeTbTcVmVoVpWc; abs. est Lj; e contra laudamus add. Qa

100

[Quod non sit baptizandum nisi¹ de novo chrismate nisi necesse² fuerit³. De presbiteris qui⁴ veteri chrismate⁵ baptizare presumunt]⁶. Ex concilio Lugdunensi, cap.

iii⁷

Si quis de alio chrismate quam de illo novo quod proprii episcopi largitione vel concessione accepit⁸ baptizare, nisi preoccupante morte, temptaverit, pro temeritatis ausu ipse in se⁹ sue dampnationis protulisse sententiam manifestatur.

ID 1.266] De cons. D 4 c 122

¹ nisi MgPfTcVm; ubi Ca

² necessitas Pa

³ Quod - nisi nec. fuerit AdBeCaCeDaGcMgPrQeSbTcWc mg., in text EaPaSfVmVo(adding cap. lxxxxviii); interlined Oe; Quod - ubi nec. non occurrit Pf mg; Quod non sit bapt. de veteri crismate nisi nec. sit in text Tf; om. LeMqOaPcTbVp

⁴ de add. Tb, om. CaMgTc

⁵ vet. chrism.] unctione veteris crismatis Ad

⁶ De presb. - presumunt *AdBeCaCeGcLeMgMqOaPcPrQeTbTcWc; om. DaEaPaPfPhPtRbSbVoVp

⁷ no insc. EaPc

⁸ -epit PfTbTc; -ipit AdBeCaGcMgVo

⁹ ipse in se *CaMgPfTb; in se ipse Tc

101

[Quod presbiteri petant chrisma a proprio¹ episcopo aut per se aut per alium qui sit² eiusdem ordinis]³ De eadem re⁴. Ex concilio apud Valentias⁵, cap. ii⁶

Presbiteri qui dioecesan⁷ ecclesias regunt⁸ non⁹ a quibuslibet episcopis, sed a suo, nec per iuniorem clericum, sed per seipsos aut per illum qui eiusdem ordinis sit, ante Pasche solempnitatem chrisma petant¹⁰.

ID 1.270] De cons. D 4 c 123; +D 95 c 4 is widely var.

¹ a proprio] ab Vo

² om. Vo

³ Quod (Ut Vo) - (qui sit om. Tc) eiusdem ordinis in text EaPaPcSfTcTfVmVo(adding cap. c), in mg. AdBeCaCeDaGcMgPr; Quod - proprio episcopo Pf mg.; om. LeOaPtRbTbVp

⁴ De eadem re AdBeCaCeGcLeMgOaPrRbTb; De eodem Vo; om. DaPfPhPtSbTcVp

⁵ -ias *GcMgPfRbVm; -iam CaTbTcVo

⁶ no insc. Pc

⁷ -sanas *CaGcPfRbTb; -sianas BeMgTc

⁸ eccl. reg. *CaMgPfTb; reg. eccl. Tc

⁹ non *MgPfTbTc; nec Ca

¹⁰ ante P. sol. chr. pet. *CaGcMgPfTcVm; chr. pet. ante P. sol. PhTb; ante P. sol. chr. accipiat Rb

102

[Quare in aqua et nunquam¹ in vino baptismus consecratur]². Haimo³ super epistolam primam⁴ ad Romanos⁵

Fortassis querit aliquis quare in aqua solummodo, et non aliquando in vino⁶, baptismus consecratur. Cui respondit⁷ beatus⁸ Ambrosius, Idcirco uniformiter id fieri⁹ in aqua ut intelligatur quod sicut aqua sordes corporis aut vestimenti¹⁰ abluit, ita illud baptisma anime maculas sordesque vitiorum emundando abstergit.

ID 1.54]

¹ numquam AdCaDaEaMgSfVm; non PfSbTcTfVo

² Quare - cons. (fiat Tf) in text EaPaPcTcTfVmVo(adding cap. ci), in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfSb, om. LeOaPtRbTbVp. -etur BeCaMgPf; -atur Tc

³ Anno Pt; Heimo Rb

⁴ primam *BeCaGcPfPhRbTbTcTf; om. AdDaMgMnOaVo

⁵ no insc. EaPc

⁶ aliq. in vino *CaMgPfTb; in vino aliq. Tc

⁷ -dit *CaPfTb; -det Mg; d' Tc

⁸ beatus *CaMgTbTc; presbiter Pf

⁹ etiam add. Pf, om. *CaMgTbTc

¹⁰ -enti *CaMgPfTb; -entum Tc

103

Capitularum¹, libro VI, cap. lxxvii²

In Sabbato sancto Pasche vel Pentecostes si quis velit aquam consecratam ad aspersionem³ in domo sua⁴ recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

ID 1.112] De cons. D 4 c 126

¹ Capitularum CaPfPh; Capitularum BeGcMg²PtSfTfVm; Cap' RbTc; ? Tb

² lxxvii BeCaGcMgPcPfTb; lxxviii Tc; lxxvi Vo; no insc. Ea. Cap. libro xxvii capitularum libro VII Rb.

De aqua baptisterii consecrata post infusionem crismatis per domos non aspergenda before insc. Pa; Quod aqua consecrata in Sabbato Pasche vel Pentecosten in domo possit aspergi. cii add. Vo. Hoc dimissum est add. in mg. Gc

³ aq. cons. ad asp.] <de> aqua consecrata <aspersionem> Gc

⁴ domo sua *BeDa²MgPhPrRbSbTbTc; domo CaDaPfVo; domum suam Qe

104

[Qua ratione scimus apostolos fuisse¹ baptizatos.]² Augustinus in epistola ad Seleucianum³

¹ fuisse GcCaMgPfVm; om. Tc

² Qua - bapt. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²Sb; text PaPcTcVmVo(adding cap. ciii); Qua ratione baptizati sunt apostoli in text Tf; om. PtTbVp

³ Seleucianum AdBdBeGcLdMgPfPtSfTfVmVoVp; Selentianum CaMq; Selucianum OaPr; Solentianum Ph; Saleucianum Rb; Seleutanum Tb; Seleucianam Tc; in ep. ad Sel. om. Qa; no insc. Pc

Quando ab Hierosolimis exiit Dominus Iesus cum discipulis suis in Iudeam terram, et ibi morabatur cum eis⁴, baptizabat⁵ non per seipsum, sed per discipulos suos, quos intelligimus iam fuisse baptizatos sive baptismo Iohannis sicut nonnulli arbitrantur sive, quod magis credibile est⁶, baptismo Christi. Item. Respondit Dominus Petro, Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Unde intelligitur, quod iam Petrus fuerit baptizatus⁷.

ID 1.309] De cons. D 4 c 147

⁴ mor. cum eis *CaMgPfTcVm; cum eis mor. Tb

⁵ -abat *CaPfTbTc; -at Mg

⁶ in add. PfTc, om. *CaMgTbVm

⁷ Petrus fuerit bapt. *BePfQeTcVmVo; fuerit bapt. Ca; fuerit Petrus bapt. Gc²MgQa; fuerit bapt. Petrus GcRb; Petrus fuerat bapt. Tb

105

¹Augustinus ad Vincentium Victorem²

Si eos de quibus scriptum non est utrum fuerint baptizati³, sine⁴ baptismo de hac vita recessisse contendimus, ipsis calumpniamur apostolis qui preter apostolum Paulum, quando baptizati fuerint⁵ ignoramus, sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innotescere potuit quod beato Petro Dominus ait, Qui lotus est non indiget nisi ut pedes⁶ lavet.

ID 1. 310] De cons. D 4 c 148

¹ De eodem add. in mg. CaDa, in text Vo

² cap. ciiii add. Vo

³ sive add. CeGcHaLdMnPaPfPkSbTdTf, vel add. Tc, sive non add. Ad²BeDa²Mg, om.

*AdCaDaPhRbTbVmVo

⁴ corr. fr. si non Vo

⁵ bapt. fuerint *MgPfRbTc; fuerint bapt. CaGcOaTb

⁶ pepedes Tb

106

[Quod omnes¹ non baptizati si pro Christo moriuntur, baptizati moriuntur]².

Augustinus³, De civitate Dei, libro XIII⁴

¹ om. RbSb

² in mg AdBeCaCeGcMgPf PrRb²(cf EaTc c 107)Sb, in text PaPcVmVo(adding cv); De eodem in mg. Da; om. OaPtTbTfVp

³ Aug. CaMgTbTcA; Idem Pf

⁴ lib. XIII om. Gc; no insc. Pc

Quicumque non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet⁵ ad dimittenda peccata quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis⁶.

cf Ars. fo.122]

⁵ eis val. GcPfRbTbTcA; valet eis CaMgVo

⁶ baptismi Mn

107

¹*Ex dictis Augustini episcopi*²

Catecumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam habere non credimus, excepto duntaxat nisi martirii sacramentum compleat. [108]. Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote³ et interrogatus respondet. Hoc idem martir coram persecutore facit, qui et confitetur fidem, et interrogatus respondet⁴. Ille post confessionem aspergitur⁵ aqua⁶, hic vero aspergitur sanguine, vel tinguatur⁷ igne. Ille manus impositione⁸ pontificis accipit Spiritum sanctum, hic habitaculum efficitur Spiritus sancti⁹, dum non est ipse¹⁰ qui loquitur, sed Spiritus sanctus qui in illo loquitur. Ille¹¹ communicat eucharistie in commemoratione mortis Domini, hic ipsi Christo commoritur. Ille confitetur se mundi actibus¹² renuntiare, hic ipsi¹³ renuntiat et vite. Illi omnia peccata remittuntur, isti¹⁴ extinguuntur.¹⁵

ID 1.211] De cons. D 4 c 37

¹ DaTc mg., Ea text have here rubric to c 106; Tf text has Quod omnes non baptizati si pro Christo moriuntur <in sanguine> baptizantur. De eodem add. Ca mg., De eodem et de catecuminis defunctis add. Vo

² Augustini episcopi *AdCaDaGcOaPcPtRbTbVo(adding cap. cvi); Augustini BeMgTc; eiusdem Pf; Quid conferat baptismum add. Vp. Ex dictis - ep.] Idem Ph

³ suam coram sac. in mg Vo

⁴ Ea ends c. here. Hoc idem – respondet in mg. Vo

⁵ -itur *MgPfTbTc; -atur Ca

⁶ asp. aqua *CaMgPfTb; suam aqua baptismi Tc

⁷ tinguatur CaPfTbTc; extinguitur Mg

⁸ manus impositione *CaMgPfTb; per manus impositionem Tc

⁹ eff. Sp. Sancti CaMgPfTb; Sp. Sancti eff. Tc

¹⁰ ipse *CaMgPfPh; ille TbTc

¹¹ Ille *CaMgPfTb; Illi Tc

¹² mundi act. *CaMgPfTb; act. mundi Tc

¹³ hic ipsi BeGcMgMq²PhRbSITb; hic sibi ipsi Ca; hi ipsi MqVo; hic ipse Pf; hi sibi Tc

¹⁴ in isto Da; ibi omnia Rb

¹⁵ hic ipsi Christo – ext. BeCaCeGcMgMqPhPkPqRbSITbTcVo; om. Pa

109

[Quod sufficiat ad salutem fides et cordis conversio si necessitate¹ defuerit baptismus]². Augustinus de unico baptismo, libro III³

Baptismi⁴ vicem aliquando⁵ implere passionem⁶ de latrone illo⁷ cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, beatus Ciprianus non leve documentum assumit⁸, quod etiam atque etiam⁹ considerans invenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex¹⁰ baptismo deerat¹¹ posse supplere, sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum¹² misterium baptismi¹³ in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi¹⁴ crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum, neque quia credidit passus est, sed dum patitur¹⁵ credit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili¹⁶ baptismi sacramento, quod ait apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem¹⁷ confessio fit¹⁸ ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum misterium baptismi non contemptus religionis sed articulus necessitatis excludit, et sicut in illo latrone quod baptismi sacramento¹⁹ defuerat complevit Omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu sed necessitate defuerat, sic²⁰ infantibus qui baptizati moriuntur eadem gratia omnipotentis explere credenda²¹ est, quod non ex impia voluntate sed ex²² etatis indigentia nec corde credere ad iustitiam possent²³, nec ore

¹ -ate CaEaMfMgSfTcVm; -atem Pf

² Quod – def. bapt. (bapt. def. Ad) AdBeCaCeDaGcMfMgPfPrSb mg., EaPaPcTcTfVmVo(adding cap. cvii) text; om. MjMkMmMnOaPtTbVp

³ lib. IIII *CaMgPfPrTbVo; lib. III Ph; om. Tc; no insc. EaMoPc

⁴ sane add. LeMnMkMm, om. AdBeCaCeDaGcHaLdMgPaPfPrTbTcTdTfVo

⁵ vicem al. *CaMgOaPfTb; al. vicem BeGcPrRaTcVmWd

⁶ ss Pa²

⁷ lat. illo *CaMgPfTb; illo lat. Tc

⁸ -umit *CaMgPfPhTc; -umpsit Tb

⁹ atque etiam *CaMgPfTb; ipse Pt; om. Tc

¹⁰ ex *AdBeDa²GcMgMhMkMmMnMoMqOaObOdOeOfPfPhTbVmVoVp; om. CaDaRbVa; a LgMfMj; de TcBrant

¹¹ deerat AdBdBeCaDaGcHaLdLkMgMnMoPcPfPhPwRbSb²TcTdVoVp; erat CeMfMhMjMkMqOaPaPkPqPrPtSbTbVm; -mo deerat Wc² over erasure

¹² ex bapt. – celebrandum suppl. in mg. Pt

¹³ mist. baptismi *MgOaPfPhTc; mist. baptismatis Ca; baptisma Tb

¹⁴ Chr. nom. Mn

¹⁵ patitur *CaMgPfPhTc; passus est Tb

¹⁶ -ili *CaMgPfTb; -ilis Tc

¹⁷ autem *CaMgTbTc; om. Pf

¹⁸ c.f. *MgPfTbTc; fit confessio Ca

¹⁹ bapt. sacr. *CaMgPfTb; sacr. bapt. Tc

²⁰ ita Oa. in add. BeCaLgMfMgMjMoObOfRaTcVaVp, om.

*GcMhMkMmMnOaOdOePfPrTbTbVmVoBrant

²¹ codenda Ca (obscurely altered)

²² ex *CaMgPfPhTc; om. Tb

confiteri ad salutem. Baptismus quidem²⁴ potest inesse ubi conversio cordis non defuerit.²⁵ Conversio autem cordis potest quidem²⁶ inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo²⁷ non potest. Neque²⁸ ullo modo dicenda est²⁹ conversio cordis³⁰ ad Deum cum Dei sacramentum contempnitur³¹.

ID 1.177a, 178b] De cons. D 4 c 34, which has the central section, missing here but present in ID

²³ corde cred. ad iust. poss. CaMgPfPhTb; cred. ad iust. poss. corde Tc

²⁴ cordis *add. and canc.* Tb

²⁵ Baptismus - non defuerit (fuerit *Tc) CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁶ autem cordis potest quidem CaMgPfTc; quidem cordis potest Tb

²⁷ baptismo *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

²⁸ Neque *CaMgPfPhTc; Nec Tb

²⁹ est *CaMgPfTb; *om.* Tc

³⁰ conv. cordis *CaMgPhTcVo; cordis conv. Pf; conv. Tb

³¹ contemp. Dei sac. Mn

110

[Quid sit verus baptismus]¹. ²In libro sententiarum Prosperi

Verus³ autem⁴ baptismus constat non tam ablutione corporis quam fide cordis, quemadmodum apostolica doctrina tradit⁵ dicens, Fide mundans corda eorum. Et alibi, Salvos facit baptisma non carnis⁶ depositio sordium, sed conscientie bone interrogatio in Deum.

ID 2.9 (pt.)] De cons. D 4 c 150

¹ Quid sit verus (verus sit Gc) bapt. (bapt. ver. Tf) *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb; *in text* EaPaPrRbTcTfVmVo(*adding* cap. cvii); *om.* OaPtTbVp

² Augustinus *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

³ Purus Qe

⁴ autem *CaGcPfTb; *om.* MgTc

⁵ -dit *CaMgPfTb; -didit Tc

⁶ *corr fr.* cordis Ca³

111

[Quod qui¹ in uteris matrum² sunt cum matribus³ non baptizantur]⁴. Augustinus contra Iulianum⁵

Si ad matris corpus id quod in ea concipitur pertineret, ita ut eius pars deputaretur, non baptizaretur infans cuius mater baptizata est aliquo mortis urgente

¹ qui MgPfTcVm; si Da; *om.* Ca

² matrum BeCaDaPfTcVo; matris AdMgPrVm; si Pc

³ eis Sb

⁴ Quod - bapt. (-entur Tf) *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, *in text* PaPcRbTcTfVmVo(*adding* cviii capitulum); *om.* OaPtTbVp

⁵ Aug. – Iul. *om.* Rb

periculo⁶ cum eum gestaret in utero. Nunc vero⁷ cum etiam ipse baptizetur⁸, non utique bis baptizatus habebitur. Non utique ad maternum corpus cum esset in utero pertinebat. Item. Si⁹ quicquid est in homine¹⁰ quando baptizatur et sanctificatur, baptizari et sanctificari¹¹ putandum¹² est. Dicturus es, et ipsa in illo¹³ baptizari et sanctificari¹⁴ que in intestinis¹⁵ et vesica per digestionem¹⁶ corporis digeruntur¹⁷? Dicturus es hominem baptizari et sanctificari¹⁸ in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum necessitas cogat¹⁹ gravidam, et ideo baptizari iam²⁰ qui nascitur non debere²¹, postremo dicturus es baptizari²² et sanctificari febres, quando baptizantur egroti.

ID 1.184] De cons. D 4 c 114 to utero pertinebat, De cons. D 4 c 35 from Si quicquid

⁶ urg. per. *CaMgPfTb; per. urg. Tc

⁷ vero *CaMgPfTb; ergo Tc

⁸ -zetur MgPfTbTc; -zaretur Ca

⁹ Si *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ est in hom. *PfTbTc; in hom. est CaMg

¹¹ corr. fr. consecrari Sb

¹² putandum *CaMgPfTb; credendum Tc

¹³ in illo *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁴ bapt. et sanct. *PfTbTc; sanct. et bapt. Mg; bapt. Ca

¹⁵ in intestinis MgPfTbTc; intestinis CaPf; in testamentis Mg

¹⁶ -ones *CaMgPfTb; -onem Tc

¹⁷ corr. to degerenda Sb

¹⁸ consecrari (vel sanct. ss) Ad

¹⁹ nec. cog. *CaMgPfTb; cog. nec. Tc

²⁰ tam Mg; eum add. Pf, om. *MgMqTbTc

²¹ et ideo bapt. - debere

*AdBdBcCeDaGcHaLdLkMgMqObOdOePaPcPfPqPrSbSgTbTcTdTfVaVmVp; om. Ca; et ideo qui nasc. (iam add. Rb) bapt. non debere OaRb; et ideo qui nasc. bapt. non deb. iam qui nascitur Of; et ideo bapt. iam qui debere non nascitur Ph; et omnino bapt. – debere Pk; et in omni bapt. – debere Vo

²² qui nascitur non – baptizari in mg. Ha²

112

[De eodem]¹. Isidorus, Sententiarum libro I, cap. xviii²

Qui in maternis uteris sunt, ideo cum matre baptizari non possunt, quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum³ Christum non potest renasci⁴. Neque enim dici regeneratio in eum potest⁵ quem generatio non precessit. Qui scelerate

¹ in mg. CaDaPf, in text Tf; De eodem et de male viventibus add. Vo; om.

AdBeCeGcMgPaPrRbSbSfTbTcVmVp

² libro - xviii (xxiii Da, xvii Ph) *CaDaMgPfPhSbTb; libro - cc Tc (cf c 116); cap. cxviii x Vo

³ corr. fr. scilicet Vo

⁴ non pot. renasci AdBdBcCaHaLd²LkMgPaPfPqPwRbTcTdTfVp; non potest

CeGcLdMqOaPkPrVmVo; renasci non pot. PcPhSb; regenerari non potest Tb

⁵ in add. Mg, om. *CaPfTbTc

vivunt in ecclesia et communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nihil ad emundationem proficere sibi⁶.

ID 1.185] De cons. D 4 c 115

⁶ prof. sibi *CaPfTbTc; sibi prof. Mg; Qui scel. – sibi om. Mn

113

[De sacramento manus impositionis]¹. Urbanus papa omnibus Christianis, cap. vii²

Omnes fideles per manus impositionem episcoporum post baptismum accipere debent Spiritum sanctum ut pleni Christiani inveniantur.

ID 1.296] De cons. D 5 c 1a

¹ De - impos. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb; in text EaPaPcRbTcTfVmVo(adding cxvi); om. MnPtTbVp. v in mg. Be²; De ministerio consignandorum et consignatorum in mg. Lj

² vii *BeCaGcPfRbTbTcVmVo; viii Mg; v Mm; Urbanus papa in mg. Mo²; no insc. MoPc; omnibus - vii om. Ea. For De sacramento – vii Db has: Ex epistola Antherii papa ca. xv. Et consignatorum in text and marg.

114

[Quod maius sacramentum sit¹ manus impositio quam baptismus]². Melchiades papa Hispanorum³ episcopis⁴ hec⁵ scripsit⁶, cap. vi⁷

De⁸ his vero super quibus rogatis vos informari⁹, id est utrum maius est sacramentum manus impositionis¹⁰ episcoporum aut¹¹ baptismus, scitote utrumque magnum esse sacramentum¹². Et sicut unum¹³ maioribus est¹⁴, id est¹⁵ summis

¹ sac. sit AdBeCaLdLmMfMgObOeSIVaVmWc; sit sac. CcRb²; sacramentum Pf; sit Tc

² in mg. AdBeCaCeGcLdMgObPfPrRb²(against c 113)SbSIVaWc, in text CcEaLmOePaPcTcTfVmVo(adding cxii); iii. De ministerio baptizandorum et consignandorum et consignatorum et observatione singulorum in mg. Bd²; om. CbEgLfMhMjMkMmMnOaOdOfPtTbVp; De observatione singulorum in mg. Lj

³ -anorum *BdBeCaCbEgLfLmLjMfMkMhOd²OePfRbTbVmVoWc; -anorum Ad; -anorum MgMmOdVa; -onorum Oa; -aniam Pt

⁴ Hisp. epp. CaMgMqPfRb; epp. Hisp. MjPt

⁵ hoc Oe

⁶ Melch. - scripsit (-si Lf) AdBdBeCaCbLdLfLjLmMfMgMhMkOaObOdOePfRbSbVaVmVo; om. CcTc; Melch. - episcopis DaEg(at foot of leaf)MjPtSb²TbTfWc; Melchiabtus papa Sl

⁷ cap. vi *AdCaEgLfLmMfMgMhMkOaObOdOePfPtTbVaVmVoWc; cap. vii BdLjTf; om. BeCcSlTc; cap. ii CbLj²; cap. v MmRb; no insc. EaMoPc. Wc² adds at head of leaf: Propter adultos dicitur maius quia non possit sine isto salvari si ex conremptu vel negligentia dimittunt.

⁸ De *AdBdBeCaCcEgLfLmMfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfPtTbTcVaVmWc; Ex Lm

⁹ corr. fr. infirmari Lj; informare Mk

¹⁰ -itionis *BdBeCaEgLf²MfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfPtTbTcVaVmWc; -itio CbLj

¹¹ aut *AdBeCaMfMgMhMjMkMmPfPtOaTbTcVm; om. OdVa

¹² manus imp. - mag. esse sacr. (sacr. esse Ad)

*AdBdBeCaCbEgLfLjMgMhMjMkMmOaObOdOfPfRbTbTcVaVmVo; manus imp. - esse mag. sacr. MfOdPtWc; manus imp. - sacr. mag. esse Oe; manus imp. ep. aut scitote utrum esse magn. sacr. Sl; om. Ld (app. with mark of om. but no suppl. text); scitote utrumque – sacr. in mg. Pa²

pontificibus¹⁶ quod a minoribus perfici non potest, ita et maiori¹⁷ veneratione venerandum et tenendum est¹⁸. Sed ita coniuncta sunt hec duo sacramenta ut ab invicem nisi morte preveniente¹⁹ nullatenus²⁰ possint²¹ segregari²², et unum sine altero rite²³ perfici non potest²⁴.

ID 1.255] De cons. D 5 c 3

¹³ a add. BdCaCbCcDaLfljMh²MjMkMmMnOeOfTcVa², om.*

BeEgLdLmMfMgMoOaObOdPfPtRaSITbVaVmVo

¹⁴ est *BeEgHaLdLjLmMfMgMhMkMmMnMoOaObOdPfPtRaRbPwSITbTcTdVaVmVo;

accommodatum est BdCbLkOe²Of; fit Da²Mj; om. AdCaCcLfOeTf

¹⁵ a add. CaCbDaLflj²Lk(subs. canc.)Va², om. * Ad(with

erasure)BdEgLjMfMgMjMkMmMnMoOaObOdOePfPtPwSITbTcVaVm

¹⁶ pontificibus *BdCeDa²EgGcLdLkLmMfMhMjMkMnOaOeOfPaPhPkPqPrPtPwSbSITbVcVmVo;

pontificibus accomodatum BeCbEg²HaLd²LjMgMgMoObOdPcPfPwRbTcTdVaVc²VpWc;

pontificibus acc. est AdCaCcDaLd²; sacerdotibus Mj; pontificum accommodatum Tf

¹⁷ maiora Va

¹⁸ et ten. est AdBdBcCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkOaObOdOeOfPfTbVa²Vm; est PtVa; est et ten. MmTc

¹⁹ nisi mort. prev. *AdBdBcCaLdLmMfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPfTcVaVm; om. CbLj

²⁰ non Pt

²¹ possint BeCbLdLjLmMfMg²OdOeOfPfSITbTcVmVo; possunt

AdBdCaCcMgMhMjMkMmMnOaObPtVa

²² segregari *AdBdBcCaCbCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmOaObOdOeOfPf²PtTbVaVm; separari Tc

²³ rite MgPfTc; recte MhMm

²⁴ Nam unum sine altero, morte preveniente, salvare potest, aliud non potest. Set forte cogitet aliquis, Quid mihi – post baptismum et cetera roboramur add. Qa (as H 245), om.

*AbAdBdBcCaCbCcCeDaEaEbEcEgFcGcKaLbLdLgLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoOaObOdOePaPfPkPrPtPwRbSdSeSgTbTcVaVmVoVpVtWaWbWcZa

115

¹Eusebius papa² fratribus³ per Campaniam et⁴ Tusciam⁵ constitutis⁶, cap. xxii⁷

Manus quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest nisi a summis sacerdotibus, nec tempore apostolorum ab aliis quam ab ipsis apostolis legitur aut⁸ scitur peractum⁹ esse, nec ab aliis quam qui eorum locum¹⁰ tenent unquam¹¹ perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter

¹ De eadem add. Ca mg.

² om. Tf

³ fratribus *Be²CaMgPfTb; episcopis Tf; om. Be; omnibus episcopis Tc

⁴ aut Tf

⁵ Stutiam Vo

⁶ constitutionis Ln. scribit add. BeGcLnOaPaPfPrQeRbSfTfVmVo, scripsit add. CeSIVp, om.

*AdCaLdMgMnPhTbTc

⁷ xxii CaGcMgPhQeRbTbVm; xxi Be; xxiii Ce; xxxii DaPfSb?; xxxiii Tc; xxxii. Quod soli episcopi debeant confirmare. cxiii Vo; cap. xxii om. Pc. Et de observatione singulorum add in text and marg. Db

⁸ aut CaMgPfTb; vel Tc

⁹ peractum MgPfTbTc; peractum Ca

¹⁰ eorum locum *CaMgPfTb; locum eorum Tc

¹¹ unquam *MgTbTc; nunquam CaPf

presumptum fuerit, irritum habeatur et vacuum, nec inter ecclesiastica unquam¹² reputabitur sacramenta.

ID 1.257, cf 1.297] De cons. D 5 c 4

¹² unquam *CaMgPfTb; om. Tc

116

[*Quod soli episcopi debeant confirmare*¹]². Ex decretis³ Innocentii pape Decentio episcopo missis⁴, cap. iii⁵

Presbiteris⁶, seu extra episcopum sive presente episcopo cum baptizant⁷, chrismate baptizatos ungere liceat, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis cum tradunt Paracletum.

ID 1.263(pt)] De cons. D 4 c 119

¹ crismare Rb²; conf. deb. Sb

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PaPcVm; Quod presbiteri non debent confirmare, sed soli episcopi in text Tf; De eodem cxiii Vo (after insc.); om. MnPtTbVp

³ -etis *CaPf; -eto Mg; -et' Tb; dictis Vp

⁴ missis *BeCaPhRb; miss' CePaVmVo; misso Mg; om. PfTb. Dec. ep. missis om. Tf

⁵ Ex decr. - iii (ii Be) *BeCaMgMnPtTbVmVoVp; Ex registro Gregorii ad Ianuarium episcopum Caralitanum, cap. cc Tc (cf c 117); no insc. Pc

⁶ -eris *AdBeCaOaPf; -eri BdDaGcLeMgMnMqPcPhPrTbTcTdVcVmVo; -eros Wc²

⁷ -ant *CaPfTbTc; -atur Mg

117

¹Ex registro Gregorii ad Ianuarium episcopum Caralitanum², cap. cc³

Presbiteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non presumant. Sed presbiteri baptizatos tangant⁴ in pectore ut episcopi postmodum confirment in fronte.

ID 1.264] De cons. D 4 c 120

¹ Quod soli episcopi confirmare debeant in mg. PfLn²; in text Tc; om. BeMg (cf c 116)MmOaPcRbSfTbVmVpVo; De eodem in mg. CaDa

² Caralitanum *BeMgPfRb; Calaritanum BdCa; Cartalitan' Ph; Caranitanum ?Tb

³ Ex - cc BeCaMgPcPfTbVo; Rabanus - xxx (cf c 118) Mm; Greg' - cc Pt; om. Tc (cf c 116); Greg' (only) Tf; De eodem cxv add. Vo

⁴ tangant *BeGcMgOaObOdPhPrPtQeRbTbVmVoVp; ungant AdDaLdMqTc; tingant BdHaOePaPf; unguant CaVa; tangat Ce; tinguant OfTdTf; ungunt Sl

118

¹*Rabanus, De institutione² clericorum, libro³ I, cap. xxx⁴*

Novissime⁵ a summo sacerdote per impositionem manus Paracletus⁶ traditur⁷ baptizato, ut roboretur per Spiritum sanctum ad predicandum aliis idem⁸ donum⁹ quod ipse in baptismo consecutus est, per gratiam vite donatus¹⁰ eterne. Signatur enim¹¹ baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitatem¹², per pontificem vero in fronte¹³, ut in priori¹⁴ unctione significetur super¹⁵ ipsum Spiritus sancti¹⁶ descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoque ut¹⁷ eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine¹⁸ sanctitatis et scientie et¹⁹ virtutis²⁰, venire in homine²¹ declaretur.

ID 1.300] De cons. D 5 c 5

¹ De eodem *add.* CaVa mg., Vo text; v. (*om.* Lj, Et *add.* Db) Quid consecrat baptismum quid confirmatio in text and mg. Db, in mg. BdLj, Que sit virtus huius sacramenti *add.* in mg Ob, Ex - cap. cc (*rubr. to c 117*) *add.* and *canc.* Va

² institutione *AdBeCaLdMfMgMhMjMkObOdOfPfPtRbTbTcVaVo; institutis CbFcLjOePrVm; inst' Bd

³ *om.* Ob

⁴ Rabanus (Urbanus Pc) - cap. xxx (xix

Tf)*AdBdBcCaFcLdMfMgMhOaObOdOeOfPcPfPrPtRbTbTcTfVaVmVo(*adding* cxvi); Rabanus - I. LmMk; Rabanus Mj; *om.* CcMm. v. Quid conferat baptismus, quid confirmatio in mg. Bd²

⁵ -imo Cc

⁶ Perac- Lf

⁷ Par. trad. *BeCaLdMgMhMmObOdOeOfPfPtTbTcVa; trad. Par. Lm

⁸ idem *BeCaCbCcLdLfLjLmMgMjMmObOdOfPtTbTcVa; id est MkOePf

⁹ donum *BeCaLdMfMgMhMjMkMmMoObOdOeOfPfPtTbTc; bonum CcVa

¹⁰ vel um *add.* ss Oe

¹¹ sign. enim *BeCaLdMfMgMhMjObOdOeOfPfPtTbTcVa; enim sign. Cc

¹² -atem CbLdLjMfMgMhMmMqOeOfPfTbVm; -ate BeCaCcLfLmMjMkMoObOdPtTcVaVo

¹³ fronte AdBeCaCcLfLmMhMjMkOdPtTcVaVo; frontem CbLdLjMfMgMqObOeOfPfTbVm

¹⁴ in priori AdBe²CaCcLdLmMfMgMjMkMmMqObOdOePfPtTbVaVo; priori BeCbLjMoOf; priore

Tc

¹⁵ *corr. fr.* per Be

¹⁶ s. Sp. Be

¹⁷ ss Be

¹⁸ omn. plen. *BeCbCcLdLfLjLmMfMgMhMkMmObOdOeOfPfPtTbTcVa; plen. omn. Ca

¹⁹ et *BeCcLdLfLjLmMgObOdOeOfPfPtTbTcVa; *om.* CaCb

²⁰ veritatis Mm; *corr. fr.* veritatis Vc

²¹ ven. in homine *AdBeCbCcGcLdLfLjMfMgMkMmMoMqOaObOfPcTcVm; ven. in hominem CaFcMjOdOePfQePwRbVaVp; ven. Lm; in homine ven. PtSlTbVoWc

119

¹*Ex concilio Aurelianensi, cap. iii*²

Ut³ ieiuni ad confirmationem veniant perfecte etatis, ut moneantur confessiones⁴ facere prius ut mundi donum Spiritus sancti valeant accipere, et⁵ quia nunquam erit Christianus nisi in⁶ confirmatione episcopali fuerit chrismatus.⁷

ID 1.254] *De cons. D 5 c 6*

¹ Quod – nec. fuerit (*cf c 120*) *add. in mg. here* AdBeCaCeGcLdLnMgPr, Ca *continuing*: et similiter confirmandi; Quod – confirmandi *in text* PcVm; Ut nemo nisi ieiunus confirmetur nisi necesse fuerit *in mg. Bb*; Quod ad confirmationem ieiuni venire et confiteri debeant *in mg. DaTc*; Quod sint ieiuni quando confirmantur nisi necessitas fuerit *in mg. PfSb*; Quod sint ieiuni qui confirmantur nisi necessitas sit *add. in text Tf*; Qualiter ad confirmationem veniendum sit Vo; *om. OaPtRbSfTbVpWc*

² cap. iii AdBeCaLdMgSb²TdTf; cap. MnPf²SfTb; cap. i Tc; cxvii Vo; *om. DaGcPhPrRbSbVvm; no insc. Pc*

³ Et CeOaRb

⁴ -iones *CaMgPfTb; -ionem Tc

⁵ et *BeMgPfTbTc; *om. Ca*

⁶ in *BeCaPfTbTc; *om. Mg*

⁷ perfectus et verus *add. in mg. Mo*²

120

[*Quod episcopi sint ieiuni quando confirmant, nisi necessitas fuerit*]¹. *Ex concilio*

*Meldensi*², *cap. iii*³

Ut⁴ episcopi non nisi ieiuni⁵ per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis et morte periclitantibus. Sicut autem duobus⁶ temporibus, Pascha videlicet⁷ et Pentecosten⁸, a ieiunis⁹ celebrari debet baptismus, ita etiam traditionem Spiritus sancti a ieiunis pontificibus¹⁰ convenit celebrari.

ID 1.261] *De cons. D 5 c 7*

¹ *in mg. DaPfRb²SbTcWc; in text Vo(adding cap. cxviii)*; Quod ad confirmationem ieiuni venire et confiteri debeant Ca *mg.*; Quod confirmantes et confirmandi ieiuni esse debeant nisi necessitas fuerit *in text Pa*; Quod episcopi non nisi ieiuni tradant Spiritum sanctum *in text Tf; om.*

AdBeGcCeMgOaPcPtTbVp (*cf c 119*)

² conc. Meld. * MgPf²PrTc; Meld. conc. BeCaRbTbTfVo

³ iii *BdBeCaGcPhRbTbVo; ? Pf; iiii Tc; vi MgVp; cap. iii *om. Pc*

⁴ Et CeOa

⁵ ieiuni *BeMgPfTbTc; ieiunis Ca

⁶ duobus *CaMgPfTb; a ieiunis Tc

⁷ Pascha videlicet *CaMgPfTb; Pasche Tc

⁸ -ten CaMgTbTc; -tes Pf

⁹ a ieiunis *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁰ a iei. pont. *before traditionem, marked for moving Tb*

121

[*Quod confirmatio non¹ debeat² iterari*]³. *Ex concilio Terraconensi, cap. vi*⁴

Dictum est nobis quod quidam de plebe bis vel ter, aut eo amplius, episcopis ignorantibus, tamen ab eisdem episcopis⁵ confirmentur. Unde nobis visum est eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari⁶ minime debere, quia bis vel amplius baptizatos aut⁷ confirmatos, non seculo⁸ sed soli Deo⁹ sub¹⁰ habitu regulari vel clericali¹¹, religiosissime famulari decretum est¹².

ID 1.244] *De cons. D 5 c 8*

¹ ss Be

² -eat BeCaMgPf; -eant Sf; -et Tc

³ Quod - iterari in mg. AcAdBeCaCeDaGcMgPfPrSb; in text EaPaPcRbTcVmVo(adding cxviii); Quod non debeat iterari confirmatio in text Tf; i.p. De observatione confirmationis Vp; om. OaPtTb

⁴ Ex - vi *BeCaMgPfTb; om. EaPcTc

⁵ tamen ab – ep. ss Be

⁶ -ari CaMgPfTc; -are Tb

⁷ aut *CaMgPfTb; vel Tc

⁸ corr. fr. secundo to sco (?) Cc

⁹ Deo CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ *Qe here lacks a leaf, and resumes in c 134 below*

¹¹ vel clericali *CaMgPfTb; om. Tc

¹² fam. dec. est *CaMgPfTb; dec. est fam. Tc

122

[*Que¹ penitentia sit² danda bis vel ter confirmatis vel baptizatis*].³ *Ex penitentiali⁴ Theodori⁵, cap. xiiii⁶*

Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo penitere, nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua⁷ necessitas cogat. Qui autem non ignari iterum baptizati sunt⁸, quasi iterum Christum crucifixerunt, per septem annos peniteant⁹, quarta feria et sexta feria¹⁰, et tres¹¹ quadragesimas

¹ Que BeCaEaMgPfVm; Quod Tc

² sit BeEaMgPfTc; om. Ca

³ Que - vel ter conf. vel bapt. (vel bapt. om. Gc, bapt. vel conf. Mg) in mg. AcAdBeCaCeDaGcMgPaPfPrRb²Sb, in text EaPcTfVmVo(adding cxx); om. OaPtTbVp; Quod - vel ter bapt. in text Tc

⁴ -tia SFTf

⁵ Theodori *AcBePfRbTbVmVo; Theodori episcopi CaMg; om. Tc

⁶ xiiii AcBeMgPfRbTbVmVo; xiii AdCa; no insc. EaPc; xviii Tc

⁷ magna al. AcPfTbTc; al. magna CaMg

⁸ bapt. sunt *AcCaPfTc; bapt. sunt quia Mg; baptizantur PhTb

⁹ peniteant *AcMgPfTbTc; peniteat Ca; om. PrVm

¹⁰ feria et sexta feria CeLdMnPhSbTbTf; et sexta feria AcCaDaHaMg; feria et sexta AdBePaTc; feria et tertia feria GcOaPr; et sexta feria PfVoVp; feria Rb

¹¹ septem Pa

peniteant. Si pro vitio aliquo fuerit¹² similiter, si pro munditia putaverint¹³, tribus annis similiter peniteant¹⁴.

ID 1.245] De cons. D 4 c 117

¹² al. fuerit *AcBePfTbTc; fuerit al. CaMg

¹³ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

¹⁴ sim. pen. BeMgPfTbTc; pen. sim. Ca

123¹

[De corpore et sanguine Domini]². Ambrosius in libro de catechizandis rudibus³

Panis⁴ et calix non quilibet sed certa⁵ consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod⁶ ita fit nobis, quamvis sit⁷ panis et calix, alimentum est refectionis non⁸ sacramentum religionis, non⁹ quod benedicimus gratiasque agimus Domino in omni eius munere, non¹⁰ tantum spirituali, verum etiam corporali¹¹.

ID 2.1 (pt)] De cons. D 2 c 39

¹ marked with 'x' in marg. Lg; repeated and cancelled after 123A Pq

² De - Domini in mg. AdBeDaGcMgPfPrPt²RaRb²^{Sb}SIWc, at head of leaf MhOe; in mg. and text CaEg; in text CeLcLgMjMoPaPcVmVo(adding c.xxi); vi. De sacramento corporis et sanguinis Domini in mg. DbLjWd; vi. De sacramento corporis et sanguinis Domini in mg. Bd²; vi in mg. Be²; De eucharistie La²; De - Domini in text after insc. MfTc; De corpore Domini Ambrosii libro de cath. rud. in text Mm; De corpore Domini in text Mq, in mg. Vc; De sacramentis corporis et sang.... Qa; De corpore Christi in text Tb; De corp. et sang. Dom. c. xxi Vo; De sacramento corporis et sanguinis Ihesu Christi Vp; om. Td (secundus in mg.). Explicit liber primus. Incipit liber (om. Sg) secundus AaKaMnPkPwSg; Incipit liber secundus CeHaTf, with De corpore - Domini after insc.. Incipit liber secundus LmOa; erasure followed by ii Va; om. AcLaLeOd(with erasure)

³ Amb. - rudibus AdBeCaCeLcLeMgPfRbTbTcTfVcVmVoVp; Libro ii Ambrosius (-osii Pt) catechizandis rudibus MhPt; Ambrosius Pc; om. MjWc

⁴ The P here is large and elaborate in AcCeGcLa(in blue, where other capitals are red)MhPh(also leaving three lines blank before the cap.)PkPwRbSbSeTbWd; a space is left for a large initial in BeLcMnOdSg; no distinctive initial

AdBdCaDaDbEgGaGbLdLeLfLgLjLkLmLnMfMjMkMmMoMqOaObOeOfPaPcPoPqPrPtPyRaSITfV aVmVoVpVqWc

⁵ ratione add. Ca, om. *AcBeMfMgMhMkMnMoPfPtTbTc

⁶ non add. ss Be²

⁷ nobis add. PfTb, om. *AcBeCaMgTcVo

⁸ al. est ref. non *AcBeMg; al. est resurrectionis non AdCaPfTcVo; non al. est refectionis sed Tb

⁹ non AcCaMgPfTcVo; nisi Be; om. Tb

¹⁰ non *AcBeMgPfTbTc; nec Ca

¹¹ corporali *BdBeCaMgTbTcVo; temporalis Pf.

124

¹Ambrosius in libro de officiis²

¹ Quod panis - Domini (om. RbVm) fiant (before corpus Sf) in mg. here AdBeCaCeDaGcMgPr (cf c125), in text PaRbSfVmVo(adding capitulum cxxiii), om. AcOaPcPfPtTbTcTf

² Amb. - off.] Aug' in libro sententiarum Prosperi Vo (repeated under c 125)

Ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus significatur³. Item. In illo sacramento Christus est. Item. Qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.

ID 2.7 (med.)] De cons. D 2 c 40

³ et cetera add. ss Mo²

125

[*Quod panis et vinum post consecrationem corpus et sanguis Domini fiant*¹.]²

Augustinus in libro sententiarum Prosperi³

Nos autem in specie panis et vini quam videmus res invisibiles⁴, id est Christi carnem et sanguinem, honoramus⁵, nec similiter pendimus⁶ has duas species quemadmodum ante consecrationem pendebamus, cum⁷ fideliter⁸ fateamur ante consecrationem panem esse et vinum quod natura formavit. Post consecrationem vero carnem Christi esse et sanguinem⁹ quod benedictio consecravit¹⁰.

ID 2.9 (pt)] De cons. D 2 c 41

¹ Domini fiant CaEaMg; fiant PaPfPrPtSbSfTf; fiat Domini Tc

² in mg. AcAdBeCaDaGcMgPfPrPt²(in mg. to c 124)Rb²Sb (and cf. c 124); in text EaPcTcVo(adding capitulum cxxiii), in text to c 124 PaSfVmVo; De eodem in mg. CaPr, in text Vm; om. OaTbVp

³ in - Prosp. om. Ea; no insc. Pc

⁴ res inv. *AcEaMgPfTb; res visibiles Ca; om. Tc

⁵ id est Christi carnem et sang. hon. *AcBeCaMgPfRb; hon. id est carnem et sang. Christi Tb; id est carnem Christi et sang. hon. Tc; in Christi carnem et sang. hon. Vo

⁶ corr. to per add., adding intelligimus ss Mo²

⁷ ss Mo²

⁸ cum fideliter *BePfTbTc; confidenter AcCaMg; cum confidenter Vo

⁹ esse et sang. BdCaMgPaPcPfPhPqPrPwSbTcTfVm; et sang. esse *Tb

¹⁰ corr. fr. confirmavit Mo; Qui scelerate vivunt in ecclesia et communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nichil ad emundationem proficere sibi add. Ea

126

[*Fides Berengarii de corpore et sanguine Domini*¹].² Confessio Berengarii³

Ego Berengarius⁴, indignus ecclesie Sancti Mauricii Andegavensis diaconus, cognoscens veram catholicam et apostolicam⁵ fidem, anathematizo omnem heresim,

¹ Christi Mo

² Fides - Dom. in mg. BeCaCeDaGcMgPfPrWc, in text MoPcTcTfVm; Fides – Domini nostri Ihesu Christi in mg. Sb; Fides Berengarii in mg. Ad; om. AcMhMkOaPtTbVp

³ Conf. Berengarii AcBeCaDaMgMhMmMnOaPfPhTbVp; Ex confessione Berengarii Ad; Berengarius GcPr; Confessio Herengeri Le; Confessio Berengarii de corpore et sanguine Christi (Domini Rb) PtRbSIVo(adding cap. cxxiii); om. PcTcTfVmWc

⁴ Berigenis Le

⁵ Cath. et apost. *CaMgPfTb; et apost. et Cath. Tc

precipue eam de qua hactenus infamatus sum⁶, que astruere conatur panem et vinum que in altari ponuntur post consecrationem solummodo⁷ sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec⁸ posse sensualiter nisi⁹ in solo sacramento manibus sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sancte Romane¹⁰ et apostolice sedi. Et ore et corde profiteor¹¹ de sacramentis Dominice mense, eamdem fidem me tenere¹² quam dominus et venerabilis papa Nicolaus et hec sancta sinodus auctoritate evangelica et apostolica tenendam tradidit mihique firmavit, scilicet panem et vinum que in altari ponuntur post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, et sensualiter non solum¹³ sacramento sed in veritate manibus sacerdotum tractari¹⁴, frangi, et fidelium dentibus atteri¹⁵, iurans per sanctam et omousion Trinitatem, et per hec sacrosancta evangelia Christi¹⁶, eos qui contra hanc fidem venerint¹⁷, cum dogmatibus et sectatoribus¹⁸ suis eterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid¹⁹ contra hec sentire aut²⁰ predicare presumpsero, canonum severitati subiaceam, lecto et perlecto sponte subscripsi²¹. Hanc confessionem sue fidei de corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi, a Berengario Rome coram centum tredecim episcopis factam, misit papa Nicolaus per urbes Italie, Gallie²², Germanie et ad quecunque loca fama pravitatis eius antea pervenire potuit, ut ecclesie que prius doluerant²³ de averso atque adverso²⁴, postea gauderent de reverso atque converso.

ID 2.10] De cons. D 2 c 42

⁶ inf. sum *CaMgPfTb; sum inf. Tc

⁷ esse add. Tc, om. *CaMgPfTc

⁸ nec *PfTbVo; non CaMgTc

⁹ nisi *MgPfTbTc; nec Ca

¹⁰ sancte Rom. *CaMgPfTb; ecclesie Tc

¹¹ ore et corde profiteor *CaMgPfTb; corde or ore confiteor Tc

¹² me tenere corr. fr. metuere Ca³

¹³ in add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁴ tractari *MgPfTbTc; trectari Ca

¹⁵ sacramento – atteri suppl. in mg. Mo²

¹⁶ Christi *PfPhPrTbVo(PhPrVo before evang.); om. BeCaMgTc

¹⁷ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

¹⁸ et sectatoribus *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ aliquid *CaMgPfTb; om. Tc

²⁰ aut CaMgPfTb; et Tc

²¹ subscripsi *CaMgTc; scripsi PfPhPrTb

²² et add. Tc, om. CaMgPfTb

²³ -rant *CaMgPfTb; -runt Tc

²⁴ averso (corr. fr. verso Oa) atque (adque Pt) averso Ad²BdBeGcLe²MnMqOaPfPrPt²Sb²SiTf; averso atque averso AdHaLePaSbTd; averso atque (adque Pt) averso CaDaLd(averso after corr.)MgPhPtTbVp; averso atque perverso Ce; averso Rb; averso et averso Tc; averso Vo

127

[Quod sacramentum non mutat speciem¹ propter credentium horrorem²]³.

Ambrosius⁴ in libro⁵ de officiis

Forte dicas⁶ quomodo vera caro, quomodo verus sanguis⁷, qui⁸ similitudinem non video carnis, non video sanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi qui⁹ operatur ut possit mutare et convertere¹⁰ genera et instituta nature. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli¹¹ eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare¹², et sanguinem suum daret¹³ ad bibendum recedebant. Solus tamen Petrus dixit, Verba vite eterne habes, et ego a te quomodo¹⁴ recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, et ne veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinem¹⁵ quidem accipis sacramentum. Sed vere nature gloriam virtutemque consequeris. ¹⁶Ego sum, inquit, panis¹⁷ qui de celo descendi.

ID 2.7 pt] De cons. D 2 c 43

¹ *om. Vm*

² credentium horrorem AdBePfPrRb²SbTfVmVo; credendum honorem Ca; credentium herrorem Ce; credentium errorem DaGcSf; honorem credentium Tc

³ *in mg. AdBeCaDaGcPfPrRb²Sb; in text PcSfTcTfVmVo(adding cxxv); om. MgOaPaPtTb*

⁴ Ambrosius *BdBeCeLdMgPaPhRbSbSeTbTcTfVmVo; Augustinus CaDa(*over erasure?*)GcPf; *om. Pc*

⁵ *in libro CaMgPfTcVo; libro Sf; libro I Tb*

⁶ dicas *CaMgPfSeTb; tu dicis Tc

⁷ vera (est *add. Pf*) caro - sanguis *BdCaMgPfSeTc; verus sanguis quomodo vera caro Tb

⁸ qui *CaMgTcVo; cum Pf; quia Tb

⁹ sic *add. Tb, om. *CaMgPfTc*

¹⁰ et convertere *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹¹ serm. Christi disc. *CaMgPfTb; Christi disc. serm. Tc

¹² manducare *CaMgPfPhTc; ad manducandum Tb

¹³ sang. suum daret CaMgPfTb; daret sang. suum Tc

¹⁴ a te quom. *AdCaMgPfVm; quomodo a te TbTc

¹⁵ -inem *CaMgPfTc; -ine Tc

¹⁶ Unde est *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

¹⁷ vivus *add. Ca, om. *MgPfTbTc*

128

¹*Augustinus in libro Sententiarum Prosperi*

¹ De eodem *add in mg. CaDa, in text Vo; Item add. Pa; Immutatio hec non nisi a mutato percipi potest add. in mg. Po. Tf lacks insc. or rubric for cc 128-133*

Si queris modum quo id fieri possit, breviter ad presens² respondeo, Misterium fidei³ credi salubriter⁴ potest, investigari utiliter non potest.

ID 2.9 pt.]

² ad presens *CaMgPfTb; om. Tc

³ fidei *BeGcMgRbTc; fidei est Be²CaPfPrTb; est fidei Vo

⁴ credi sal. *BeCaMgPfPh; sal. credi TbTc

129

¹Eusebius Emisenus²

Invisibilis sacerdos³ visibiles creaturas in substantiam corporis⁴ et sanguinis sui verbo suo⁵ secreta potestate convertit, ita dicens, Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Et, sanctificatione repetita, Accipite⁶ et bibite, hic est sanguis meus. Ergo⁷ ad nutum precipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa celorum, profunda fluctuum⁸, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus sacramentis, ubi precepit virtus, servit effectus.

ID 2. 4 pt.] De cons. D 2 c 35 med.

¹ De eodem add. Vo

² Emisensis Ph. cxxvii add. Vo

³ Christus add. ss Pc

⁴ substantiam corp. *CaMgPfPhTc; substantia corp. sui Tb

⁵ sui verbo suo *CaMgPfPhTc; verbi sui Tb

⁶ inquit add. AdCaDaOfTc, om. *BeCeGcMgMqOaOdOePfPhSbTbTfVaVmVo

⁷ sicut add. Tb, om. *AdCaMgObOdOeOfPfPhTcVaVmVo

⁸ prof. fluct. *CaMgPfTb; fluct. prof. Tc

130

[Quid sit sacramentum]¹. Augustinus in libro X², De civitate Dei

Sacrificium visibile³ invisibile sacramentum⁴, id est sacrum signum est. Alibi⁵.

Sacramentum invisibilis gratie⁶ visibilis forma.

ID 2.8 med.] De cons. D 2 c 32

¹ Quid sit sacramentum in mg. AdBeCeDaEgLcLdMgPfPrSb, in text PaPcRbVmVo(adding capitulum cxxviii); Quid sit sacrificium Gc mg., Tc text; om. CaOaPtTbVp

² libro X CaTbTcVm²Vo; X AdBdBeDaGcMgPfPrPtRbSbVmVp; X libro PcSf; libro Ph

³ est add. Tc, om. *CaMgPfTc

⁴ inv. sac. BdPfTbTcVo; visibile sacr. (preceded by lacuna) Ad; inv. sac. est Ca; invisibilis sacrificii sacramentum Mg

⁵ Alibi *CaMgPfTc; om. Tb

⁶ est add. Tc, om. *CaMgPfTb

131

[*Quid sit signum*]¹. Augustinus² in *II*³ de doctrina⁴ Christiana

Signum est⁵ res preter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid⁶ ex se faciens in cognitionem⁷ venire.

ID 2.8 (pt)] De cons. D 2 c 33

¹ Quid sit signum RbTc *text*, CaMg *mg.*; Quid signum *in mg.* AdBeCeDaEg²GcLdPfPrSb, *in text* PaPcVmVo(*adding* capitulus cxxviii); Quid sit signum quid species Sf (*cf c 132*); Ca *has long marginal gloss*; *om.* PtTbVp

² Augustinus CaMgTbTc; Idem Pf

³ in ii *BeDaGcMgOaPfPrRbTbVp; in libro ii Ca; in libro i PcTc; in libro Ph; libr' iiii Sf; lib. ii Vo; *om.* Ad

⁴ Dei *add.* Vo

⁵ <vel> quod representat speciem vel *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

⁶ aliud aliq. *CaMgTbTc; aliq. aliud Pf

⁷ -onem *CaMgPfTc; -one Tb

132

[*Quid species*]¹. Sanctus² Gregorius in homilia paschali³

Species namque et similitudo illarum rerum vocabula sunt que ante fuerunt, scilicet panis et⁴ vini, unde in fine cuiusdam misse oratur et dicitur,⁵ Perficiant in nobis, Domine, quesumus, tua⁶ sacramenta quod⁷ continent, ut que nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.⁸ Postulat quippe⁹ sacerdos ut corpus Christi quod sub specie panis ac¹⁰ vini nunc geritur, manifesta visione, sicuti revera est, quandoque capiatur. De qua visione¹¹ Dominus¹² in evangelio secundum Iohannem, Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Quamvis

¹ Quid (Quod Rb, sit *add.* Po) species *in mg.* AdBeCaCeDaEgGcLdLnMgPfPoPrRbSb, *in text* PaPcTcVmVo(*adding* capitulus cxxx; *om.* OaPqPtSfTbVp. Exponit quomodo intelligatur que nunc specie gerimus rerum veritatem capiamus *add.* Ca(*mg.*)Sf and *cf below*). Exponit quomodo intelligant que nunc specie gerimus *in mg.* Po

² Sanctus *BeCaMg; Secundus Oa; *om.* AdDaGcPfPhPrPtTbTcVoVp

³ No *insc.*, no *break* Sb

⁴ et *CaTbTc; ac MgPf

⁵ PaPqPtStb *break here*, Pa *adding* lxxxv. Exponit quomodo intelligatur que nunc specie gerimus, Pt *adding* Exponit specie gerimus

⁶ Dom. ques. tua *CaMgPfPr; Dom. quas tua BeVo; Dom. que sumpsimus tua PhTb; tua ques. Dom. Tc

⁷ quod *CaMgTbTc; que Pf

⁸ Exponit quomodo intelligantur (-antur MgVm, -atur AdCaGcLdLn, -ant Tc) que nunc specie gerimus (vel ii capiamus *add.* BeLm, r.u.c. *add.* GcPr, rerum incipiamus *add.* Ld, rer. u.c. *add.* Ln) *add. in mg.* AdBeCaGcLdLnLnMgPrTc, *in text* Vm, *om.* DaPfTb

⁹ namque Sb

¹⁰ ac *MgPfTb²Vm; et CaTc; *om.* Tb

¹¹ ait *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

¹² Dominus *MgPfTbTc; Deus Ca

non improbabiliter quidam¹³ exponunt hoc loco carnis et¹⁴ sanguinis veritatem ipsam eorumdem efficientiam¹⁵ id est peccatorum remissionem.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 34

¹³ quidam CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ et *CaPfTc; ac MgTb

¹⁵ ipsam (corr. fr. ipsorum Vo) eorumdem efficientiam *AdBeMgPfVmVoVp (vel efficaciam ss); ipsam eorumdem efficaciam CaTb; et eorum efficaciam Tc

133

[Quomodo intelligendum sit, Nisi quis¹ manducaverit carnem meum et biberit sanguinem meum]². Augustinus in expositione³ psalmi⁴ LIII⁵

Prima, inquit⁶, heresis in⁷ discipulis Christi velut a duritia⁸ sermonis eius⁹ facta est. Cum enim¹⁰ diceret, Nisi quis manducaverit carnem meam¹¹ et biberit sanguinem meum¹² non habebit vitam eternam, illi non intelligentes dixerunt ad invicem, Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Dicentes quia, durus est hic sermo, separaverunt se ab illo et remansit cum duodecim. Discedentibus illis instruxit illos qui remanserant¹³. Spiritus est, inquit, qui vivificat, caro nihil prodest. Verba que locutus sum ad vos¹⁴ spiritus et vita sunt, id est spiritualiter intelligenda sunt¹⁵. Intellexistis¹⁶ spiritualiter¹⁷? Spiritus et vita sunt. Intellexisti¹⁸ carnaliter? Etiam sic

¹ quis CaLdMgPf; qui Tc

² Quomodo - carnem m. et b. s. m. (etc add. GcPrSb, h.u.e. add. Ln) in text PcTcVm, in mg. GcLnPrRb²Sb; Quomodo - c. f. h. et b. e. s. in mg. AdCaMg; Quomodo - b.m.c.n.h.u.e. in mg. Be; Quomodo - carnem filii hominis et b. e. sang. in text Cc; Quomodo - et b. etc Ce in mg.; Quomodo - mand. c. f. h. et b. e. s. in mg. Da; Quomodo - c. m. et biberit s. etc in text LmSf VmVo (adding cxxxi), in mg. Pf; Quomodo mand. carnem di ho. Pa text; om. CbLfLjOaPtTbVp

³ libri add. and canc. Ld

⁴ Paschali Rb

⁵ liiii AdBeCbGcLdLfLmLjOaPfPhPtVmVo; in lii Ca; iiii Mg; lib. iiii Rb; liii Tb; i Tc; om. Pc. No insc. Cc

⁶ inquit *AdBeCbCeGcLjLmOaPaPfPrPtSbTbTcTdTfVmVoWc; quidem CaCcDaHaLdLfVaVp; quidam Mg; om. Ph

⁷ in *AdCbCcDa²LdLjLmMgPfPtSbTbTc; om. CaDaLf

⁸ a duritia *CaLdMgPfPtTbTc; ad duritiam Lm

⁹ eius *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; Christi Tc

¹⁰ enim *CaLdMgPfTbTc; om. Lm

¹¹ carn. meam *CaLdMgPfTbTc; meam carn. Lm

¹² sang. meum *CbGcLdLjLmPfPtTbTc; meum sang. BeCaCcLfMg

¹³ -erant *CaLdMgPfPh?PtTc; -erunt LmTb

¹⁴ ad vos AdCaCbCcLdLjLmMgPfPtTbVm; apud vos Lf; vobis Tc

¹⁵ id est (idem Mg) spir. int. sunt *Be²DaGcLd²LfLmMgMoOaPc²PhPrRaTbTcVm; id est spir. int. Sb; om. AdBeCaCbCcCeDbHaLdLjMfMjMjMkObOdOeOfPaPcPfPtTdTfVaVoWcBrant

¹⁶ -istis CaCbCc²LdLfLmMgPfTb; -isti PrTcVm; -ecta Pt; carnaliter etiam sic illa add. and canc. Cc; id est - intellexisti at foot of leaf Mm

¹⁷ ss Cc²

¹⁸ -isti *PrTc; -istis CaLdPfTb

illa spiritus et vita sunt¹⁹, sed tibi non sunt. Spiritualiter intelligite que locutus sum²⁰, Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, et bibituri²¹ illum²² sanguinem quem fusuri sunt²³ qui me crucifigent. Sacramentum aliquod²⁴ vobis²⁵ commendavi, spiritualiter²⁶ intellectum vivificabit²⁷ vos²⁸. Caro autem non prodest²⁹ quicquam, sed quomodo illi³⁰ intellexerunt? Carnem quippe sic³¹ intellexerunt, quomodo³² in cadavere venditur, aut in macello dilaniatur. Sciens autem Iesus ait, Hoc vos scandalizat, quia dixi, Do vobis carnem meam manducare, et sanguinem meum bibere? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius. Quid est hoc³³? Hinc solvit quod³⁴ illos moverat, hinc aperuit unde fuerant scandalizati. Hinc plane si³⁵ intelligerent³⁶. Illi autem putabant³⁷ erogaturum corpus suum³⁸. Ille³⁹ dixit se ascensurum in celum utique integrum. Cum videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius⁴⁰, certe vel tunc videbitis quia non eo modo quo putatis erogatur corpus suum, vel tunc intelligetis⁴¹ quia⁴² gratia⁴³ eius⁴⁴ non consumitur morsibus. Item. Donec seculum finiatur⁴⁵ sursum est Dominus, sed tamen etiam hic nobiscum⁴⁶ est⁴⁷ veritas

¹⁹ Intellexisti carnaliter - vita sunt *om.* Mg, *in* *AdCaCbCcGcLdLfLmPfTbTcWc

²⁰ vobis *add.* Cc(*subs. canc.*)Lm, *om.* *Ad(with lacuna)CaLdMgPfTbTc

²¹ bibituri *obsc. corr.* Oe. estis *add.* CaDbLmOdTb, *om.*

*CbCcGcLdLfLgLjMfMgMhMjMkMmMoOaObOeOfPfPhPrPtRaTcVaVmVoWc

²² illum GcMgPfTbTcVoWc; *om.* DbMhRa

²³ illi *add.* LfTc, *om.* *CaCbCcLdLjLmMgPfTbWc

²⁴ aliquod *CaDbMgPf²PhTcVmVoWc; aliud CbLj; aliquid LmPf; quod Tb

²⁵ vobis *CaDbMgPfTbTc; *om.* Ld

²⁶ in *add.* Cb, *om.* *CaLdMgPfTbTc

²⁷ -abit *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; -at Tc

²⁸ vos *CaLdMgPfTbTc; nos Lm

²⁹ prodest *CaLdMgPfTbTc; potest Cb

³⁰ non *add. and canc.* Cc

³¹ quippe sic *CaLdMgPfTbTc; sic quippe Lf

³² quomodo *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; sicut Tc

³³ hoc *CaLdMgPfTbTc; hec Lm

³⁴ quod *CaGcMgPfTbTcLd²; quos Ld; quid Lf

³⁵ *after corr.* Ld²; *advertisset add. ss* Gc

³⁶ *corr. fr.* intelligessent *to* intelligere potuissent Gc

³⁷ -abant *CaLdMgPfTc; -averunt Tb

³⁸ vel *add. and canc.* Cc

³⁹ autem *add.* Tc, *om.* *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb

⁴⁰ *corr. fr.* prius erat Ca³

⁴¹ *corr. fr.* intelligens Lf

⁴² caro *add.* Lf, caro, id est *add.* Tc, *om.* *CaCbCcDbLdLjLmMgPfTb

⁴³ gratia *CaDbGcMgPfTbTcVp(vel caro *ss*); *om.* Lf

⁴⁴ eius *CaCbDbGcLdLfLjLmMgPfTb; *om.* CcTc

⁴⁵ finiatur CaMgPfTbTc; firmatur Lm

⁴⁶ nobiscum *Ld²Tb; vobiscum CaGcMgPfTc

⁴⁷ est *CaCbCcLdLjMgPfTb; *om.* Tc

Dominus⁴⁸. Corpus enim⁴⁹ in quo resurrexit⁵⁰ uno loco esse oportet⁵¹, veritas autem eius⁵² ubique diffusa est⁵³.

ID 2.8 pt.] De cons. D 2 c 44

⁴⁸ sed tamen - Dominus] *om.* Ld, sed tamen nobiscum est veritas Dominus *add. ss* Ld²

⁴⁹ *ss* Cb

⁵⁰ resur- *AdCaMgPf; resur- Dominus Gc; sur- LmTb; resur- in Tc. quantum ad humanam spiritutem *add. ss* Ld²

⁵¹ divine scientie *add ss* Ld²

⁵² eius *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

⁵³ diff. est *CaMgPfTbTc; est diff. Cc

134

¹Augustinus² in epistola ad Hireneum³

Non⁴ hoc corpus quod videtis⁵ manducaturi estis, et⁶ bibituri illum sanguinem quem fusuri⁷ sunt⁸ qui me crucifigent, ipsum quidem et⁹ non ipsum. Ipsum invisibiliter¹⁰, non ipsum visibiliter¹¹. Unde¹² et subditur, Si necesse est illud visibiliter¹³ celebrari, necesse¹⁴ est tamen¹⁵ invisibiliter¹⁶ intelligi.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 45

¹ De eadem re *add.* CaDa mg., Cc text, De eodem *add.* Vo, *om.* CbLdLfLjLmMgPfTbTcVmVp

² Augustinus CaCbLdLfLjLmMgTbTc; Idem Pf

³ Aug. - Hir. *om.* Cc; Aug. - Hireum Sf; Aug' in sermone de verbis evangelii capitulus cxxii Vo

⁴ Non *BeCaCbCcCeDaGcLdLfLjLmOaPaPcPfPhPtRbTbTcVo; An MgMpPwVp

⁵ -etis *CaCbCcLdLfLjMgPfTb; -eretis Lm; -etur Tc

⁶ et *CaLdMgPfPhTc; nec Tb

⁷ effusuri Vo

⁸ illi *add.* AdBeCaCeGcHaMgObOdOeOfPaPfPrTbTcTdTfVaVoVp, *om.* *CbCcLdLjOaPh

⁹ et *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; sed Tc

¹⁰ *corr. fr.* vis- Tb

¹¹ Ipsum invisibiliter, non ipsum visibiliter *AdCaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; visibiliter Tc

¹² Unde *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb; Inde Tc

¹³ ill. vis. *CaCbCcLdLfLjLmPfTbTc; vis. ill. Mg

¹⁴ Qe *resumes*

¹⁵ est tamen *CbCcLdLfLjLmMgPfPrTc; tamen Ca; tamen est PhQeTb

¹⁶ invis- *CaCc²LdLmPfTbTc; vis- CcMg

135

[Quomodo manducandus est Christus].¹ Augustinus² in³ sermone de verbis⁴

Evangelii⁵

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfRb²Sb; in text EaPaPcSfTcTfVmVo(*adding* cxxxi); Quomodo Christus manducandus est in mg. Pr; *om.* OaPtTbVp

² Augustinus CaMgTbTc; Idem PfPt

³ in *CaMgPfTbVo; de Tc

⁴ de verbis *CaMgPcPfTbVo; *om.* Tc

⁵ no *insc.* Ea

Quid est Christum manducare? Non hoc est⁶ solum in sacramento corpus eius accipere. Multi enim indigni accipiunt, de quibus ait apostolus⁷, Qui manducat et bibit calicem Domini indigne iudicium sibi manducat et bibit. Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit, Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum⁸, in me manet et ego in eo. Si in me manet et ego in eo⁹, tunc bibit. Qui autem in me non¹⁰ manet, nec ego in eo¹¹, et si accipit sacramentum acquirit magnum tormentum.

ID 2.8 pt.] De cons. D 2 c 46

⁶ hoc est CaMgPfTb; est hoc Tc

⁷ ait ap. *CaMgPfTc; ap. ait Tb

⁸ sang. meum MgPfTbTc; meum sang. AdCa

⁹ Si in me - in eo (ego Mg) *Ad²CaMgOaTbTcVm; om. AdPf

¹⁰ in me non *AdGc²OaTbTcVm; non in me BeCaMgPfVo

¹¹ eo *GcPfTcVm; illo AdBeCaMgOaTb

136

¹Augustinus² in libro³ de penitentie⁴ remedio⁵

Ut⁶ quid paras, inquit beatus Augustinus⁷ in expositione evangeliste⁸, dentes⁹ et ventrem?¹⁰ Credere enim¹¹ in eum¹², hoc est manducare panem vivum¹³. Qui credit in eum manducat eum¹⁴.

ID 2.4] De cons. D 2 c 47

¹ De eodem in mg. CaDa, text Vo; Quod sacramento et re sacramenti conficitur sacrificium (sac. conf. Sb) in mg. Sb, in text Tf

² Augustinus CaMgTbTc; Idem PfPt

³ in libro om. Tf

⁴ -entie *CaMgPfTb; penitentia et Gc; -entiali PcTc; patientia et Rb

⁵ cxxxiiii add. Vo

⁶ Ut CaCeMgPfPrTbTcVc²; Et MqOaVc; Ad Rb

⁷ beat. Aug.] michi Oa; Aug. Rb

⁸ inquit - evang. AdBeCeGcMqPfPhPtTcVmVoWc; inquit Tb; om. CaMg

⁹ dentes *CaPfTbTc; dentem Mg

¹⁰ Crede (in eum add. Lk) et manducasti add. BeDaCaLk(over erasure)LnMgPcPw²Sb²TbTcVp, om.

*AdBdCeGcLdMqOaPaPfPhPkPqPrPtPwQeRbSbTfVmVoWc

¹¹ om. Vo

¹² ss before enim Ce

¹³ vivum *GcMgOaPhPrTbVm; et vinum AdBeCaCeDaPaPfPtPwRbSbTcTfVoWc; vinum Mq

¹⁴ Qui - eum *AdCaPfTbTc; om. Mg

137

[Quod sacramento et re sacramenti¹ sacrificium² conficitur]³. Augustinus in libro Sententiarum Prosperi⁴

Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare⁵ contendimus, sacrificium⁶ ecclesie duobus confici, duobus constare visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Iesu Christi carne et sanguine, sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi. Sicut Christi persona constat⁷ et conficitur⁸ Deo et homine, cum ipse Christus verus sit Deus et verus homo quia omnis⁹ res illarum rerum naturam et veritatem in se continet ex quibus¹⁰ conficitur. Conficitur¹¹ autem sacrificium ecclesie duobus, sacramento et re sacramenti, id est¹² corpore Christi. Est igitur sacramentum et res sacramenti, id est corpus Christi¹³. Item. Caro eius est, quam¹⁴ forma panis opertam¹⁵ in sacramento accipimus, et sanguis eius quem sub vini specie ac¹⁶ sapore potamus, caro videlicet carnis et sanguis sacramentum¹⁷ sanguinis. Carne et sanguine utroque invisibili, intelligibili, spirituali significatur corpus visibile Domini nostri Iesu Christi, et palpabile, plenum gratia omnium virtutum et divina maiestate. Item. Sicut ergo¹⁸ celestis panis qui vere Christi caro est¹⁹, suo²⁰ modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet quod visibile²¹, palpabile²², mortale in cruce est positum, vocaturque ipsa carnis immolatio que

¹ -enti CaMgPfTc; -ento Sf

² sacrif. AdMgPfTc; sacramentum Ca; officium Ce

³ in mg. AdCaCeDaGcLdLnMgPfPrTc; in text EaPaRbSfVmVo(adding cxxxv); Quod sacrificium duobus conficitur, sacramentum et re sacramenti in mg. Be; om. OaPcPtTbTfVp – cf c 136

⁴ no insc. Ea

⁵ approbare *CaMgPfTb; probare Tc

⁶ sacrif. *MgPfTbTc; sacramentum Ca

⁷ constat *Be²CaMgTbTc; costat Pf

⁸ ex add. AdBdCaMgPfPwTcVaVo, om. *CePaPcPhPkPqPrSbTbVm

⁹ illa add. AdBeCaCeDaGc(subs. canc.)MqPaPcPqObOdSbTbTcTfVaVmVoVp, om. *MgOaPf

¹⁰ continetur et ex quibus suppl. in mg. Ce

¹¹ Conficitur *MgPfTbTc; om. Ca

¹² id est *MgPfTbTc; idem Ca

¹³ canon ends in Ea

¹⁴ in add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ opertam *CaMgPfPhTc; operatam Tb

¹⁶ ac *CaMgPfTb; et Tc

¹⁷ carn. et sang. sacr. *CaMgPfTb; sacr. carn. et sang. Tc

¹⁸ ergo *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ caro est *CaMgPfTb; est caro Tc

²⁰ suo *CaPfTbTc; sub Mg

²¹ -ile *CaPfTbTc; -iliter Mg

²² passibile add. Tb, om. *CaMgPfPhTcTf

sacerdotis manibus fit²³ Christi passio²⁴, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significanti²⁵ misterio, sic sacramentum fidei quod baptismus intelligitur fides est²⁶.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 48

²³ man. fit *MgPfTbTc; fit man. Ca

²⁴ Chr. passio *CaMgPfTb; passio Chr. Tc

²⁵ -anti *CaMgTbTc; -ante Pf

²⁶ est *Be²CaCeGcTbTcVm; om. AdBdBeMgPfPtVo

138

[Quod caro et sanguis Christi dupliciter intelligitur]¹. Hieronimus² in epistola ad Ephesios³

Dupliciter⁴, inquit, intelligitur caro Christi et sanguis⁵ vel spiritualis illa⁶ atque divina de qua ipse ait, Caro mea vere est⁷ cibus, et sanguis meus vere est potus, et, Nisi manducaveritis carnem meam et sanguinem meum biberitis⁸, non habebitis vitam eternam⁹, vel caro mea¹⁰ que crucifixa est¹¹, et sanguis qui militis effusus est lancea¹².

ID 2.5 pt.] De cons. D 2 c 49

¹ Quod - intell. (-antur Ce, -untur Gc) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text EaPaTfVmVo(adding cxxxvi); Quod caro et sanguis duppliciter intelligantur Sf text; om.

OaPcPtRbTbVp

² Item Ce

³ no insc. Ea

⁴ Simpliciter CcPh²; Supliciter Rb

⁵ int. caro Chr. et sang. (-inis Ca) *CaMgPfTc; caro Chr. et sang. int. Tb

⁶ caro add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ est *CaTbTc; om. MgPf

⁸ sang. meum bib. *CaMgPf; bib. sang. meum TbTc

⁹ eternam *CaMgPfPhPrTc; in vobis Tb

¹⁰ mea CaPfPhTc; ea Mg; illa Tb; om. Pr

¹¹ est *CaMgPfTb; om. Tc

¹² eff. est lancea AdBeCeGcMgPfVm; lancea eff. est CaRbTbVo; est lancea eff. Le; lancea eff. Tc

139

[Quid significet¹ hostie fractio et sanguinis potatio].² Augustinus in libro Sententiarum Prosperi³

Dum⁴ frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici⁵ corporis in cruce immolatio⁶ eiusque sanguinis de latere effusio designatur?

¹ -icet CaPfVm; sign' Tc; -icent Mg

² Quid - potatio in mg. AdBeCaCe³DaGcMgPfPrRb²Sb, in text PaTcTfVmVo(adding cxxxvii); om. OaPcPtTbVp

³ xcv add. Pt

⁴ Dum *AdBeGcMg²OaPaPfPhPrPtTbVmVoWc; Cum CaLcMgPkRbSbSITcTfVp

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 37

⁵ -inici *CaMgPfTb; -ini Tc

⁶ corp. in cruce imm. *AdBeCaGcTbTcVm; corp. imm. in cruce MgPf; imm. corp. in cruce Ca²

140

[Quid pars oblate in calicem¹ missa, quid pars comesta, quid pars in altari usque ad² finem misse residua significet]³. Sergius papa⁴

Triforme est corpus Domini, pars oblate in calicem missa corpus Christi quod iam resurrexit monstrat, pars comesta, ⁵ambulans adhuc super terram, pars in altari usque ad misse finem⁶ remanens, corpus iacens in sepulcro⁷, quia usque in finem seculi corpora sanctorum in sepulcris erunt.

Amalarius, De div. off. iii. 35] De cons. D 2 c 22

¹ -icem CaMgPfTcVm; -ice Sf

² ad MgPfTcVm; in Sf

³ Quid pars – sign. (figurat Pr) in mg. AdBeCaCeDaGaGcLnMgPfPrRb²SbTc, in text PaVmVo(adding cxxxviii); Quid – finem misse in text Tf; om. OaPcPtTbVp

⁴ Sergius papa om. Tf

⁵ pars add. Tc, om. BeCaMgPfTb

⁶ misse finem AdBeCaMgPfVm; finem misse GcTbTcVo

⁷ iac. in sep. BeCaMgPfTb; in sep. iac. Tc

141

[Carnis et sanguinis comestio et potatio Dominice mortis est commemoratio]¹.

Augustinus in libro de Trinitate ad Corinthios²

Quia³ morte Domini liberati sumus, huius rei⁴ memores in edendo et potando carnem et⁵ sanguinem, que pro nobis oblata sunt, significamus.

ID 2.7 med.] De cons. D 2 c 50

¹ Carnis - commemoratio (commestio Tc) in mg AdBeCaDaGcPrTc, in text SfTfVmVo(adding cxxxviii), in mg. to c 142 CeMg; in text before c 142 Pa; Carnis comestio, (et add. Sb) sanguinis potatio Dominice mortis est commemoratio PfRb²Sb mg.; om. OaPcPtTbVp

² Aug. - Trin. ad Corinth. *CaGcMgPfPhPrRbVo; Aug. in libro sententiarum Prosperi Be; Aug. - Trin. DaSfTbVp; Aug. in libro de civitate Dei Tc

³ Vina Oa

⁴ rei *MgPfTb; om. CaTc

⁵ et potando carnem et *CaMgPfTb; carnem et potando Tc

142

¹*Idem*² in psalmo xx³

Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis et scimus et certum habemus, et spe immobili⁴ retinemus, quia Christus resurgens ex⁵ mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Verba ista apostoli sunt, tamen ne⁶ obliviscamur⁷ quod semel factum est in memoria nostra⁸ omni anno fit. Quotiens Pascha celebratur, nunquid totiens Christus occiditur? Sed tamen anniversaria recordatio representat quod olim factum est, et sic nos facit moveri⁹ tanquam videamus¹⁰ presentem Dominum in cruce¹¹.

ID 2.8 pt.] De cons. D 2 c 51

¹ Quomodo intelligendum est, Semel immolatus est Christus et quotidie immolatur in mg. here BeCaCeDaGcLdLnPfRb²Sb, in text Sf, in mg. to c 143 AdMgPrTc; De eodem Vo; om. PcPtTbTfVp. Item add. CaMg, om. OaPfTbTcVp (cf c 141)

² Augustinus Ph

³ xx CaMgPfPrTcVo(adding cxxxx); xxi Tb. No insc. Pc

⁴ immobili *CaMgPfPhTc; irrevocabili Tb

⁵ ex *BePfTbVo; a CaMgTc

⁶ ne *CaMgTb; non PfTcVo

⁷ -amur *CaMgTbTc; -antur Pf

⁸ nostra *CaMgPfTb; vestra Tc

⁹ nos facit moveri *CaMgPfTb; facit nos moneri Tc

¹⁰ videamus CaMgPfTbTc; videramus PrVm

¹¹ pres. Dom. in cruce AdBeGcOaPhPkTbVmVo; Dom. in cruce pres. CaMg; in cruce Dom. pres. PaPf; Dom. pendentem in cruce Tc

143

[Quomodo intelligendum est¹ semel immolatus² est Christus³ et cotidie immolatur].⁴

*Idem*⁵ in libro sententiarum Prosperi⁶

Semel immolatus est Christus in semetipso, et tamen cotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia manifestatione sui corporis in distinctione membrorum suorum⁷ omnium verus Deus et verus homo semel tantum⁸

¹ est] sit Vm

² mortuus Be

³ om. Tf

⁴ Quomodo - immolatur in mg. AdBeCeMgPrTc, in text PaTfVmVo(adding cxxxxi); cf c 142; De eadem re in mg. CaDa; De eodem after Prosperi Qe(mg.)SfTb, in mg. Ln; om. OaPcPtRbVp. Aug. Carnis et sanguinis commestio et potatio Dominice mortis est eorum emoratio and no other insc. (cf c 141) Ea

⁵ Idem CaDaMgPaPfVo; Item BePtSfTb?TcTf; Iterum Ce; Augustinus Ph; om. Gc

⁶ no insc. Ce

⁷ memb. suorum CaMgPfPrTc; suorum memb. PhTb

⁸ tantum *CaMgPfTb; tamen Tc

in cruce pependit, offerens Patri seipsum⁹ hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum ac¹⁰ mortuorum redemptionis efficacem, eorum scilicet quos altitudo divini consilii redimendos iudicavit, prescivit, predestinavit, vocavit, modis atque¹¹ temporibus quibus id fieri congruebat.

ID 2.9 pt.] De cons. D 2 c 52

⁹ Patri seipsum *CaMgPfTb; seipsum Patri Tc

¹⁰ ac GcPrTbVm; atque AdBeCaMgPfVo; et Tc

¹¹ atque *CaMgPfTb; et Tc

144

¹*Ambrosius in epistola ad Hebreos*²

In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam³ potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus, sed ad recordationem mortis eius⁴, et una est hostia, non multe? Quomodo una, et non multe? Quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius, idipsum⁵ semper idipsum. Proinde hoc est sacrificium. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? Nequaquam, sed unus ubique est Christus⁶ et hic plenus existens, et illic plenus. Sicut enim quod ubique offertur unum corpus est, et non multa corpora, ita et unum sacrificium. Pontifex autem ille est qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam offerimus etiam nunc, que tunc oblata consumi non potest. Quod nos⁷ facimus, in commemorationem⁸ fit eius⁹ quod factum est. Hoc enim facite, ait, in meam¹⁰ commemorationem.

ID 2.6 pt.] De cons. D 2 c 53

¹ De eodem *add. in mg. CaDa, in text Vo*

² cxxxii *add. Vo*

³ sempiternam *CaPfTbTc; sempitnam Mg

⁴ mortis eius *CaPfTbTc; eius mortis Mg

⁵ idipsum *MgPfPhTc; ad ipsum CaVp; et ipsum Tb

⁶ ubique est Christus *AdCaMgOaPfPh; ubique Christus est Tb; est ubique Christus Tc

⁷ cum *add. Ca, om. *MgPfTbTc*

⁸ commemorationem *BeCaGcOaPrRbVmVp(sc. tendens ss); memorationem AdMgPf; commemoratione PhTbTcVo

⁹ fit eius CaMgPfTb; eius fit Tc

¹⁰ facite ait in meam *AdCaMgPfPrTcVm; in meam facite ait PhTb

145

[Quod¹ non debeant² accipere corpus et sanguinem Christi³, nisi ieiuni⁴, exclusa necessitate]⁵. Beatus⁶ Augustinus⁷ in libro responsionum ad Ianuarium

Liquido apparet quando primo acceperunt discipuli⁸ corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen⁹ propterea calumpniandum est universe ecclesie quod a ieiunis semper accipitur. Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honore tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intraret¹⁰ quam ceteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim¹¹ quia post cibos¹² dedit Dominus, propterea pransi aut cenati¹³ fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos apostolus arguit et emendat mensis suis ista miscere. Namque Salvator quo¹⁴ vehementius commendaret misterii illius¹⁵ altitudinem ultimum hoc voluit infigere cordibus et memorie discipulorum a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non precepit quo¹⁶ deinceps¹⁷ ordine sumeretur, ut apostolis per quos ecclesias dispositurus erat servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset ut post cibos alios semper acciperetur¹⁸, credo quod eum¹⁹ morem nemo mutasset. Cum vero²⁰ ait apostolus de hoc sacramento loquens, Propter quod fratres, cum convenitis²¹ ad manducandum, invicem exspectate. Si quis esurit, domi manducet, ut non ad iudicium conveniatis, statim subtextuit²². Cetera autem cum venero ordinabo. Ubi²³ intelligi datur quia²⁴ multum erat ut²⁵ in epistola totum illis

¹ om. Pt

² -eant CaPfTc; -ent Ad² GcMgPrVm; -eat Ad

³ Christi AdCaMgPfVm; om. Pt; Domini Tc (Christi et sang. Vo)

⁴ nisi iei. om. Rb²

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrPt²Rb²SbTc; in text PaTfVmVo(adding cxxxxiii); om. OaPcTbVp

⁶ Beatus BeCaCeDaPaPfRb; om. AdGcMgOaPrSbSfTbTcTfVmVo

⁷ Ambrosius Tf

⁸ acc. disc. *AdGcTbTcVm; disc. acc. CaMgPfVo

⁹ tamen *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ intraret *CaMgPfTb; intrat Tc

¹¹ enim *CaMgPfTb; om. Tc

¹² cibos *CaMgPfTb; cibum Tc

¹³ aut cenati *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ quo *MgTbTc; quod CaPf

¹⁵ illius *CaMgPfTc; huius Tb

¹⁶ quo *CaMg Pf²Tb; ut Tc

¹⁷ eo add. CaMgTc, om. *PfTb

¹⁸ semper accip. *CaMgPfTb; sumeretur Tc

¹⁹ eum *CaMgPfPhTc; hunc Tb

²⁰ vero *CaPfTbTc; ergo Mg

²¹ fr. cum conv. *MgPhTcVo; fr. cum venitis Pf; cum conv. fr. Tb

²² subtextuit *CaMgPfTb; subiunxit Tc

²³ Ubi CaMgPfTb; Ibi Tc

²⁴ quia *CaMgPfTb; quod Tc

agendi ordinem²⁶ insinuaret, quem²⁷ universa per orbem servat ecclesia ab ipso²⁸ ordinatum esse, quod nulla²⁹ horarum³⁰ diversitate variatur.

ID 2.112] De cons. D 2 c 54

²⁵ ut *CaMgTbTc; om. Pf

²⁶ totum illis ag. ord. *CaPfTbTc; ord. ag. totum illis Mg

²⁷ quem *CaTb; quod MgPfTc;

²⁸ ipso *CaMgTbTc; illo Pf

²⁹ nulla *CaTbTcVo; in illa MgPf

³⁰ horarum MgPfTbTc; harum Ca

146

[Quod in sacramento¹ nichil aliud debeat offerri nisi panis et vinum aqua mixtum]².

Ex decretis³ Iulii pape episcopis⁴ per Egiptum missis⁵

Cum omne crimen atque⁶ peccatum oblati Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur quando in ipsa sacrificii oblatione erratur⁷? Audivimus enim quosdam scismatica ambitione detentos contra divinos ordines et apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare, alios⁸ quoque intinctam eucharistiam populis⁹ pro complemento communionis porrigere. Quosdam etiam expressum vinum in sacramento Dominici calicis offerre, alios vero pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, et in¹⁰ tempore sacrificii aqua partem eius lavare et sic offerre. Quod quam sit evangelice atque apostolice¹¹ doctrine contrarium et consuetudini ecclesiasticae adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa sacramentorum¹² misteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostre sacrificium suis commendaret discipulis nulli¹³ lac, sed panem tantum et calicem¹⁴ sub hoc sacramento cognoscimus¹⁵ dedisse. Legitur enim in evangelica veritate, Accepit Iesus panem et calicem, et benedicens

¹ sacramento AdCaDaMgPf; sacrificio BeGcPrSfTcVm

² Quod – mixtum in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PaTfVm; Quod in sacrificiis oblatione panis et vinum solum offerri debeat cxxxxiiii Vo; om. OaPcPtTbVp

³ Ex dec. om. Pa

⁴ om. Tf

⁵ missis *CaMgPfTbVo; om. Tc

⁶ atque *CaMgPfTb; et Tc

⁷ -atur *CaPfTbTc; -ant Mg

⁸ dedicare alios *BeGcOaTbVoVp; dedicare aliis AdCaMgMqPf; miscere alios Tc

⁹ -ulis *CaMgTbTc; -ulo Pf

¹⁰ in MgPfTbTc; om. Ca

¹¹ atque ap. *CaMgPfPhVo; om. Tb; et ap. Tc

¹² sacramentorum *AdBeGcMgPfTbVo; sacramentum Ca; sacrificiorum Tc

¹³ nulli *CaMgPfTb; non illis Tc

¹⁴ et cal. CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ cognoscimus *CaMgPfTb; scimus Tc

dedit discipulis suis. Cesset ergo lac sacrificando offerri, quia manifestum et evidens exemplum evangelice veritatis illuxit, quod preter panem et vinum¹⁶ aliud offerri non liceat¹⁷.

¹⁶ pan. et vin. *CaPfTbTc; vin. et pan. Mg

¹⁷ -eat *AdDaMgPfTb; -et Tc; aliud offerri non lic. om. Ca

¹Quod populis non debeat tradi² eucharistia intincta³

Illud vero⁴ quod pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex evangelio testimonium⁵ receperunt, ubi apostolis corpus suum et sanguinem commendavit. Seorsum enim panis, et seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum prebuisse⁶ non legimus, excepto illo tantum⁷ discipulo quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non que⁸ sacramenti huius institutionem signaret⁹. Nam quod de expresso botro, id est de uvarum granis populus communicat, valde est omnino confusum, sed si necesse fuerit botrus in calice¹⁰ comprimatur, et aqua¹¹ misceatur, quia calix dominicus iuxta canonum preceptum vino et aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi.

¹ Item add. SfTc, Idem add. Vo, om. CaMgPfTbVp. Gc places Illud vero quod – sanguinem Christi after quod amisit at end of c.

² tradi AdCaEaMgPrRaSfTbVm; dari GcPfTc

³ Quod - int. (om. Le) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRaSbWc; in text as rubric Ad²EaLePa(adding Idem)RbTbTcTfVmVo(adding cxxxxv); Idem Ph; om. BdLc(no break)OaPcPtVpWd

⁴ quoque Ph

⁵ prol. ex ev. test. CaMgPfPhTc; test. ex ev. prol. Tb

⁶ prebuisse *CaMgPfPhTc; dedisse Tb

⁷ tantum *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ que *CaPfTbTc; quia Mg

⁹ signaret *CaMgPfTb; significaret Tc

¹⁰ -ice *CaPfTbTc; -icem Mg

¹¹ aqua *CaMgPfPrTc; aquis PhTb

[¹Quid significet aqua, quid vinum aqua mixtum]²

Ergo cum in calice vino aqua miscetur³, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei in quem credit copulatur et iungitur. ⁴Que copulatio et coniunctio

¹ Item add. Tc, om. CaMgPfTb

² Quid - mixtum in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRaRb²SbSIWc; in text as rubric LePa(adding Idem)TcTfVm (for Vo see below); De missarum sollemnitate Vp; om. with no break

BdLcOaPhPkPtSfTbWd; om. with break Pc; Ea lacks whole section

³ miscetur *CaMgPfTb; commiscetur Tc

aque et vini sic miscetur in calice Domini, ut mixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis⁵ offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis⁶. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrus solus offertur, in quo vini efficacia tantum⁷ demonstratur⁸, salutis nostre sacramentum negligitur quod aqua significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola aut vinum solum, nisi⁹ utrumque misceatur, et ideo¹⁰ quia iam ex hoc¹¹ plurima et multiplex maiorum manavit sententia, deinceps omnis talis error atque¹² presumptio cessare debet, ne perversorum¹³ inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum¹⁴ erit aliud in divinis sacris offerre nisi iuxta antiquorum sententiam conciliorum, panem tantum et calicem vino et aqua permixtum. De cetero aliter quam preceptum est faciens, tamdiu a¹⁵ sacrificando cessabit, quamdiu legitima penitentiae satisfactione correptus¹⁶, ad gradus sui officium redeat quod amisit.

ID 2.11] De cons. D 2 c 7

⁴ Quid significet aqua, quid vinum aqua mixtum cxxxvi add. as rubric to new section Vo

⁵ tantum quis CaMgPfTb; quis tantum Tc

⁶ sang. Christi - nobis CaMgPfTc; sine nobis inc. esse sang. Christi PhTb

⁷ eff. tantum CaTbVm; efficientia tantum GcMgPf; tantum eff. Tc

⁸ demonstratur *AdGcPfTbTcVm; designatur CaMg

⁹ in add. Tb, om. AdCaMgPfTc

¹⁰ ideo *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ iam ex hoc *CaMgPf; iam ex hoc et Tb; ex hoc iam Tc

¹² atque *CaMgPfTb; et Tc

¹³ et add. AdCaPf, om. *MgPhTbTc

¹⁴ dein. lic. PfTbTc; lic. dein. CaMg

¹⁵ a MgTbTc; om. CaPf

¹⁶ correptus *CaMgTbTc; correctus Pf

147

[Quod presbiter¹ eucharistiam² semper habeat paratam]³. Ex concilio Warmatiensi⁴,

cap. v

Ut⁵ presbiter semper eucharistiam⁶ habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit aut parvulus infirmus fuerit⁷, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

¹ presb. AdBeCaMgPfTcVm; sacerdos Sf

² after paratam Tf

³ in mg. AdBeCaDaGcMgPfPrSbTc, in text PaSfTfVmVo; Quod pres. eucharistiam in text Rb; om. CeOaPcTbVp

⁴ Warmatiensi AdGcMgPfVmVo; Warinatiensi Ca; Garm- Pa; Cartagin' Pt; Vuarmacensi Sf; Warmacensi Tb; Varinacensi Tc; Warmotiensi Vp

⁵ Ut AdBeCaCeDaGcLdMgPaPfPhPrPtRbTfVmVo; Quod Tb; om. EgOaPcPyTc

⁶ pres. semper euch.] euch. pres. semper LaPh

⁷ aut parv. inf. fuerit *AdEgLdMgPfPhSbTbTf; aut parv. fuerit Ca; om. DaTc

ID 2.20] *De cons. D 2 c 93*

148

¹*Ex*² *epistola Clementis pape, cap. xxviii*

Certe³ tanta in altari holocausta⁴ offerantur quanta populo sufficere debeant. Quod remanserit in crastinum non reservetur⁵, sed cum timore et tremore clericorum diligentia⁶ consumatur.

ID 2.21a] *De cons. D 2 c 23 med. var.*

¹ De eadem *add. in mg.* Ca; De eadem re *add. in mg.* Da. De eucharistie sufficientiain crastinum non reservandum *add.* Vo

² Ex AdCaEaMgPfTbTcVm; *om.* Sf

³ *corr. fr.* Perte Tc

⁴ in alt. hol. CaMgPfTb; hol. in alt. Tc

⁵ reserv- *AdGcOaPfPhTbTcTfVm; serv- CaMgPcRb

⁶ offerantur quanta – clericorum *over erasure* Pa

149

¹*Ex dictis*² *Augustini*³

Cotidie eucharistie communionem accipere⁴ nec⁵ laudo nec vitupero. Omnibus tamen dominicis diebus⁶ communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi⁷ est⁸ gravari magis dico⁹ eucharistie perceptione quam purificari, et ideo quamvis quis peccato mordeatur¹⁰, peccandi tamen non habeat de cetero¹¹ voluntatem, communicaturus satisfaciat lacrimis et orationibus, et confidens de Domini¹² misericordia accedat ad eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico¹³ quem mortalia peccata non gravant.

ID 2.25] *De cons. D 2 c 13a*

¹ De eodem *add. in mg.* CaDaTc

² Ex dict. Ce; *om.* EaGcPaPt

³ Qualiter accedendum sit ad eucharistie perceptionem cxxxxviii *add.* Vo

⁴ acc- *CaMgPfPhTc; perc- Tb

⁵ nec *MgPfTbTc; non Ca

⁶ Dom. dieb. CaMgPfTb; dieb. Dom. Tc

⁷ mens in aff. (affectum P) pecc. *PfTbTcVo; in aff. pecc. mens CaMg

⁸ est *CaMgPfPhTc; sit Tb

⁹ mag. dico *CaMgPfTb; dico mag. Tc

¹⁰ pecc. mord. *CaMgPfTb; mord. pecc. Tc

¹¹ non habeat de cetero AdCaGcMgTb; non habet de cetero PfVo; de cetero non habeat Tc

¹² Domini *Tc; Dei CaMgPfTbVo

¹³ de illo dico *AdEaMgPfPhTcVo; dico de illo Ca; de illo dicit Tb

150

[Quod omnes¹ debeant² communicare ter in anno, ³Pascha, Pentecosten⁴, Natale Domini, nisi teneantur criminali peccato]⁵. Ex⁶ epistola Fabiani pape, cap. iii

Et⁷ si non frequentius⁸ oblatione homines⁹ communicent, ter in anno, nisi forte quis maioribus quibuslibet criminibus¹⁰ impediatur, in Pascha et Pentecosten et Natali¹¹ Domini.

ID 2.27] De cons. D 2 c 16

¹ omnes BeCaCePfTcVm; homines AdMgPa

² -eant CaMgPfTcVm; -ent Sf

³ in add. Tc, om. AdBeCaEaMgPfVm

⁴ et add. Tc, om. AdBeCaMgPf

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcLdLnMgPfPrRb²SbTc, in text Ea(no inscr.)PaTfVmVo(adding cl); om. OaPcPtTbVp

⁶ Ex *TcVp; om. BeCaDaMgOaPfPrPtSfTbTfVmVo

⁷ Et CaMgMo²OaObOePaRbTbTcTfVp; Ut

AdBdBeCeDbEaHaLcLdLeMkMoMqOdPcPfPkPtQeSbSIVaVmVoVq; []e Of (ID divided)

⁸ laici add. EaMgTc, om. *AdBdBeCaCeMqPfTbVmVo

⁹ obl. hom. BeCaCePfTbVm; obl. Ad; hom. EaMg; vel t' laici hom. Pa; oblationes (omnes ss) hom. Pt; hom. obl. Tc

¹⁰ criminibus *BeCaMgPfPhTc; om. Tb

¹¹ -ali *PcPfPh; -ale AdBeCaMgTc; -al' Tb

151¹

[Quot² diebus abstinendum sit³ ab uxoribus⁴ ante sacram⁵ communionem]⁶. Ex Eliberitano concilio⁷, cap. iii⁸

Omnis homo ante sacram communionem a propria uxore abstinere debet⁹ tres aut quatuor aut septem dies.

¹⁰Quod inter catholicos non connumeretur qui in istis temporibus Pascha, Pentecosten, Natale¹¹ Domini¹², non¹³ communicaverit¹⁴.

¹ cc 151-152 reversed Py; before c 150 QeSfTb, not CaCeGcLdLnMgPaPfPhPrTcTfVmVp

² Quot CaGcPfTcVm; Quod MgVo

³ abst. sit BeCePfTcVo; sit abst. AdCaDaMgSf; abst. Pa; abstinendus sit Vm

⁴ propria uxore Be

⁵ sacram AdCaMgTc; sacramentum Ce; sacrum Pf

⁶ Quot - comm. (-onum Ce) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²Tc, in text EaPaTfVm; Quot - comm. corporis Christi in mg. Sb; Quod diebus abst. sit ante sac. comm. ab ux. Vo; om. OaPcPtTbVp

⁷ Eliberitano conc. *Pf; Enberitano conc. Ad; conc. Elibertano BeCaMgPrRbTbTfVp; conc. Elibertino Gc; conc. Eliberitano Sf; Helibitono conc. Tc; Eliberitano Vm

⁸ cli add. Vo

⁹ abst. deb. *CaMgPfTb; deb. abst. Tc

¹⁰ Ea ends c.; Item de eodem add. Tc, om. MgPfTb; new para. in CaMgTc, not BePfPkSITbVmVp

¹¹ Natale Tc; Natali BeCaVm; Nativitate Mg; Natal' AdOaPfPh; et Natale Rb; Natalis Tb

¹² Pascha - Domini after communicaverit PhQe

¹³ in Rb

¹⁴ Pascha Pent. - commun. *CaMgPfPrTc; non comm. Pascha - Domini PhTb

ID 2.32, where Quod - communicaverit is the rubric to the next canon in some copies] De cons. D 2 c 21

152

[Quod histriones et magi in¹ vitio² permanentes, non sint³ communicandi]⁴. Ex⁵ epistola sancti⁶ Cipriani⁷ ad Euchratium⁸

Ciprianus Euchratio⁹ confratri¹⁰ salutem. Pro dilectione tua et reverentia consulendum me estimasti¹¹, frater carissime, quid mihi videatur de histrione et mago illo¹² qui apud vos constitutus adhuc in artis¹³ sue dedecore perseverat, et magister et doctor non erudiendorum sed perdendorum¹⁴ puerorum, id est¹⁵ quod male didicit ceteris quoque insinuat, an talibus sacra communio cum ceteris Christianis debeat dari. Haut¹⁶ vobiscum communicare puto nec maiestati divine nec evangelice discipline congruere, ut pudor et honor ecclesie tam turpi et infami contagione fedetur.

ID 2.31] De cons. D 2 c 95

¹ magi in] magici Ce

² vitio BeGeMgPfSfTcVmWc; vitia Ad; vitiis Ea; vitio suo Vo

³ sint AdBeMgPfTcVmWc; sunt CaEaVo

⁴ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTcWc; in text EaPaTfVmVo(adding clii); om. OaPtTbVp

⁵ Ex MgPfTbTcWc; om. Ca

⁶ om. PtVoWc

⁷ Ciriaci Rb

⁸ ad Euchratium Gc(after confratri)PfTb²; ad Eueratium AdLdMgPrRbTdVmWc; ad Evaritium Be; ad Eucratium BdCaOaPhPwSfTbTcVo; ad Eucrastium CePkSb; ad Eucharistum Da; ad Eventium Ha; ad Eucharium Lk; ad Eucraticum Mq; ad Eucaticum Pc; pape Pt; ad Eucharistium TfVp; om. Pa; no insc. Ea

⁹ Euchratio OaPfPh; Eucharistio AdBeCeGcHaLdMqPaPkPrPtPwTdTfVmVoVpWc; Eucraio Bd; Eucratio CaPcTc; Eucharisto Da; Euaratio Ea; Eucharior Lk; Eueratio Mg; Euchrano Pq; Euchratio Tb

¹⁰ confratri *CaMgPfTcVoWc; om. SfPhTb

¹¹ estimasti AdCaMgTbVo; existimati Oa; estimati Pf; existimasti Tc

¹² et mago illo CaMgPfTc; illo et mago Tb

¹³ in artis CaPfTbTc; matris Mg

¹⁴ perdendorum MgPfTbTc; per decidorum Ca

¹⁵ id est PfTc; om. Ca; id MgTb

¹⁶ Haut CaPfTb; aut Mg; Haud Tc

153

[Quod laici vel femine¹ non debeant ferre² corpus dominicum³ ad aliquem communicandum]⁴. Ex concilio Remensi, cap. ii⁵

¹ laici vel femine CaMgPf; laici et femine Gc; femine vel viri Tc

² deferre Ce

³ dominicum GcPfVm; Domini AdCaMgTc

⁴ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; in text EaPaTfVmVo(adding cliii); om. OaPcPtTbVp. non deb. - comm. PfTcVo; corpus dom. ad al. comm. ferre non deb. AdCaDaMg

⁵ ii *CaMgVo; li AdBdBeDaGcLePcPfPhSbSfTbTcTf; i PrVm; lx Pt; lii Se; no insc. Ea

Pervenit ad notitiam nostram quod quidam presbiteri in tantum parvipendant⁶ divina misteria, ut laico aut femine⁷ sacrum corpus Domini⁸ tradant ad deferendum⁹ infirmis, et quibus prohibetur¹⁰ ne sacrarium¹¹ ingrediantur nec ad altare appropinquent¹², illis¹³ sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicat per omnia sinodus ne talis temeraria presumptio¹⁴ ulterius fiat, sed omnimodis¹⁵ presbiter per semetipsum¹⁶ infirmum¹⁷ communicet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit.

ID 2.39] De cons. D 2 c 29

⁶ parvipendant CaMgPfTb; parvipendebant Tc

⁷ laico aut femine *BeCaMgTbVm; laico vel femine Pf; laicis aut feminis Tc

⁸ corp. Dom. CaMgPfTb; Dom. corp. Tc

⁹ deferendum *AdCeMgPaPfTf; deferendam Ca; ferendum PhTbTc

¹⁰ proh- CaPfTbTc; perh- Mg

¹¹ sacrarium CaMgPfTb; sacrum Tc

¹² appropinquent *CaMgPfPhTc; appropinquare audeant Tb

¹³ illis *CaPfTbTc; illisque Mg

¹⁴ tem. pres. *CaMgPfTb; pres. tem. Tc

¹⁵ omnimodis *CaPfTb; modis omnibus Tc; omnimodo Mg

¹⁶ semetipsum *CaMgPfTb; seipsum Tc

¹⁷ infirmum *here* *CaMgPfTb, *after* presbiter Tc

154

[*Penitentia vomentis eucharistiam*]¹. *Ex penitentiali*² *Bede presbiteri*

Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam evomuerit³, quadraginta dies peniteat, clerici vel monachi seu diaconi quadraginta⁴ dies peniteant⁵, presbiteri septuaginta dies peniteant, episcopi nonaginta. Si pro infirmitatis causa evomuerit⁶ septem dies peniteat⁷.

ID 2.55] De cons. D 2 c 28

¹ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrTc; *in text* PaRbTfVo(*adding* lciiii); *om.* OaPcPfTbVp

² -entia *AdMgPfTbTcVm²; -entia CaVm; -entionali Gc

³ evom- *CaMgPfTc; vom- PhTb

⁴ lx Ea

⁵ clerici vel - dies (*om.* Mg) penit. (-eat Ca) CaEaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ -rit AdCaPf; -rint MgTc; *om.* PhTb

⁷ -eat CaPfPr²Tb; -eant EaGcMgPrTc

155

[*Penitentia sacerdotis cuius¹ negligentia sanguis de calice stillaverit²*]³. *Ex decretis⁴*

Pii pape, cap. iii

Si⁵ vero per negligentiam de calice Domini aliquid⁶ stillaverit in terram, linguabitur⁷, tabula radetur. Si non fuerit tabula ut non conculcetur locus corradetur⁸ et igne consumatur, et cinis⁹ intra¹⁰ altare recondatur¹¹, et sacerdos quadraginta dies peniteat¹². Si super altare¹³ stillaverit calix, sorbeat minister stillam, et tres dies peniteat. Si super linteam altaris ad¹⁴ aliud stilla pervenerit quatuor dies peniteat. Si usque¹⁵ tertium, novem¹⁶ dies¹⁷ peniteat, et linteamina que tetigerit stilla minister abluat, tribus vicibus calice subtus posito et aqua ablutionis sumatur, et iuxta altare recondatur.

ID 2.56] *De cons. D 2 c 27*

¹ cuius AdBeCaEaMgPfVmVo; si eius Tc

² de cal. stillaverit (-avit Mg) AdCaDaEaMgPfVm; Domini still. de calice Tc; extra cal. stillaverit Tf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²Tc; in text Ea(no insc)PaTfVmVo(adding clv); om. OaPcPtTbVp

⁴ Ex decretis *AdDaGcPfPhPrTf; Ex decreto CaMgTbTc; Decr⁷ BeVo

⁵ quis add. Ca, om. MgPfTbTc

⁶ aliq. here *CaMgPfTb; after negligentiam Tc

⁷ -uabitur MgPfTc; -uatur CaTb; lavabitur corr. fr. lignabitur Vo

⁸ corradetur AdMg²Rb; radetur Ca; conradetur BeOaPf²; radatur Gc; corrodatur MgPhTbTc; cum radatur PrVm; conrodatur VoVp

⁹ locus corradetur et – cinis in mg. Pa²

¹⁰ intra *CaMgTbTc; inter Pf.

¹¹ -atur TbTc; -etur CaMgPfVo²

¹² et sacerdos. XL dies pen. *BeCeGcLd²MgOaPrRbSb²TbTc; Presbiter xl dies pen. CaDa; om.

AdLdPaPfSbTfVo. Ea ends c.

¹³ super alt. *CaCeMgTbTc; om. PaPf

¹⁴ ad *MgPfTb; aut Ca; aut ad. Tc

¹⁵ usque CaMgPfTb; ad Tc

¹⁶ novem *CaMgPfTb; undecim Tc

¹⁷ Si usque tertium novem dies ss Ad²

156

[*Penitentia male servantis sacrificium¹*]². *Ex concilio Aurelianensi³, cap. vi⁴*

Qui non bene⁵ custodierit sacrificium, et mus vel aliquod aliud animal comederit illud⁶, quadraginta dies peniteat. Qui autem⁷ perdiderit illud in ecclesia⁸ aut pars eius ceciderit et non inventa⁹ fuerit, triginta dies¹⁰ peniteat.

¹ -icium CaPf; -icia AdMgTc

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrTc; in text Ea(no insc)PaTfVmVo(adding clvi); om. OaPcPtTbVp

³ -ianensi CaPfTbTc; -ano MgRbTf

⁴ vi *AdBeGcPfTbTcVm; quinto CaMgVo; vii Pt

⁵ non bene *CaMgPfTb; bene non Tc

⁶ illud *CaMgPfTb; om. Tc

ID 2. 60a] De cons. D 2 c 94

⁷ autem *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ illud in eccl. *CaMgPfTb; in eccl. illud Tc

⁹ non inv. CaMgPfTb; inv. non Tc

¹⁰ dies *CaPfTb; om. MgTc

157

[*Quas prefationes¹ Romana teneat ecclesia²*]³. *Pelagius Romane ecclesie et apostolice sedis⁴ episcopus⁵ universis⁶ Germaniarum⁷ atque⁸ Galliarum⁹ episcopis¹⁰*

Cum¹¹ in Dei nomine in Romana ecclesia sinodum episcoporum sive ceterorum¹² consacerdotum Dei fidelium congregatam¹³ habuissemus, et de ecclesiasticis statutis¹⁴ ut sunt¹⁵ ab apostolis et a sanctis patribus¹⁶ tradita¹⁷ diligentius tractaremus, supervenire littere vestre, et¹⁸ ut magis essent auctoritative, etiam¹⁹ vive voces²⁰ processerunt, rogantes ut ordinem prefationum²¹ quem²² sancta Romana ecclesia hactenus²³ haberet²⁴, nostris litteris vobis mandaremus. Tunc²⁵ de vestra voluntate et studio tam bono multum²⁶ gavisus sumus, sacrum²⁷ ordinem Romanum,

¹ pref. CaMgPfTcVoWc(*before* Quas); propheta Lm

² Rom. ten. eccl. BeCaMgPaPfTcVo; ten. Rom. eccl. Ad; ten. eccl. Rb; Rom. eccl. ten. SbWc; ten. eccl. Rom. Sf

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdMgPfPrSbTcWc; *in text* Ea(*after insc.*)LmPaMfRbTfVmVo(*adding* clvii); De missa *in mg.* Lj; *om.* CbCcLflJmMjMkMmMoOaPcPkPqPtRaTbVp. vii. De missa (*with* De prefatione missarum *added later*) *in mg.* Bd²; vii *add.* *in mg.* Be²

⁴ Rom. ecclesie et apostolice sedis *OaPaSf; Rom. sedis GcLfPfPrVmVp; Rom. ecclesie sedis AdBdCaCeDaMgMjMkMmMoMqPcPkPwRaSbTfVp; Rom. ecclesie BeEaCbLdLjLmPhTbTc; Rom. sedis Vo; *om.* PtWc

⁵ -is Sf²; papa PtWc; episcopus *before* sedis *before* correction Vo

⁶ ep. universis *BeCaGcMgPfTc; universis episcopis MjPt; epp. cunctis Sftb; universis Wc

⁷ Germaniarum *BeMgMh²PfTbTcVo; Germaniorum Lf; -anarum MoWc; per Germaniam Pt

⁸ atque *CaCbLdLflJmMgMkPfRaTb; et MoPtTc

⁹ Gallias Pt

¹⁰ Pel. - episc. *om.* CcPq; episcopis *om.* MjPtWc; universis - episcopis *om.* Ea; de missa *add in marg.*

Lj

¹¹ Cum *CaCbCcLdLflJmMgMmMoPfTbWc; Dum Tc

¹² ceterorum *CaLdMgPfTbTc; *om.* Lf

¹³ fid. cong. *CaLdMgPfTbTc; filium congregatum Lm

¹⁴ statutis *AdCaCbCcLflJmMgPfPrVmWc; institutis GcLdTbTcVo

¹⁵ sunt *CaLdMgPfTbTc; *om.* Cc

¹⁶ a sanctis pat. *CaCbCcLdLflJmMgPf; sanctis pat. PhTb; sanctis Tc

¹⁷ sunt *add.* Cc, *om.* *CaLdMgPfTbTc

¹⁸ et *CaCbCcLdLflJmMgPfTb; *om.* LmTc

¹⁹ etiam *CaLdMgPfTc; et Tc

²⁰ vive voces *AdCaCbCcLdLflJmMgTbTc; sive voces Lm; voces vive Pf

²¹ *after corr.* Lf

²² quem *CaMgPfTbTc?; que LjLm

²³ ss Lj

²⁴ *in add.* Mg, *om.* *CaCbCcLdLflJmPfTbTc

²⁵ Tunc *AdPf; Tum CaCbCcGcLdLflJmMgTbTc

²⁶ multum *CaLdMgPfPhTc; *om.* Tb

sacraque²⁸ constituta nostrorum antecessorum solerter²⁹ relegentes, invenimus has novem prefationes in sacro catalogo tantummodo³⁰ recipientes³¹ quas longa retro vetustas in Romana³² ecclesia hactenus servavit, id est, unam in albis³³ paschalibus, aliam de Ascensione³⁴ Domini, tertiam de Pentecosten, quartam de Natali³⁵ Domini, quintam de Apparitione Domini³⁶, sextam de apostolis, septimam de sancta³⁷ Trinitate, octavam de Cruce³⁸, nonam de ieiunio in Quadragesima³⁹ tantummodo dicendam⁴⁰. Has prefationes tenet et custodit⁴¹ sancta Romana ecclesia⁴², has tenendas vobis mandamus.⁴³

ID 2.77] De cons. D 1 c 71 has end from Invenimus has only

²⁷ sumus sacrum *CaCbCcLdLfLjLmPfPhTc; secundum Mg; sumus lacuna sacrum Tb

²⁸ sacraque *CaCbCcLdLfLjLmMgTbTc; sanctaque Pf

²⁹ sollerter *CaLdMgPfTc; solerte LfTb

³⁰ tantummodo *CaCbCcLdLjLmMgPfTb; tantum Tc

³¹ -entes CaCbCcLdLfLmPf; -endas Lj²MgTbTc

³² -ona Ca

³³ in albis *CbCcLdLfLjLmMgPfTbTc; ab his Ca

³⁴ de Asc. in mg. Gc

³⁵ -ali *CaLfLjPfTb; -ale CbLdMgTc; natal' CcLm

³⁶ Domini *CaCbCcLdLfLjMgPfTb; om. Tc

³⁷ sancta *BeCbLdLjLmMgTbTc; om. CaCcLfPf

³⁸ sancta add. Tc, om. CaCbCcLdLfLjLmMgPfTb

³⁹ -ima CaLdLj²MgTb; -imam Lf; corr. fr. Quadagesima Lj; -imo Pf; xl Tc

⁴⁰ tant. dic. CaLdLj²MgPfTc; dic. Lj; dic. tant. Tb

⁴¹ et cust. *CaLdMgPfTbTc; om. Lf

⁴² Rom. eccl. *CaLdMgPfTbTc; eccl. Rom. CbLj

⁴³ mandaremus Vo

158

[Quod presbiter non debeat missam¹ cantare nisi² duobus sibi³ respondentibus]⁴. Ex decretis⁵ Sotheris⁶ pape, cap. x⁷

Hoc quoque statutum est, ut nullus presbiterorum missarum solempnia celebrare presumat, nisi duobus presentibus sibi⁸que respondentibus⁸, ipse tertius

¹ non debeat missam AdBeCaMgPfTcVm; missam non deb. Gc; non debet missas Sf

² cum add. Sf, om. AdBeCaMgPfTcVm

³ sibi BeMgPfSfTf(after resp.)Vm; om. CaDaTc

⁴ Quod - resp. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; in text Ea(no insc.)SfTfVmVo(adding cp. clviii); De missa in text after cap. x, and in mg. Db; Item Pa; om. OaPcPtTbVp

⁵ -etis CaPfTbTc; -eto Mg

⁶ Scoberis Ad

⁷ Ex - x] Sother pape Pa; om. Ea

⁸ sibi⁸que resp. *CaMgPfTc; respondentibusque sibi PhTb

habeatur, quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, et illud in secretis orate pro me, apertissime convenit ut ipsius⁹ respondeatur salutationi.¹⁰

ID 2.127] *De cons. D 1 c 61*

⁹ ipsius *CaMgPfTb; ipsi Tc

¹⁰ Explicit liber primus *add.* Ea, *omitting cc 159-end.*

159¹

[*Quod quatuor modis contingat² dormientibus pollutionis illusio³*]⁴. *Responsio*

Gregorii pape⁵ ad Augustinum Anglorum apostolum⁶

In illusione per somnium necessaria valde est discretio⁷ que⁸ subtiliter pensari⁹ debeat¹⁰ ex qua re accidat menti dormientis. Nam aliquando ex crapula¹¹, aliquando ex nature superfluitate, vel infirmitate¹², aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cum ex nature superfluitate vel¹³ infirmitate evenerit, omnino hec¹⁴ illusio non estimanda est¹⁵, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est quam fecisse. Cum vero¹⁶ ultra modum appetitus gule in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde¹⁷ aliquem reatum animus, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi corporis¹⁸ Christi, vel missarum solempnia celebrandi, cum fortasse aut festus dies¹⁹ exigit, aut exhiberi²⁰ misterium pro eo quod sacerdos alius in loco²¹ deest, ipsa necessitas compellit²², mutatis vestibibus cantet.

¹ Pa has a variant form, for which see *Conspectus*

² -gat CaPfTcVm; -guat Ad; -gunt Mg

³ -sio CaPfTc; -siones Mg

⁴ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; in text TfVmVo(*adding* clviii); *om.* Lc(*no break*)OaPcPfTbVp. De illusione sompniorum *add.* in mg. Bd²; viii *add.* in mg. Be²

⁵ pape *BeCaMgPfPrTcVo; *om.* PhSfTbVm

⁶ Angl. apostolum AdCaOaPfTfVp; *om.* Lc; Angl. episcopum BeCeDaGcMgPcPhPrRbSbTbTcVmVo; episcopum Angl. Sf

⁷ nec. valde est (ss Ad) disc. AdCaPfTc; est nec. valde disc. Mg; nec. valde disc. est Tb

⁸ que AdCaMgTc; qua PfPhTb

⁹ -ari *CaPfPhTc; -are Mg; *om.* Tb

¹⁰ debeat¹⁰ CaPfTb; debet MgTc

¹¹ -ula *CaMgTbTc; -ulis Pf

¹² evenit *add.* DbTbTc, *om.* *CaMgPf

¹³ in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁴ omn. hec *BdCePcPhPkPqPrSbTbTcVm; hec omn. AdCaMgPfPwVoVp; omnimodo hec Pa

¹⁵ non estimanda est GcOaPrSbTbVm; non existimanda est AdCaMqPfPhPqPw; non extimanda est Be; non est timenda MgVp; non est estimanda Tc; existimanda non est Vo

¹⁶ vero *CaMgTbTc; ergo Pf

¹⁷ exinde *MgPfTb; tamen exinde Ca; tamen et Tc

¹⁸ corporis *MgPfTc; corpus CaTb

¹⁹ fortasse aut festus dies *CaPfTbTc; autem aut dies (ss Gc) festus Mg

²⁰ -eri *CaPfTbTc; -ere Mg

²¹ illius *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

²² sed *add.* Tb, ut *add.* Tc, *om.* *CaMgPfPh

Nam si adsunt²³ alii qui implere ministerium²⁴ valeant, illusio²⁵ per crapulam facta a perceptione sacri misterii prohibere non debet sed ab immolatione sacri misterii²⁶ abstinere ut arbitror humiliter debet²⁷, si tamen²⁸ dormientis mentem turpi imaginatione²⁹ concusserit³⁰. Nam sunt quibus ita plerumque³¹ illusio nascitur, ut eorum animus etiam in sompno³² corporis prohibere positus³³ turpibus imaginibus³⁴ non fedetur. Qua in re unum ibi³⁵ ostenditur³⁶, ipsa mens omnino rea non³⁷ fit, vel³⁸ suo iudicio³⁹ libera, cum se etsi dormienti⁴⁰ corpore nihil meminit vidisse, tamen in⁴¹ vigiliis corporeis meminit in ingluviem⁴² cecidisse. Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormienti, patet animo reatus suus. Videt enim a qua radice inquinatio illa processerit⁴³, quia quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Propter talem⁴⁴ pollutionem⁴⁵ sacro misterio eo die⁴⁶ abstinere oportet⁴⁷.

ID 2.52 pt.] +D 6 c 1 med. widely variant

²³ adsunt *MgPfTbTc; adhuc sunt Ca

²⁴ impl. ministerium AdPaPhTb; impl. misterium BdCaCeGcMgPcPfPkPrPwSbVo; adimpl. misterium Mq; impleri ministerium Pq; adimpl. ministerium Pt; misterium impl. Tc

²⁵ -sio *MgPfPtTc; -sione CaDbTb

²⁶ prohibere (-eri Lk) non deb. - sacr. mist. (sac. mist. om. Ld²Tc)

BeLd²LkMgPaPcPfPtSgTc²VaVp (where sterii prohibere non – sacri mi is ss), approx. as IDrm; om. AdBdCaCeDaDbGcHaLdMqOaObOdOeOfPhPkPqPrPwSbSgTbTdTfVmVoBrant, with IDCpv

²⁷ abst. ut arb. hum. deb. AdCaMgOaOdTb; deb. abst. ut arb. hum. Pf; abst. ut arb. deb. hum. TcVm; lacuna follows in Pf

²⁸ non add. Pf, om. *AdCaMgTbTc

²⁹ turpi imaginatione AdCaMgPrTb; imaginatione Pf; turpis imaginatio non TcVo

³⁰ concusserit Vo

³¹ quibus ita plerumque *CaMgPfPhTc; plerique quibus ita Tb

³² sompno *CaMg; sompno PfPhTbTc

³³ positus *CaMgPfTb; sopitus Tc

³⁴ turpibus imaginibus AdCaMgTbVo; imaginatione turpi Pf; turpi imaginatione Tc

³⁵ unum ibi CaMgPfTc; ibi unum Tb

³⁶ quia add. Tb, quod add. Tc, om. *CaDbMgPf. Mp¹ begins here

³⁷ omnino rea non AdCaMgPf; rea non tamen Ad²Ph; non tamen fit Pr; rea omn. non Tb; omn. non (subs. canc.) tamen rea Tc

³⁸ vel *Ca²MgPfPhTc; sed CaTb

³⁹ iudicio *AdPhPr (before suo)Tb; iudicio penitus CaMgPf; penitus vicio Tc

⁴⁰ -enti CaMgPfTb; -ente Tc

⁴¹ in CaObOfTbTcVa; post in Mg; om. DbOdOePf

⁴² in ingluviem MgTc; in ingluvie AdCaDb; in gluvie GcPfPrTb

⁴³ -esserit *AdCaMgTbTc; -essit Pf

⁴⁴ talem *CaMgSb²TbTc; om. AdPfSb

⁴⁵ a add. MgTc, eo die a add. Ca, om. *DbGcPfTb

⁴⁶ eo die *MgPfTbTc; om. Ca

⁴⁷ oportet *CaMgPfTb; debet Tc

160

[De qua materia¹ debeat fieri calix et patena]². Ex³ concilio Remensi, cap. vi⁴

¹ materia AdBeCaMgTcVo; maneria Pf; misteria Vm

Ut⁵ calix Domini cum patena, si non ex auro omnimodis⁶ ex argento fiat. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stagneum calicem habeat. De ere autem aut ex⁷ auricalco non fiat calix, quia ob vini virtutem eruginem pariterque⁸ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo aut⁹ in vitreo calice presumat cantare.¹⁰

ID 2.131] De cons. D 1 c 45

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PaTfVmVo(adding clx); (viii. Bd, Et Db) De aliorum sacramentorum sanctitate in mg. Bd²DbLj, in text also Db; Ut calix sit de auro vel argento added in a later hand in mg. Bd²; om. MpOaPcPtTbVp

³ Ex *AdCaMgTbTc; De Pf

⁴ vi AdCaPfTbTc; vii Da; li Gc; v MgVp; viii Rb; om. Vo

⁵ Et LcPc

⁶ omnimodis CaMgPfTb; omnibus modis Tc

⁷ aut ex AdCaMgPfPhVm; aut de Tb; vel de Tc

⁸ pariterque *CaPfTbTc; pariter et Mg

⁹ aut *CaMgPfTb; vel Tc

¹⁰ Nullus autem in - cant. om. Ph

161

[Quod non¹ in serico, sed² puro linteo sacrificium celebretur]³. Ex⁴ epistola Eusebii pape cap. li⁵

Hic⁶ inter cetera predicta consulto omnium⁷ constituimus ut sacrificium altaris non in serico panno aut intincto quisquam celebrare presumat, sed in⁸ puro linteo ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque⁹ contexto, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi¹⁰ in sindone linea munda¹¹ sepultum fuit.

ID 2.134] De cons. D 1 c 46

¹ non CaMgPfTc; om. Vm

² vel Vo

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PaTfVmVo(adding clxii); om. OaPcPtTbVp

⁴ Ex epist. BeCaMgPfTc, after corr. Tb; Epist. SfVo; Exempla Vm

⁵ cap. li CaLdLnMgPfTb; cap. viii Rb; cli Tc. Ex – li] Ex decretis Silvestri pape cp. v Da

⁶ Hic *AdCaDaPfPrSbVmVo; Sic BeEgLeMgMhMkMo²MpMqPaQaSiTfVp; Hinc GcMoOaPcRbTc; Hec LaPhQe; Sed PkWc; Hoc Pt; Nec Tb; []inc Wd; om. Ce

⁷ cons. omn. *CaMgPfTb; omn. cons. Tc

⁸ in *CaMgTbTc; om. Pf

⁹ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹⁰ nostri Iesu Christi *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ linea munda *AdMgOaPfTbVo; munda linthea Ca; linthea munda Tc

162

¹Ex concilio Aurelianensi, cap. viii²

¹ Ut ornamenta ecclesiastica ad ornamenta nuptiarum non prestantur add. CaLn mg.; De ecclesiasticis subpellectilibus ad nuptias vel ad secularium pompas non exponendis add. Pa; Quod ad nuptias divina misteria non prestantur add. Vo

Ne³ ad nuptiarum ornatum ministeria⁴ divina prestantur, ut dum improborum tactu vel pompa secularis luxurie polluuntur, ad officium⁵ sacri misterii⁶ videantur indigna⁷.

ID 2.143] *De cons. D 1 c 43*

² Aurel. cap. viii (v Vo) AdBeCaPcPkRbSfTbVmVo; Aurel. PfTc; Arvernensi cap. v Mg; Aurel. cap. viiii Se

³ Qe Oa; Ut Vo

⁴ ministeria CaDaSb²SeTbTcTf²Wc; misteria AdBeGcMgMqPfTfVmVo; *om.* Sb

⁵ ad officium AdBdBeCaDaLd²MgMqPcPqPrPwSbSeTcVmVo; ad officia *PhTbTf; *om.* CeLdPaPfPk

⁶ sacri misterii AdBeCaDaMgPfPhVmVoWc; divini misterii Tb; sacri ministerii SeTc; sacri altaris vel ministerii Tf

⁷ indigna CaMgPfTbTc; digna Sf

*Explicit liber primus*¹

¹ Expl. lib. primus AdBdBeDbEa(*after c 158*)LcLdMhMkMmMoMqOaOfPaPcPfQeSbSlTcTfVaVo; Expl. primus liber HaOd; Expl. lib. secundus ObPwSg; *erasure in* Pk; Explicit pars prima Pt; Explicit liber mus Vq; *om.* CeDaGcLeMfMgMjMpOePhPqPrRaRbTbVmVpWcWd